

Топ "15х15" в Україні та світі

(15 червня – 15 липня)

1. 20 червня – відкриття автомобільного заводу корпорації «Богдан» потужністю до 150 тисяч легкових автомобілів на рік. Інвестиції корпорації в будівництво нового автозаводу перевищують 330 млн. доларів США. Тут випускатимуться дві моделі легкових автомобілів LADA (2110, 2111) та три моделі автомобілів Hyundai (Tucson, Elantra та Accent). «Уперше в Україні за останні 50 років після введення в експлуатацію ЗАЗу ми присутні на запуску першого національного автомобілебудівного заводу. Це – непересічна подія», – сказав Президент України Віктор Ющенко на відкритті. Він подякував працівників за виконану роботу, зокрема, з віднайдення партнерів, у тому числі – за кордоном, які спільними зусиллями реалізували цей унікальний для України проект. Україна надалі просуватиметься до створення власного автомобіля, адже створення нового підприємства демонструє інвестиційну привабливість української економіки та важливість створення сприятливих умов для залучення інвестицій.

2. 23 червня в Лісабоні, у рамках візиту Президента України Віктора Ющенка до Португалії, під час якого відбулися переговори з Президентом Португальської Республіки Анібалом Каваку Сілвою та іншими керівними особами, підписано Дорожню карту українсько-португальських відносин на 2008–2010 роки. З української сторони документ підписав Міністр закордонних справ Володимир Огризко, з португальської – Міністр закордонних справ Луї Амаду в присутності глави Української держави В. Ющенка і прем'єр-міністра Португалії Жозе Сократеша. У документі передбачені напрями співпраці між країнами. Зокрема, Португалія надаватиме Україні допомогу в переході української армії на контрактну основу, причому ця допомога буде й консультативною, і фінансовою. Також в Дорожній карті міститься зобов'язання країн найближчим часом опрацювати угоду про конфіденційний захист інформації. Також До-

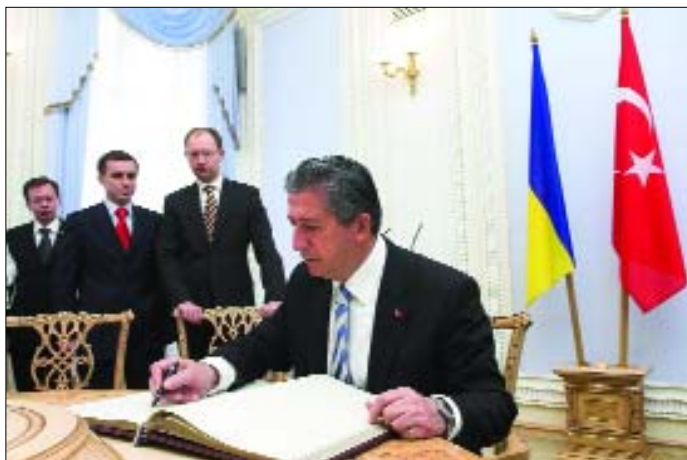
рожня карта передбачає низку заходів щодо сприяння переходу України на стандарти Європейського Союзу. Також були підписані Угоди про повітряне сполучення; щодо боротьби зі злочинністю; про військове співробітництво.

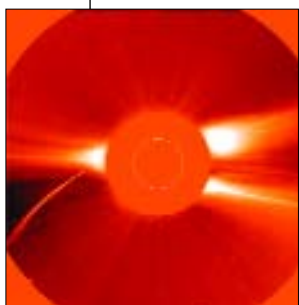
3. 25 червня в рамках державного візиту Президента Латвійської Республіки В.Затлерса в Україну, Міністр закордонних справ України Володимир Огризко провів переговори з Міністром закордонних справ Латвії Марісом Рікстіншем. У ході переговорів Володимир Огризко наголосив на зацікавленості України в подальшій інтенсифікації політичного діалогу з Латвією та висловив вдячність за підтримку латвійською стороною прагнень України інтегруватися до НАТО і ЄС. Зокрема, за сприяння у наданні Україні чіткого сигналу щодо перспективи її членства в ЄС, а також отриманні позитивного рішення щодо запрошення України до Плану дій щодо членства в НАТО на зустрічі Міністрів закордонних справ країн-членів Альянсу у грудні цього року в Брюсселі. У ході переговорів значну увагу було приділено ініціативам України щодо вшанування жертв Голодомору 1932–1933 років у міжнародних організаціях.

4. 26 червня голова Великих національних зборів Республіки Туреччина Кьоксал Топтан, перебуваючи в Києві, заявив, що Туреччина готова до підписання угоди про встановлення безвізового режиму з Україною. За його словами, це питання має вирішуватися на урядовому рівні. Він вважає, що повинні бути використані всі зусилля для того, щоб підписати угоду або про незастосування віз, або про спрощену процедуру їхнього отримання. У свою чергу голова Верхов-

ної Ради України Арсеній Яценюк наголосив, що на сьогодні вже немає перешкод у питанні спрощеного візового режиму, оскільки днями турецький парламент ратифікував угоду між Україною і Туреччиною про реадмісію. Він підкреслив, що ратифікація цієї угоди дозволить інтенсифікувати переговорний процес щодо безвізового режиму. 16 травня українська сторона передала турецьким колегам проект угоди про спрощений візовий режим. Міністерство закордонних справ України очікує другого раунду переговорів.

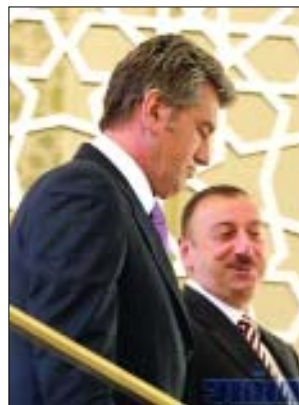
5. 26 червня стало відомо, що українка Олена Подладчикова у Бельгійській королівській обсерваторії зробила відкриття про природу сонячних спалахів і одержала міжнародну премію ім. Зельдовича. Досі жоден українець не отримував цю премію. Аналізуючи знімки, передані супутником-телескопом, Подладчикова встановила, що арки взаємодіють за принципом короткого замикання, а змикаючись, віддають сонячній атмосфері

тепло. Спалахи і сплески випромінювання утворюють величезні ударні хвилі, які поширюються з шаленою швидкістю по всій поверхні Сонця й у напрямку Землі. Олена Подладчикова змогла вибудувати детальну модель процесів, які відбуваються на Сонці, що за півтори-три години дозволяє передбачати космічну погоду. Розгадавши механізми перетворення сонячної енергії, є можливість створити штучну плазмову лабораторію на Землі й у такий спосіб вирішити проблему енергетичної кризи, – припускає український вчений. Крім того, знаючи якнайбільше про сонячне випромінювання, людство зможе максимально захистити від космічної радіації пілотовані човни, що полетять на Марс і Венеру через 25–30 років.

6. 28 червня у Москві відбулася зустріч прем'єр-міністрів України і Росії Юлії Тимошенко і Володимира Путіна у форматі тет-а-тет. Глава російського уряду повідомив, що під час розмови обговорювалися поточні, найбільш злободенні та актуальні

питання співпраці, зокрема, у сфері енергетики, кооперації і військово-технічної промисловості. Він високо оцінив результати роботи урядів двох країн за два місяці, що минули після третього засідання комітету. В.Путін зазначив, що за підсумками 2007 року товарообіг між обома країнами досяг рівня 30 млрд. доларів і наголосив, що прискореними темпами зростають обсяги постачань продукції. У свою чергу Ю.Тимошенко вказала, що за останні місяці урядам України і Росії вдалося досягти «абсолютно нової динаміки партнерства». З 11 пріоритетів співпраці, визначених на третьому засіданні комітету з дев'яти, вже створено плани дій. Зокрема, за її словами, це стосується створення зони вільної торгівлі з урахуванням правил СОТ, створення єдиного міждержавного центру зі збагачення урану, а також авіабудування.

7. 30 червня Віктор Ющенко перебував з одноденним робочим візитом в Азербайджані. Під час зустрічі з Президентом Азербайджанської Республіки Ільхамом Алієвим був позитивно оцінений характер розвитку відносин між двома країнами, відзначено прогрес у переговорах в енергетичній сфері та переведення їх у прагматичну площину. В.Ющенко поклав великі сподівання на енергетичний саміт, який відбудеться восени у Баку. У свою чергу, І.Алієв також

відзначив прогрес у переговорному процесі, зауваживши, що всі питання, які обговорюються, відповідають національним інтересам Азербайджану. Азербайджан найближчим часом постачатиме технологічну нафту для нафтопроводу «Одеса–Броди». Під час зустрічі йшлося про те, що сьогодні на політичному рівні немає жодних розбіжностей щодо майбутнього проекту закачування каспійської нафти до нафтопроводу «Одеса–Броди». Уже триває робота над підготовкою техніко-економічного обґрунтування проекту й ухвалення ТЕО дасть змогу розпочати його реалізацію. Президенти прогнозують, що це може статися вже на жовтневому енергетичному саміті.

8. 30 червня у фіналі конкурсу «Місис світу–2008», в якому можуть брати участь лише заміжні жінки і який цього разу проводився в Калінінграді, перемогла представниця України Наталія Шмаренкова – співачка, відома під сценічним псевдонімом Камалія. Першою віце-міс названо представницю Сінгапуру Колін Франсіску-Мейсон. У шоу брали участь конкурсантки із 40 країн світу. «Місис світу», задумана 30 років тому американським бізнесменом Девідом Маркелом. Це конкурс краси, в якому змагаються лише заміжні жінки старші за 18 років зі всього світу. Місія конкурсу – привернути увагу громадськості до значущості сімейних цінностей. Торік на конкурсі «Місис Світу» у Сочі корону виборола американка Дайен Такер.

9. 2 липня Міністр закордонних справ України Володимир Огризко на спільній прес-конференції з Міністром закордонних справ Королівства Данія Пером Стігом Мьоллером, відповідаючи на запитання журналістів, вкотре наголосив, що вступ України до НАТО не матиме жодних негативних наслідків для безпеки Росії. За його словами, розширення

НАТО – це розширення зони стабільності та безпеки на європейському континенті, й це не може зашкодити Російській Федерації. Міністр зазначив, що Україна проводить постійні консультації з російськими колегами та готова й надалі

вести предметну

дискусію стосовно всіх питань, що викликають занепокоєння в Росії. При цьому глава зовнішньополітичного відомства сказав, що, на жаль, Україна не отримала від Росії переліку таких питань, які можна було б розглядати.

10. 3 липня Україну відвідала делегація УЄФА на чолі з її президентом Мішелем Платіні, щоб отримати інформацію про підготовку до Євро-2012. На зустрічі в Кабінеті Міністрів голова українського уряду Юлія Тимошенко запевнила делегацію УЄФА, що буде зроблено все, навіть неможливе, щоб це було прекрасним святом для всього світу, і

щоб Україна виглядала як гарний партнер. М.Платіні зазначив, що «це непросте та нелегке завдання». Президент Віктор Ющенко на зустрічі з Платіні підкреслив, що Євро-2012 для України – один із національних пріоритетів держави. УЄФА вважає, що візит її офіційної делегації до України був корисним та інформативним. В УЄФА відзначають той факт, що уряд України взяв зобов'язання зробити все можливе, щоб створити необхідні умови для успішного проведення Євро-2012. Загалом Європейська футбольна асоціація задоволена тим, що отримала нову інформацію від органів державної влади України, яка буде проаналізована експертами організації. Остаточне рішення про стан і перспективи підготовки та проведення Євро-2012 в Україні та Польщі розглядатиметься у вересні 2008 року в Бордо.

11. 3 липня в Астані у ході 17-ї сесії Парламентської асамблеї Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ПА ОБСЄ) ухвалено резолюцію «Про Голодомор 1932–1933 років в Україні», якою вшановано пам'ять мільйонів українців, загиблих від Голодомору, спричиненого спланованими діями та політикою тоталітарного сталінського режиму. Підкресливши важливість поширення у суспільстві інформації про цю трагедію українського народу з метою запобігання подібним катастрофам у майбутньому, держави ОБСЄ висловили свою підтримку ініціативам України на міжнародному та національному рівнях, спрямованим на висвітлення всієї правди про Голодомор 1932–1933 років в Україні, а також широкі громадське та наукове обговорення цього питання. Підтверджуючи свої зобов'язання «чітко та беззастережно засуджувати тоталітаризм», Парламентська асамблея ОБСЄ звернулася до усіх парламентів держав-учасниць Організації визнати Голодомор 1932–1933 років в Україні. Ухвалення резолюції ПА ОБСЄ стало можливим завдяки активним заходам МЗС України та постійної делегації Верховної Ради України з питання визнання Голодомору 1932–1933 років в Україні геноцидом українського народу.

12. 7 липня Президент України Віктор Ющенко зустрівся з Президентом Угорщини Ласло Шойомом, який перебував з державним візитом у нашій країні. Обговорені питання поглиблення двосторонньої співпраці в політичній, торговельно-економічній та гуманітарній сферах, аспекти міжнародної тематики. Особливу увагу приділено розбудові інфраструктури українсько-угорського кордону, зокрема, розширенню мереж КПП на спільному кордоні та запровадженню

спільного прикордонного й митного контролю. В економічному аспекті Президент України позитивно оцінив динаміку розвитку двосторонніх відносин, проілюструвавши це зростанням взаємного товарообігу, який за минулий рік збільшився майже на 40% і становив 2,7 млрд. дол. США. Щодо інтеграції України до північноатлантичного альянсу, Президент Угорщини запевнив у тому, що його країна докладе максимум зусиль для того, щоб під час саміту НАТО у грудні було знайдено консенсус щодо приєднання України до НАТО.

13. 7 липня у ході робочого візиту до Франції Міністр закордонних справ України Володимир Огризко провів переговори з Міністром закордонних справ Французької Республіки Бернардом Кушнером. Міністри відзначили активізацію політичного діалогу між двома країнами і виявили солідарність у необхідності поглиблення двостороннього співробітництва в економічній і культурно-гуманітарній сферах. Міністр закордонних справ Франції поінформував про пріоритети Франції під час її головування в Європейському Союзі.

У зв'язку з цим В.Огризко і Б.Кушнер предметно обговорили відносини Україна–ЄС у контексті переговорів щодо нової посиленої угоди між Україною та Євросоюзом і підготовки вересневого саміту Україна–ЄС. Глава українського зовнішньополітичного відомства висловив сподівання на підтримку французькою стороною максимально амбітного документа, який враховуватиме повною мірою євроінтеграційні прагнення України – набуття членства в ЄС. Важливою темою переговорів було питання підготовки України з приєднання до Плану дій щодо членства в НАТО і підтримки Францією євроатлантичної перспективи нашої держави. За результатами переговорів сторони підписали Дорожню карту українсько-французького співробітництва на період 2008–2009 рр.

14. 8 липня у Відні відбулася офіційна зустріч Президента України Віктора Ющенка з Федеральним Президентом Австрії Хайнцом Фішером. У складі української делегації перебував Міністр закордонних справ України Володимир Огризко. Особливої уваги на переговорах сторони надали питанням європейської інтеграції України. Віктор Ющенко підкреслив, що для України є надзвичайно важливою підтримка Австрії у ключових пи-

таннях укладення нової посиленої угоди між Україною і Європейським Союзом. Хайнц Фішер запевнив, що його країна всіляко підтримує євроінтеграційні кроки України. Він визнав, що досягнення всіх цілей євроінтеграційної політики має здійснюватися крок за кроком. Зокрема, такими кроками є вступ України до СОТ, укладення нової посиленої угоди між Україною і Європейським Союзом, участь України у формуванні спільної енергетичної політики в Європі. Для України також надзвичайно корисно вивчити досвід Австрії у проведенні Євро–2008, – наголосив Віктор Ющенко, запросивши до підготовки Євро–2012 представників австрійського бізнесу, які мали відношення до реалізації інфраструктурних проектів під час проведення чемпіонату Європи з футболу 2008 року.

15. 13 липня у Гамбурзі закінчився бій за чемпіонство по версіях IBF (Міжнародна федерація боксу) і WBO (Світова боксерська організація) у суперважкій категорії між Володимиром Кличком і американцем Тоні Томпсоном. В 11-му раунді точним акцентованим «кросом» в підборіддя Кличко відправив Томпсона в нокаут і захистив високі боксерські титули, які належали йому. Бій проходив за помітної переваги українського спортсмена, яку він, утім, довго не міг реалізувати. Володимир Кличко після перемоги ска-

зав, що поєдинок із Томпсоном був для нього непростим, але чемпіон світу оцінює цю обставину як радісну. «Мені вже давно не ставили синців, тож тепер я маю вигляд справжнього боксера», – пожартував українець. Тоні Томпсон визнав перевагу В. Кличка й сказав, що той зробив те, що мав робити великий чемпіон, – використав свою заслужену перевагу.

8

9

34

18

23

45

58

42

47

50

ПОЛІТИКА

- 8 Французькі пріоритети
- 9 ГУАМ – від Китаю до Європи
- 10 Лісабонський договір і майбутнє ЄС – “пацієнт швидше живий, ніж мертвий?”

ЕКОНОМІКА

- 14 ЖКГ – мислячи стратегічно
- 18 The Subprime Crisis and Potential Challenges for Ukraine's Economy
- 20 Почому долар?

ПЕРСОНА

- 23 Генеральний консул України в Мюнхені Юрій Ярмілко: “Євро-2012 – не тільки наш футбольний шанс. Це нагода заявити про себе в Європі у політичному та економічному зрізах”

КОНФЛІКТОЛОГІЯ

- 27 Косовська проблема від Маркса до Буша
- 31 The Regional and International Implications of Kosovo's Independence
- 34 Точка неповернення

ДОСЛІДЖЕННЯ

- 38 “Тибетське питання”: деякі історичні та політичні аспекти проблеми

КОНТРОВЕРЗА

- 42 Мажоритарною мовою в мінорі

ПОГЛЯД

- 45 Радомир Білаш: “Нам вдалося відтворити те, з чим вони вирости...”

ПОДІЯ

- 47 Веселкові побратими
- 49 Бути професіоналами і патріотами

ІНТЕГРАЦІЯ

- 50 Насолодження від “free rider”

АРХІВАРІУС

- 54 Ad fondes Орієнтири дипломатичної служби за доби Гетьманату

5 O'CLOCK

- 58 Дитяча дипломатія
- 60 Світський раут

КУЛЬТУРА ДОВКІЛЛЯ

- 61 День України в Бундестазі: екологічний ракурс.
- 61 Попередження Орхуської конвенції
- 62 “Велика сімка” Карпатської конвенції

Французькі пріоритети

1 липня 2008 року Франція перейняла естафету господарювання в Європейському Союзі. З цього приводу Надзвичайний і Повноважний Посол Французької Республіки в Україні Жан-Поль Везіан презентував в Україні програму піврічного головування Франції в ЄС, в ході якого головна увага буде зосереджена на чотирьох основних пріоритетах, які характеризуються послідовністю та переслідують амбітну мету – забезпечити подальший поступ Європи.

Французьке головування в Європейському Союзі супроводжується не дуже вдалим початком – провал Лісабонської угоди в Ірландії, світова фінансова криза, яка загальмувала темпи економічного зростання в Європі, рекордні ціни на нафту. Та, попри це, Франція готова прийняти новий статус, – заявив пан Везіан. „Ми будуватимемо наше головування в Євросоюзі на принципах справедливості, компромісності та консенсусу”.

Одним із головних пріоритетів для Франції в статусі голови ЄС Посол назвав пакет „клімат/енергія”. Франція перебрала обов’язки головування в складний для ЄС період, коли ціни на енергоносії продовжують зростати. Тому вона закликає економити та переходити на альтернативні енергоносії. „За рахунок енергозберігаючих технологій ми плануємо зменшити енергоспоживання на 20 відсотків. Так само на 20 відсотків ми збільшимо частку відновлюваних енергоресурсів”. Одним із головних завдань в сфері енергетичної безпеки посол назвав налагодження діалогу з Росією.

Другим пріоритетом є питання міграційної політики. Європа посідає перше місце серед напрямків постійної міжнародної міграції. Тому необхідно зробити більш комплексними заходи щодо політики прийому мігрантів, надання притулку, боротьби з незаконною міграцією. На жовтневому засіданні Європейської Ради

Франція запропонує країнам-членам ЄС об’єднатися навколо спільних принципів у рамках „Європейського пакту з імміграції та притулку”, який стане новим імпульсом на шляху до справжньої спільної міграційної політики. „Йдеться не про те, що Європа стане фортецею, неприступною для всіх інших народів, а про політику вибіркової міграції під суворим контролем, за загальноприйнятими правилами та стандартами”, – зазначив пан Везіан.

Третім пріоритетом головування Франції в ЄС посол назвав спільну аграрну політику. ЄС необхідно обговорити, яким має бути сільське господарство Європи та спільна політика у цій сфері в майбутньому, щоб визначити певні спільні принципи діяльності: продовольчу незалежність, вирівнювання світових продовольчих дисбалансів, територіальна збалансованість, якість харчових продуктів. Нині для головуючої держави головним завданням є робота, яка стане внеском ЄС у вирішення продовольчої кризи та забезпечення продовольчої рівноваги в усьому світі.

Четвертим пріоритетом діяльності Французької Республіки в статусі голови ЄС пан посол назвав налагодження системи європейської безпеки та оборони. На міжнародній арені Європа сьогодні не має засобів, які дозволяли б їй бути глобальним гравцем. Європейська стратегія безпеки, яка була ухвалена об’єднаною Європою в 2003 р., має бути

переглянута та актуалізована, зокрема, у частині, яка стосується продовольчої безпеки, боротьби з розповсюдженням зброї. Вирішення різноманітних криз потребує посилення операційних потужностей. У цьому контексті ще більшої актуальності набувають відносини між ЄС і відносини з НАТО.

Крім того, Жан-Поль Везіан наголосив на тому, що одним із головних аспектів французького головування в Євросоюзі є питання зовнішніх відносин ЄС із сусідами, у тому числі, й з Україною. Зокрема, Президент Франції Ніколя Саркозі забажав, щоб було надано особливої уваги новій угоді між Україною та ЄС. За укладання амбіційного партнерства між Україною та Євросоюзом виступили всі країни ЄС.

Також посол поінформував, що під час головування Франції планується проведення переговорів щодо проекту Середземноморського союзу.

Зліва направо: Надзвичайний та Повноважний Посол Чеської Республіки в Україні Ярослав Башта, Надзвичайний та Повноважний Посол Французької Республіки в Україні Жан-Поль Везіан та голова Представництва Європейської комісії в Україні Ієн Боуг під час конференції з нагоди французького головування в ЄС у посольстві Франції, 8 липня 2008 р.

ГУАМ – від Китаю до Європи

Транспортне співробітництво є стрижневим компонентом співпраці у форматі ГУАМ. Величезне значення мала конференція „ГУАМ – транзит”, яка була проведена за час Азербайджанського головування в Баку. Це допомогло нам концептуалізувати ідею транспортного коридору ГУАМ із усіма його компонентами, які після цього були конкретно прописані у відповідному протоколі засідання робочої групи. Крім того, було ініційовано проєкт із розвитку центрального маршруту транспортного коридору Західний Китай – Європа, який проходить через країни ГУАМ, котрий отримав підтримку на Батумському саміті. Президенти підписали спеціальну заяву, яка стане дорожньою картою з реалізації наших планів у галузі транспортного співробітництва. У вересні–жовтні під грузинським головуванням буде організовано конференцію, на якій детально розглядатиметься концепція транспортного коридору ГУАМ із його безпосередніми складовими. Зокрема, компонент Баку – Поті, Баку – Батумі, компонент морського транспортування з портів Батумі та Поті до Іллічевська та відкриття нової транспортної артерії залізнично-паромної переправи Батумі – Керч, Поті

– Керч, і в подальшому від морських портів України до розвитку сегмента через столиці: Київ – західний кордон України та Кишинів – західний кордон Молдови. Уся ця робота нині переходить у конкретну площину, і, я думаю, це створює передумови не просто для розвитку транспортного потенціалу ГУАМ, а й привабить до цього проєкту кошти наших зовнішніх партнерів. Ми розуміємо, що конкуренція на ринку транспортних послуг жорстка, проте ми до неї готові й думаємо, що ГУАМ займе гідне місце в реалізації цих глобальних транспортних проєктів.

Під час грузинського головування в ГУАМ особливу увагу буде звернено на енергетичну галузь. Передбачається як реалізація серйозних регіональних енергетичних проєктів, так і робота зі стимулювання енергозбереження та впровадження нових технологій. Це ми збираємося, передовсім, зробити спільно з Японією як одним із наших головних зовнішніх партнерів.

Зовнішнє партнерство ГУАМ отримало серйозний розвиток на минулому Бакинському саміті. Нинішня Батумська зустріч стала його логічним продовженням. Уже є традиційними зустрічі у форматі ГУАМ – США, ГУАМ – Польща, ГУАМ –

1 липня в грузинському місті Батумі відбувся третій саміт Організації за демократію та економічний розвиток ГУАМ. Участь у ньому взяли Президенти Азербайджанської Республіки І.Алієв, Грузії М.Саакашвілі, України В.Ющенко, а також міністри закордонних справ Е.Мамедьяров, В.Огризко, Е.Ткешелашвілі. Республіку Молдова представляли Міністр внутрішніх справ В.Межински та заступник Міністра закордонних справ та європейської інтеграції В.Осталеп. Секретаріат ГУАМ був представлений його Генеральним секретарем Валері Чечелашвілі. Саміт для будь-якої організації – це головна подія року. 1 липня голови країн-учасниць дали політичну оцінку річному періоду співробітництва і намітили плани на майбутнє. Це засвідчила Батумська декларація, а також ухвалена самітпрограма головування Грузії на 2008-2009 роки і звіт про підсумки Азербайджанського Головування в Організації.

В ексклюзивному інтерв'ю “З.С.” Валері ЧЕЧЕЛАШВІЛІ розповів про підсумки саміту та плани організації на наступний рік.

Японія. До цих форматів на нинішньому Батумському саміті додався ще один: ГУАМ – Чеська республіка. Тепер ми можемо говорити про добре інституалізовані відносини з чотирма нашими партнерами – США, Польщею, Японією та Чеською республікою. Велику зацікавленість у співпраці в рамках ГУАМ виявила Румунія, яку, на мою думку, буде реалізовано під час грузинського головування. Крім цього, у нас активно розвивається діалог з Литвою, Латвією та Естонією. Делегації цих країн були серйозно представлені на Батумському саміті, включно з Президентом Литви паном Адамкусом. Це дозволяє сподіватися, що наші амбітні плани щодо розвитку зовнішнього партнерства реалізуються і перетворюються на конкретні перспективи. У нас багато друзів, які готові нам допомогти.

Наприклад, боротьба з організованою злочинністю стала пріоритетним напрямом нашого співробітництва зі США. Також Сполучені Штати допомагають нам облаштувати офіс Секретаріату ГУАМ

у Києві.

Енергозбереження та туризм – пріоритети нашого співробітництва з Японією, енергетична та туристичні галузі лежать в основі наших відносин із Польщею. Про програму співробітництва з Чеською Республікою поки що говорити зарано – над нею тільки почали працювати дипломати всіх зацікавлених сторін.

Щодо ж конфліктів на територіях деяких країн ГУАМ ми маємо консолідовану позицію. Її база була закладена на Київському саміті ГУАМ у відповідній заяві міністрів закордонних справ країн-членів організації 22 травня 2006 року. Нині наші зусилля сконцентровані на тому, щоб об'єднати допомогу міжнародної спільноти в напрямі активізації процесу мирного врегулювання конфліктів на території Грузії, Молдови та Азербайджану.

Ми продовжимо толерантно та послідовно пояснювати всім партнерам нашу позицію, яка базується на загальноприйнятих нормах і принципах міжнародного права. Сподіваємося, що це допоможе нам залучити ще більше однодумців.

3 1 червня 2007 року Сек-

ретаріат ГУАМ діє в Києві. Це був перший рік, коли у форматі ГУАМ Азербайджанська Республіка, як голова працювала разом із Секретаріатом. Це дозволило підняти як рівень полі-

тичної взаємодії в ГУАМ, так і масштаби галузевого співробітництва. Зокрема, ми провели три надзвичайно важливі конференції – з мирного врегулювання конфліктів, ГУАМ-транзит та зі

стратегії подальшого розвитку ГУАМ.

Восени цього року Секретаріат ГУАМ планує переїхати до власного офісу, розташованого у самому серці столиці України – на вулиці Софійській. Сьогодні ми маємо всі підстави сподіватися, що нова софійська адреса нашого офісу стане тією символічною криницею мудрості, яка дозволить ГУАМ отримати надійних партнерів як в Азії, так і в Європі.

*Підготувала
Ірина АЛЕКСЄЄВА*

Лісабонський договір і майбутнє ЄС – “пацієнт швидше живий, ніж мертвий?”

Сьогодні словосполучення “ірландський референдум” сприймається песимістами в Брюсселі – столиці Європейського Союзу як заголовок похорального ревію. Багато хто зловтішно вітає цю подію як ще одне свідчення слабкості “бабусі Європи”, адже 11 червня цього року більшість громадян Ірландії на плебісциті сказали “ні” ратифікації Лісабонського договору – но-

вого основоположного договору ЄС, покликаного провести давно назрілі реформи Європейського Союзу. Однак, насправді, як показує досвід, результати ірландського референдуму стали лише ще одним важливим етапом у складному процесі внутрішніх перетворень ЄС, початок яким було дано з моменту “Великої хвилі розширення на схід” у 2004 році. Варто уважно

проаналізувати його, щоб зрозуміти динаміку та спрогнозувати імовірні результати.

Безпрецедентне розширення Європейського Союзу на схід Європи та частково на південь Середземномор'я у 2004 та 2007 роках призвело не тільки до зростання його чисельного складу майже удвічі – від 15 до 27 членів. Суттєво ускладнився процес опрацювання

спільних рішень ЄС голосами 27 учасників, в дуже багатьох випадках – на основі консенсусу. Розширення ще більше підкреслило протиріччя між наднаціональним началом Євросоюзу, представленим Європейською комісією, та його “суверенним” міжурядовим компонентом в особі Ради міністрів ЄС. В умовах географічного, економічного та, зрештою, культурного роз-

майття Союзу вироблення єдиної політики, особливо в сфері міжнародних відносин, ставало дедалі проблематичнішим.

Відповіддю на цей непростий клубок проблем і питань мав стати так званий Договір про Конституцію Європи, відомий також як Конституційна угода ЄС. Конституційна угода була розроблена спеціальним органом у складі представників урядів держав-членів, національних парламентів та інституцій ЄС (Конституційний конвент) та урочисто підписана главами держав та членів урядів держав-членів ЄС у жовтні 2004 р. За своєю суттю Конституційна угода представляла собою спробу замінити складне мереживо установчих договорів ЄС (Римська угода, Маастрихтський, Амстердамський та Ніццький договори) єдиним цілісним документом конституційного формату, з новими правилами прийняття рішень за допомогою нової формули “подвійної” кваліфікованої більшості (55% від кількості держав-членів та 65% від загальної кількості населення ЄС), наданням ЄС міжнародної правосуб’єктності, запровадженням політично яскравих посад Президента Європейської Ради та Міністра закордонних справ ЄС, запровадження єдиної дипломатичної служби ЄС – Європейської служби зовнішніх відносин, які змогли б дієво представляти ЄС на міжнародній арені та проводити єдину зовнішню політику, порівняно з існуючим нині нерівноцінним механізмом піврічного головування держав-членів. Іншими важливими нововведеннями договору стали поява безпрецедентного положення про “взаємну солідарність” держав-членів ЄС у сфері спільної безпеки, що розглядається як ще один крок у напрямку формування європейського оборонного

співтовариства. До тексту Конституційної угоди також планували включити Хартію основоположних прав і свобод громадян, яка мала б пріоритет над національним законодавством держав-членів.

Безпрецедентна амбіційність формату Конституційної угоди та деякі з наведених вище її положень і стали причиною її провалу. Негативні результати ратифікаційних референдумів у Франції 29 травня та в Нідерландах 1 червня 2005 року зупинили процес ратифікації угоди державами-членами, ввівши ЄС у період так званої конституційної кризи. Зокрема, зупинення процесу ратифікації відкрило “скриню Пандори” протиріч між державами-членами щодо нового розподілу голосів в інституціях ЄС, формули кваліфікованої більшості, винятків і вилучень щодо нових норм угоди тощо.

Перший рішучий крок у напрямі подолання кризи та вирішення проблеми реформ інституцій ЄС було здійснено Німецьким головуванням у першому півріччі 2007 року. З огляду на своє становище як найбільшої країни-члена ЄС, найпотужнішої європейської економіки та одного з історичних лідерів процесу європейської інтеграції, Берлін прямо зацікавлений в успішному завершенні реформи Євросоюзу. Крім цього, вага Німеччини серед інших держав-членів, а також високий особистий авторитет федерального канцлера А. Меркель представляли собою солідний політичний ресурс, який мав дозволити Берліну знайти складний компроміс між суперечливими інтересами держав-членів щодо розподілу голосів і повноважень у реформованих інституціях ЄС.

Успішність дій німецької сторони була яскраво продемонстрована в березні

2007 року, під час урочистостей з відзначення 50-річчя укладення Римської угоди про створення Європейського Економічного Співтовариства. У цей день лідери всіх 27 держав-членів ЄС підписали спільну декларацію, в якій повідомили про свої політичні зобов’язання відновити процес інституційних реформ в ЄС шляхом перегляду Конституційної угоди, перетворення її на текст, більш прийнятний для населення своїх країн. І справді, підписання декларації стало можливим лише після тривалих та інтенсивних неофіційних консультацій німецького уряду в столицях практично всіх держав-членів ЄС, під час яких Берлін намагався врахувати різноманітні позиції та інтереси столиць, а також заручитися підтримкою власного плану врятування інституційних реформ – перегляду тексту Конституційної угоди та на її основі – укладення нового договору.

Німецькій стороні вдалося досягти поставленого завдання. У червні 2007 р., під час чергового саміту країн-членів ЄС була досягнута широка політична домовленість щодо контурів нового основоположного документа – Договору про Реформу ЄС. Ні Берлін, ні інші держави-члени не приховували, що 90% положень нового договору збігаються зі змістом Конституційної угоди.

Зміни мали лише косметичний характер: була усунута дратівлива для пересічного європейця назва “Конституційна угода”, посаду “Міністр закордонних справ ЄС” перейменували на більш скромну “Високий Представник ЄС з питань зовнішніх відносин і безпеки”. Відбулися деякі більш принципові точкові зміни, покликані врахувати особливі принципові позиції окремих держав-членів. Так тодішнє польське керівництво в особі президента та прем’єр-міністра братів Качинських наполягло на включенні до тексту договору положення про відстрочку застосування нового правила “подвійної” кваліфікованої більшості до 2013 року та збереження до 2017 року чітко окресленого правила “блокуючої” меншості, уряд Великобританії – на обмеженні повноважень ЄС на міжнародній арені, зокрема, збереження повноважень держав-членів ЄС, які є постійними членами РБ ООН, збереження незалежності національних дипломатичних служб від Європейської служби зовнішніх відносин, незастосування положень Хартії основоположних прав національними судами, уряд Чехії – посилення ролі національних парламентів у процесі ухвалення законодавства ЄС.

Утім, за іронією долі, досягненню Німеччини судилося стати славою для ін-

ших. Оскільки після ФРН головування в ЄС перебрала на себе Португалія, погоджене за німецького головування офіційне підписання договору відбулося саме в Лісабоні. Чи не черговий приклад європейської солідарності?

На відміну від Конституційної угоди, “косметичний” перегляд Договору про Реформи ЄС (Лісабонського договору) дозволив практично всім державам-членам ЄС уникнути проведення референдумів у рамках процедур національної ратифікації. Втім, це не означало, що для всіх країн процес ратифікації перетворився на рутинний законодавчий процес. Так, з огляду на чеське законодавство, парламент цієї країни змушений провести ратифікацію Договору лише після відповідного висновку конституційного суду. У Польщі президент країни

зберігає певні важелі впливу у вигляді права на ветовання законопроектів, подолання якого вимагає конституційної більшості в парламенті.

Однак, з часом увага політологів, а згодом і політиків держав-членів ЄС, дедалі більше приверталася до підготовки ратифікаційного референдуму в Ірландії – єдиній країні ЄС, де конституційне законодавство не залишало уряду альтернатив. З наближенням дати голосування зростали побоювання, що негативний результат референдуму знову штовхне ЄС у прірву конституційної кризи, цього разу з потенційно більш руйнівними наслідками.

Побоювання не виявилися марними. 12 червня 2008 р. 53,4% ірландських виборців проголосували проти ратифікації Лісабонського договору, попри офіційну підтримку договору всіх пар-

тій-учасників правлячої коаліції, а також всіх опозиційних партій за винятком однієї (Шин Фейн). Утім, суттєву, якщо не вирішальну роль в мобілізації голосів “проти” серед ірландців відіграло неформальне громадське об’єднання “Лібертас”, організоване народженням у Великобританії ірландським бізнесменом Декланом Генлі. Недостатньо прозорі джерела фінансування (виключно анонімні пожертвування, які дозволяються ірландським законодавством), а також зв’язки Д.Генлі з американськими політологічними колами – у 2003 р. засновник об’єднання опублікував у впливовому американському Дослідницькому інституті зовнішньої політики (Філадельфія, США) статтю з критикою Конституційного договору – спонукали деяких ірландських політологів та журналістів звинуватити “Лібертас” у виконанні замовлення політичних кіл США, не зацікавлених у зміцненні ЄС. Це звинувачення рішуче відкидається керівництвом та активістами об’єднання.

Як і передбачалося, ірландський референдум став черговим складним випробуванням для інституційних реформ ЄС. Однак, цього разу ситуація докорінно інша. Насамперед, негативні наслідки референдуму в Ірландії політично та законодавчо обмежені, оскільки в жодній іншій країні ЄС проведення референдуму не передбачено, а уряди переважної більшості держав-членів nedовозначно заявили про свою готовність продовжити процес ратифікації. Яскравим свідченням цих настроїв стали підсумки саміту ЄС 19–20 червня 2008 р. у Брюсселі, за кілька днів після ірландського референдуму. З одного боку, ці підсумки не можна назвати результатами – лідери держав-членів ЄС погодилися з необхідністю витримати паузу

для аналізу ситуації та проведення консультацій. З іншого боку – саміт ЄС досяг дуже важливого політичного результату, продемонструвавши тверду волю урядів усіх держав-членів продовжити процес ратифікації, а також зобов’язавши ірландський уряд самостійно підготувати пропозиції щодо “виправлення ситуації” навколо “провального” референдуму.

Які прогнози на майбутнє? Станом на сьогодні політичні оглядачі обговорюють чотири основні варіанти вирішення питання ратифікації Лісабонського договору:

1) проведення додаткового референдуму щодо Договору із декларацією по Ірландії;

2) розробка принципово нового договору;

3) внесення змін до нині чинного установчого договору ЄС – Ніццького договору;

4) створення нового наднаціонального союзу;

Розглянемо кожен із варіантів.

1. Проведення нового референдуму в Ірландії.

Експерти схилиються думки, що новий референдум щодо того самого договору найближчими місяцями матиме негативний результат, незважаючи на успішне продовження ратифікаційних процесів в інших державах-членах. Певні надії покладаються на доповнення Лісабонського договору додатковою декларацією щодо Ірландії, в якій закріплювалися би винятки для цієї країни в трьох традиційно важливих питаннях для ірландського політичного життя: воєнний нейтралітет, аборти та фіскальні питання (корпоративний податок). Водночас, як справедливо вказують експерти, поява декларації про “винятки” для Ірландії може поставити під сумнів ратифікацію в інших державах-членах, які порушать

в'язаний з вирішенням надзвичайно чутливих питань бюджету та розподілу фінансових ресурсів, і найголовніше – шкідливий політично, оскільки означає поділ єдиної Європи.

Таким чином, перефразовуючи відому фразу з улюбленого серед наших громадян твору про дерев'яного Бураїно, "пацієнт швидше живий, ніж мертвий". Як і раніше, лідери країн-членів Європейського Союзу з оптимізмом дивляться в майбутнє та сповнені рішучості довести до логічного

кінця процес інституційних реформ, який дозволить перетворити ЄС на впливового світового гравця. У зв'язку з цим для України постає питання не стільки про те, чи буде ратифікований Лісабонський договір, скільки питання щодо впливу сьогодишньої ситуації на відносини нашої держави з ЄС та європейські перспективи України в цілому. Сьогодні лідери ЄС в один голос запевняють Київ, що проблема "ірландського референдуму" не матиме негативних наслідків для поступального розвитку відносин з Україною. З іншого боку, Україна має сер-

йозно брати до уваги заяви впливових держав-членів ЄС про те, що проблеми з ратифікацією Лісабонського договору стоять на перешкоді процесу розширення ЄС. Власне, виступаючи 11 липня в Європарламенті президент Франції Н.Саркозі, яка головує в ЄС, сказав, що без Лісабонського договору слід забути про розширення. У середньостроковій перспективі, Україна має уважно стежити за імплементацією положень Лісабонського договору, практикою діяльності нових, передбачених ним інституцій – Президента Європейської Ради, нового Високого представника з питань ЗВПБ, та європейської служби зовнішніх відносин. Саме ці практичні нововведення матимуть прямий вплив на наші двосторонні відносини та значною мірою – на зовнішню політику України вже найближчим часом. А оскільки у довготерміновій перспективі Україну доречно розглядати як кандидата на членство в ЄС, то з часом Лісабонський договір може стати базовою складовою національного законодавства. Отже, необхідно ставитися до нього відповідно.

Назар БОБИЦЬКИЙ

питання про доцільність винятків або перегляду Договору відповідно до власних особливостей чи інтересів.

2. Розробка нового договору.

Попри резонансність, сценарій розробки нового договору, на кшталт Лісабонського, є одним з найбільш ризикованих. Навряд чи ЄС зможе повторити безпрецедентне досягнення Німецького головування – делікатний компроміс між позиціями держав-скептиків та ентузіастів поглиблення інтеграційних процесів. Ситуація із виробленням підходів до нового договору додатково ускладнюється через неоднозначне трактування причин негативного голосування в Ірландії.

Такий варіант може спрацювати за умови введення єдиної процедури надання згоди на новий договір. Експерти пропонують проведення загальноєвропейського референдуму на принципі подвійної більшості: 50% підтримки договору на рівні ЄС за умови 50% підтримки на національному рівні. Додаткову політичну підтримку такому референдуму могла б надати декларація глав країн-членів ЄС щодо зобов'язуючого характеру його результатів.

3. Внесення змін до Ніццького договору та інших чинних документів.

На думку експертів, внесення змін до Ніццького договору може виявитися цілком достатнім для створення спільної Зовнішньої служби ЄС та офісу Європейського Міністра закордонних справ, а також забезпечення ширшої участі громадян ЄС у процесі прийняття рішень і таким чином є одним з вірогідних сценаріїв вирішення проблеми.

Крім цього, багато питань може бути вирішено шляхом укладення угод між відповідними інституціями ЄС, а також шляхом внесення змін і доповнень до регламентів органів ЄС.

4. Створення нового наднаціонального союзу, або "Європа двох швидкостей".

Новий союз може об'єднати держави-члени, які прагнуть більшої інтеграції, у той час, як решта країн діятимуть відповідно до чинних на сьогодні правил. На сьогодні цей варіант має найменші шанси, оскільки по-

ЖКГ – мислячи стратегічно

Досвід залучення кредитних ресурсів міжнародних інвесторів для інвестиційної підтримки інноваційної діяльності

Олег ХУСНУТДИНОВ,
директор Інституту
розвитку глобального
суспільства,
кандидат наук
з державного управління

На світових фінансових ринках триває процес поступового наближення до економічного колапсу, особливо після «іпотечної кризи» та збитків «Сіті-банку», різкого погіршення стану Федеральної резервної системи, різкого зростання ціни на нафту, «великої гри азіатських тигрів».

Ці процеси обумовлюють різні підходи до роботи з іноземними інвесторами. З одного боку, інвестор готовий розмістити кредитні, інвестиційні ресурси на тривалий період («довгі гроші»), аби перечекати хвилю світових економічних потрясінь. З іншого – інвестора непокоять непередбачені політичні процеси в Україні. Тобто він розуміє, які великі ризики несуть у собі постійні

зміни урядів, парламенту тощо.

Багато різних країн-інвесторів готові вкладати інвестиційний ресурс в економіку України в цілому, зокрема, в комунально-житлове господарство, на прикладі якого хотілося б поговорити. Та окрім загальнополітичного стримуючого фактора є також аналогічний галузевий фактор.

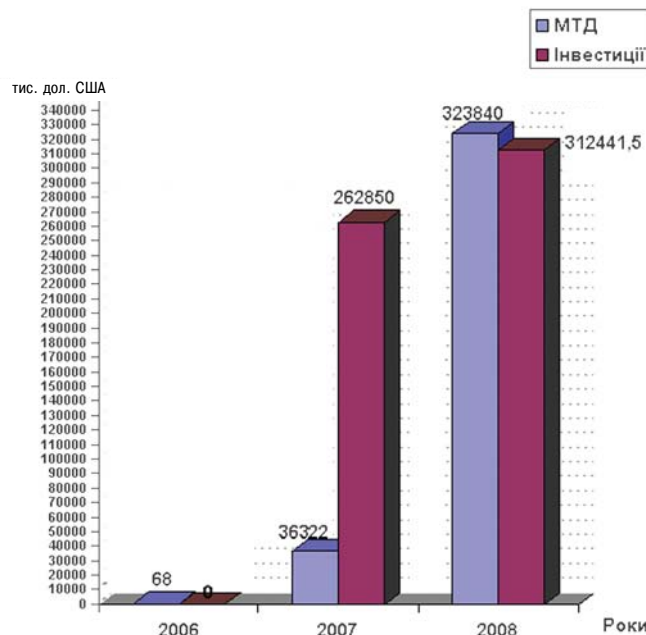
Наразі надійним гравцем на фінансовому полі України є Міністерство фінансів, яке виступає єдиним фінансовим агентом, й чудово розуміє: якщо на фінансові ринки України допустити інших гравців, тоді, по-перше, на українській економіці можна ставити крапку, по-друге, втрата монопольного диктату призведе до великих втрат як у бюджеті України, так і в бюджеті міністерства.

Саме тому законом України «Про державний бюджет України» передбачено ряд заходів, які не дозволяють розвиватися особливо малим містам за рахунок інвестиційної складової.

Також стримує розвиток інвестиційного клімату в галузі невизначеність з тарифною політикою, природними монополіями, важкими процесами щодо передачі в оренду, концесію комунальних підприємств, гарантіями з боку муніципалітетів, територіальних громад, відсутністю кредитного рейтингу, дуже малим бюджетом розвитку (інвестиційним бюджетом) міст, практично – відсутністю ринку комунальних послуг європейського типу з наявністю постачальників та покупців послуг, недосконалою нормативно-правовою базою тощо.

Investors from many countries are prepared to invest in the economy of Ukraine, especially residential apartments or multi-unit dwellings. An analysis of the projects with the inclusion of international technical assistance and investments, which so far are implemented in this category (based on different guarantees), demonstrates the gradual increase in overseas funding. Oleh Khushnutdinov, M.A. in government management and director of the Institute for the Development of the Global Society, writes about how to secure funding from international investors for innovations in multi-unit dwellings.

Однак аналіз проектів із залученням міжнародної технічної допомоги та інвестицій, які наразі реалізуються в галузі (під різні види гарантій повернення капіталу), показує поступове зростання вкладених коштів як міжнародної технічної допомоги (МТД), так і інвестицій (мал.1).

Мал. 1.
ПРОЕКТИ З ЗАЛУЧЕННЯМ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ ТА ІНВЕСТИЦІЙ, ЯКІ РЕАЛІЗУЮТЬСЯ В ГАЛУЗІ ЖКГ

Аналізуючи міжнародну діяльність ЖКГ у 2007 році, можна констатувати, що певні кроки у цій сфері, з початку створення відповідного міністерства у березні 2007 року, вже зроблені.

Так Управлінням міжнародних зв'язків і координації

міжнародної технічної допомоги ведеться робота з розвитку та розширення міжнародних відносин і залучення інвестиційних ресурсів у галузь житлово-комунального господарства, зокрема:

1. Щодо реалізації проектів по залученню міжнародної технічної допомоги впроваджуються:

- проект програми Тасіс Європейського Союзу в Україні «Сталий територіальний розвиток в Україні» (13,3 млн. дол. США). Триває процедура зміни бенефіціара на користь Міністерства;
- спільний проект Тасіс та ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» (13,0 млн. дол. США). Проект знаходиться на стадії ініціювання;
- проект Німецького товариства технічного співробітництва GTZ «Санація житлового будинку» в м. Українка Київської області. Проект знаходиться на стадії ініціювання;
- проект Німецького товариства технічного співробітництва GTZ «Реконструкція історичного центру міста» (10,0 млн. дол. США). Проект знаходиться на стадії ініціювання.

Спільно з Посольством Польщі в Україні діє проект «Впровадження європейських стандартів до реструктуризації і управління комунальним господарством України, використовуючи досвід Польщі» у рамках Програми польської міжнародної допомоги (у формі семінарів-тренінгів з метою вивчення проблем галузі, сприяння та розповсюдження прогресивних форм, методів і технологій з обслуговування житлового фонду та прибудинкових територій, а також сприяння удосконаленню законодавчої та нормативно-правової бази галузі).

2. Щодо реалізації проектів по залученню кредитних ресурсів міжнародних фінансових організацій, впроваджуються:

- спільний зі Світовим банком проект «Водопостачання та каналізація м. Львова». Загальна вартість проекту становить 40,8 млн. дол. США, сума позики МБРР – 24,25 млн. дол. США, грант уряду Швейцарії – 6 млн. дол. США. Термін реалізації проекту завершився 31.12.2007;
- спільний з Європейським банком реконструкції та розвитку проект «Розвиток системи водопостачання та каналізації м. Запоріжжя». Загальна вартість проекту становить 42,5 млн. дол. США, сума позики ЄБРР – 28 млн. дол. США. Термін реалізації проекту завершився 31.12.2007;
- спільний зі Світовим банком проект «Розвиток міської інфраструктури» на загальну суму 140 млн. дол. США. Проект перебуває на завершальній стадії підготовки;
- спільний з Європейським інвестиційним банком проект «Розвиток системи водопостачання та водовідведення м. Миколаєва» на загальну суму 28 млн. євро. Доопрацьована проектна пропозиція знаходиться на перепогодженні з зацікавленими міністерствами.

Також спільно з Мінекономіки та іншими ЦОВВ взято участь у підготовці проекту Стратегії партнерства Світового банку з Україною на 2008–2011 роки, до якої включено проект «Розвиток міської інфраструктури-2» щодо модернізації систем теплопостачання міст України на 300 млн. дол. США, а також плану співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями на 2008 рік.

3. Щодо організації роботи з інвесторами.

Розроблено та затверджено наказом Мінжитлокомунгоспу від 01.11.2007 № 164 Положення про Консультативно-дорадчу раду з питань покращення інвестиційного клімату та залучення міжнародних інвестицій у галузь житлово-комунального господарства. Враховуючи, те, що склад Кон-

сультативно-дорадчої ради є відкритим, продовжується проведення переговорів з представниками іноземних компаній та фірм щодо можливості їхньої участі в Раді.

Одним із напрямів діяльності Консультативно-дорадчої ради є вивчення можливості впровадження новітніх технологій у сферу житлово-комунального господарства України.

Здійснюються регулярні зустрічі та переговори з іноземними компаніями, фірмами щодо залучення новітніх технологій, обладнання у галузь, зокрема, на умовах фінансового лізингу.

Здійснюється формування бази даних потенційних інвесторів у житлово-комунальну галузь.

Однак одним із головних завдань у сфері реформування та розвитку житлово-комунального господарства України є створення механізму із залучення інвестицій, грантів, фінансових ресурсів, дешевих позик для розроблення та виконання пілотних інвестиційно-інноваційних проектів у житлово-комунальному господарстві України, спрямованих на зменшення технологічних витрат, впровадження новітніх технологій; наближення якості житлово-комунальних послуг і національних стандартів до стандартів Європейського Союзу, а також створення привабливого інвестиційного клімату для реформування та розвитку галузі, налагодження ефективного співробітництва з українськими та зарубіжними інвесторами, донорськими організаціями, фінансовими інституціями.

Світові процеси глобалізації та прагнення України до вступу в ЄС потребують виконання певних завдань урядом України, Міністерством з питань житлово-комунального господарства України, комунальними підприємствами галузі на шляху реформування та розвитку житлово-комунального господарства.

Створення привабливого інвестиційного клімату для реформування та розвитку галузі можливе тільки за умов розробки та реалізації Стратегії реформування економіки житлово-комунального господарства. Вона має бути, по-перше, складовою національної стратегії розвитку України; по-друге, має бути включена до пріоритетів у співпраці України та Європейського Союзу (зокрема, включена до нового базового договору «Україна – ЄС» як один із пріоритетних напрямів співпраці).

На першому етапі реформування галузі одними з головних складових Стратегії реформування економіки житлово-комунального господарства та покращення інвестиційного клімату є:

1. Гармонізація стратегії реформування та розвитку житлово-комунального господарства з Національною економічною стратегією розвитку України та пріоритетними напрямками співпраці Європейського Союзу з країнами – кандидатами до вступу в ЄС.

2. Оптимізація законодавчої та нормативно-правової бази.

3. Створення інституціональної моделі співфінансування інноваційних проектів у галузі.

4. Поліпшення ефективності адміністрування процесами реформування галузі.

5. Впровадження нової системи господарювання у житлово-комунальному господарстві країни.

6. Впровадження нових підходів у галузі з питань ресурсозбереження, впровадження новітніх технологій та техніки.

7. Оптимізація управління фінансами та шляхи зменшення ризиків.

Необхідні пояснення до відповідних пунктів:

1. Передбачається поступове включення стратегії рефор-

мування та розвитку ЖКГ до пріоритетів Національної стратегії розвитку економіки держави, зокрема, шляхом внесення відповідних змін на законодавчому рівні в Україні та здійснення відповідної роботи щодо її включення до нового базового договору «Україна – ЄС» як окремої пріоритетної складової; активної участі міністерства, комунальних підприємств галузі в програмах ЄС TWINNING, TAIEХ; налагодження активного співробітництва з міжнародними фінансовими установами, проектами Європейського Союзу. Зокрема, Сталого територіального розвитку в Україні Європейським банком реконструкції та розвитку, Північної фінансової екологічної корпорації NEFCO, Бюро німецького технічного співробітництва GTZ тощо.

Ця робота суттєво наповнить процеси взаєморозуміння, дозволить тісніше налагодити співробітництво зі структурами Європейського Союзу, збільшити позитивний міжнародний імідж України.

2. Існуюча законодавча та нормативно-правова база України в цілому дозволяє іноземним інвесторам досить спокійно працювати на українському ринку комунальних послуг. Її оптимізація включає в себе внесення відповідних змін до законів України. Зокрема, законопроект «Про засади зовнішньої та внутрішньої політики України» (в частині включення складової реформування та розвитку житлово-комунального господарства до пріоритетів внутрішньої та зовнішньої політики України); законопроект «Про внесення змін до Закону України «Про загальнодержавну Програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2007–2011 роки»; законопроект «Житловий Кодекс України» та цілого ряду інших.

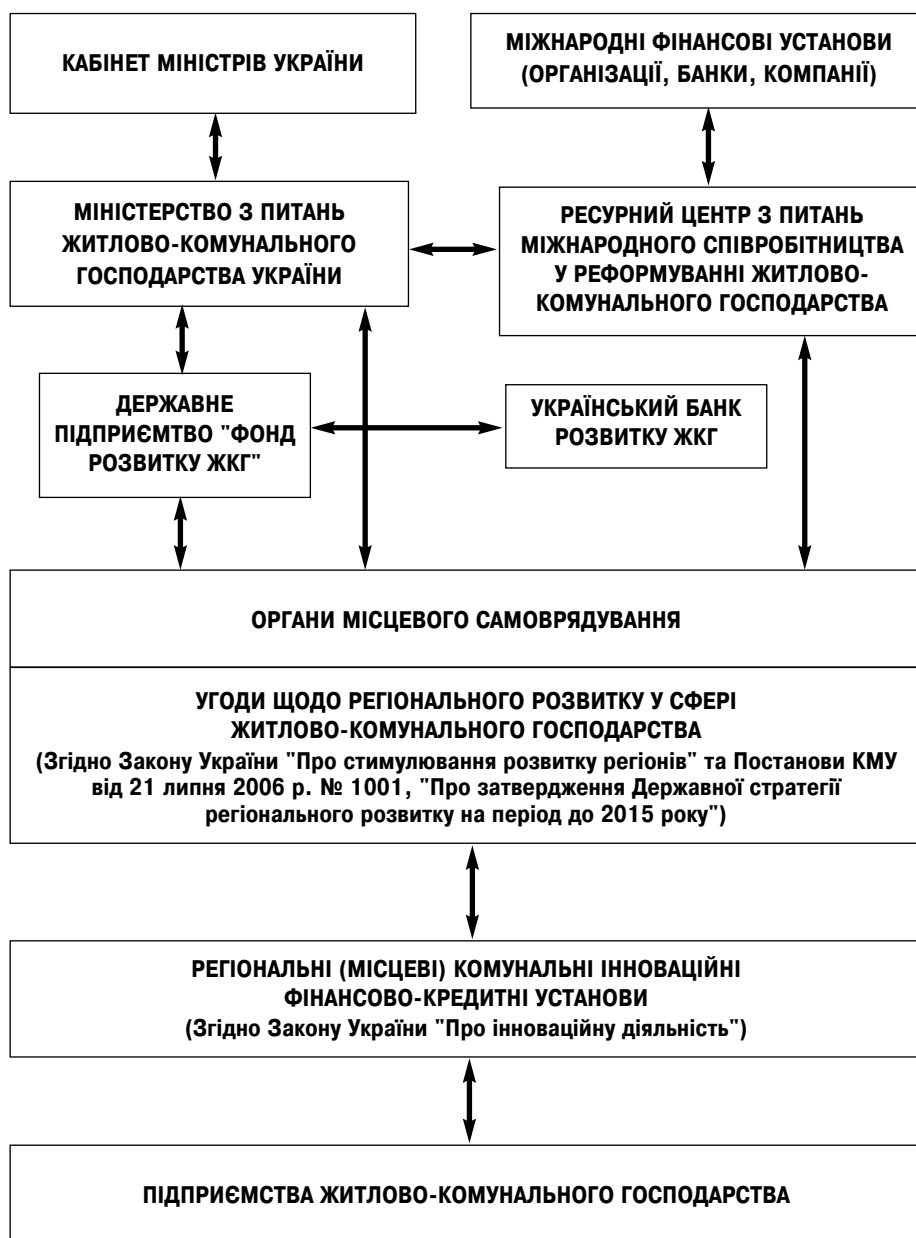
3. Алгоритм механізму створення сприятливого клімату для залучення іноземних інвестицій, дешевих позик у реформування та розвиток житлово-комунального господарства представлений на схемі (додається).

Згідно Р.З. ст.4. п.9. Закону України «Про Загальнодержавну програму реформування розвитку житлово-комунального господарства на 2004–2010 роки» передбачено створення Фонду муніципального розвитку України.

Тому в структурі Міністерства ЖКГ, вочевидь, уже сьогодні має бути створено Державне підприємство «Фонд розвитку житлово-комунального господарства України», головною метою якого є організація роботи з міжнародними фінансовими установами (банки, компанії, організації, фонди тощо) по залученню дешевих кредитів та інвестицій, пільговому кредитуванню підприємств і створенню привабливого інвестиційного клімату в галузі. Система накопичення ресурсів (резервний фонд капіталовкладень), застосована у Фонді, дозволить працювати на європейських фінансових ринках по залученню

дешевих кредитів та інвестицій через випуск єврооблігацій (євробондів) у зарубіжних банках або депозитних сертифікатів (АДР, ЄДР тощо), збільшувати в кілька разів обсяги кредитування програм реформування та розвитку житлово-комунального господарства. У тому числі, залучати іноземні інвестиції до процесу реформування, акціонування та приватизації підприємств галузі, розміщувати випущені акції реформованих акціонерних товариств галузі на міжнародних фінансових ринках. Враховуючи заплановані процеси поступової приватизації та акціонування підприємств житлово-комунального господарства, Фонд також організує випуск опціонів під продаж майбутніх акцій для реалізації на європейських фінансових ринках та залучення під ці активи додаткових кредитних ресурсів.

Усе це потребує змін в українському законодавстві, бюджетних витрат на адміністрування процесів входження підприємств на фінансові європейські ринки та капіталізації, як фонду, так і підприємств, створення гарантійних умов

повернення кредитів, нової системи управління активами в галузі та інституціональної моделі впровадження різних схем співфінансування процесів розвитку ЖКГ.

Враховуючи також те, що відповідно до «Програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002–2010 роки», затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2001 року № 1801 (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ N 1568 від 08.11.2006 року), міністерства, інші центральні органи виконавчої влади забезпечуватимуть створення привабливого інвестиційного клімату та розвиток інфраструктури інвестиційної діяльності для сталого економічного зростання, реформування та розвитку за рахунок і в межах бюджетних видатків на відповідний рік, саме з цією метою має бути закладено внесок до статутного фонду підприємства як резервного гарантійного капіталу, а для створення інституціональної моделі впровадження різних схем співфінансування процесів розвитку ЖКГ мають бути закладені додаткові бюджетні асигнування.

Для більш ефективного механізму залучення дешевих кредитів, резервний фонд підприємства має бути до 1 млрд. гривень, щоб протягом року залучити до 5 млрд. гривень дешевих кредитів.

Кредитні ресурси спрямовуються Фондом на виконання першочергових завдань реформування та розвитку житлово-комунального господарства відповідно до Угод щодо регіонального розвитку у сфері житлово-комунального господарства між Міністерством ЖКГ та обласними (районними) державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, визначеними угодою органами місцевого самоврядування та підприємствами галузі.

З розвитком діяльності Фонду та поступовою капіталізацією підприємств, упродовж двох-трьох років, Фонд корпоратизується та утворює Український банк розвитку ЖКГ та регіональні (місцеві) комунальні інноваційні фінансово-кредитні установи, які дозволять найбільш ефективно впроваджувати механізми інвестиційно-інноваційного розвитку галузі.

Одним із джерел фінансування ЖКГ є також міжнародна технічна допомога, гранти міжнародних донорів, які потребують окремих механізмів моніторингу та супроводу з боку міністерства, виконання особливих вимог та створення сприятливих умов щодо впровадження проектів за участю Світового банку реконструкції та розвитку, Європейського банку реконструкції та розвитку, USAID тощо.

Слід зауважити, що реалізація вищезазначених завдань, за умов бюджетного фінансування, дозволить залучити впродовж чотирьох років дешеві запозичення в обсязі 4–6 млрд. доларів США та отримати міжнародну технічну допомогу на суму 0,5–1,0 млрд. доларів США.

4. Впровадження нових методів, форм, підходів у процеси реформування галузі потребують нового сучасного мислення, передовсім, управлінського апарату. Тому процеси реформування потребують стартових капіталовкладень у підготовку професійних менеджерів для адміністрування процесами реформ та розвитку галузі, розробку новітніх програм навчання, розповсюдження іноземного і вітчизняного досвіду, налагодження системи обміну досвідом із іноземними партнерами.

Одним із шляхів підвищення ефективності адміністрування процесами реформування галузі є залучення міжнародної технічної допомоги, участь у програмах Європейського Союзу, зокрема TWINNING, TAIEХ, створення інституціонального механізму, який забезпечує реалізацію програм навчання персоналу, обміну досвідом тощо.

5. Задля впровадження нової системи господарювання у ЖКГ необхідно поступово змінювати свідомість пересічного громадянина, територіальної громади в цілому та й управлінського персоналу, відповідальної за процеси реформування. Це вимагає об'єднання зусиль представників представницької та виконавчої влади разом із асоціаціями органів місцевого самоврядування, представниками ОСББ, органами місцевого самоврядування, налагодження широкої агітаційно-пропагандистської роботи.

Поступові процеси децентралізації управління ЖКГ, створення ОСББ, приватних комунальних служб, служб єдиного замовника потребують підготовки законодавчої бази щодо корпоратизації комунальних підприємств, їхнього акціонування та появи на фінансових ринках нового фінансового інструмента – акцій комунальних підприємств.

Першим етапом може бути деяка передача частки майна комунальних підприємств – ДП «Фонд розвитку ЖКГ» (далі ДП), сумарний обсяг якого має становити статутний фонд підприємства. Таким чином, наповнюється портфель активів комунальних підприємств. Також ДП формує кредитний портфель підприємств терміном на 5 років. Під цей загальний фонд має бути організовано випуск євробонду (єврооблігацій) для кредитування комунальних підприємств, що надали свою частку.

Поступово розробляється поетапна програма корпоратизації та затверджується законом кількість випущених акцій у грошовому еквіваленті. ДП формує портфель акцій на базі портфелю активів. По мірі цього проводиться випуск опціонів під певний відсоток обсягу продаж майбутніх акцій іноземному інвестору (встановлений законом), які розміщуються на іноземних вторинних фінансових ринках. Це дозволить залучити великий обсяг інвестиційного капіталу в галузь і створити умови для сприятливого клімату щодо надходження міжнародних інвестицій, грантів, дешевих кредитів тощо.

6. Окремою складовою має бути впровадження проектів, спрямованих на енергозбереження, особливо інвестиційно-інноваційних, які дозволять зменшувати енерговитрати та залучати до галузі зелені інвестиції (карбонові кредити). Необхідною умовою є побудова системи вкладення в процеси реформування галузі зелених інвестицій на законодавчому та виконавчому рівнях.

Також велика увага має бути спрямована на розвиток інноваційних і наукових установ та підприємств галузі. Головною метою тут має бути створення та впровадження конкурентоспроможної новітньої техніки та технологій. Бізнес-планування підприємств має враховувати всі іноземні досягнення у сфері житлово-комунального господарства. Підприємство протягом двох-трьох років має бути спроможним до виходу на іноземні ринки техніки та технологій.

7. Оптимізація управління фінансами галузі та шляхи зменшення ризиками зводяться до системної організації взаємодії складових ринку комунальних послуг і створення, по-перше, конкурентоспроможного середовища, по-друге, – системи співфінансування реалізації пілотних (інноваційних) проектів комунальних підприємств.

Залучення кредитних ресурсів міжнародних інвесторів для інвестиційної підтримки інноваційної діяльності потребує конкретних кроків як з боку міністерства, так і муніципалітетів й комунальних підприємств.

The Subprime Crisis and Potential Challenges for Ukraine's Economy

The Impact on Developed Countries

Reported losses through the end of March 2008 totaled over \$230 billion. According to estimates calculated by the International Monetary Fund (IMF), total losses from the deterioration in world credit markets could reach \$945 billion. U.S. banks are exposed to 53% of this amount; European, Asian, and Canadian institutions are exposed to 41%, 5%, and 1%, respectively. Nevertheless, at least two key uncertainties remain about the extent of possible negative effects on world economic growth resulting from the recent real estate- and credit-related challenges.

First, the expansion in residential real estate wealth was not just limited to the United States in the period from 2002 through 2006. It also took place in the United Kingdom, Spain, France, and Ireland. These countries are also experiencing similar contractions in residential real estate wealth to that of the United States. Long-term aggregate expansions and contractions in housing-related wealth have been proven to have considerable impact on a country's economic growth, compared to changes in other types of wealth such as financial investments. As measured by the S&P/Case-Shiller index, the aggregate value of U.S. residential real estate has contracted by almost \$3.3 trillion, or 14.8%, since its August 2006 peak. FRB economists have estimated, with caveats, that a one dollar shift in the value of housing-related assets affects approximately seven cents of consumption. This would imply that the U.S. economy would contract by approximately \$230 billion, or 1.7%, per year if the value of U.S. residential real estate stabilizes at current levels. This is enough for the U.S. economy to decline into a recession. Comparable reductions in consumption are expected in those developed countries that are experiencing similar contractions in residential real estate values.

Second, given the provisions of many of the subprime mortgages that were issued in the United States in the last two years, their interest rates are set to increase in the next few quarters, thereby making them more expensive to manage for their holders. This increases the probability of more foreclosures occurring and could cause the current financial weakness to be prolonged.

Combined, any sort of aggregate economic stabilization and recovery in developed countries could be delayed, and, once it happens, could be weak.

The Impact on Emerging Economies and Ukraine

In October 2007, concerns began to be raised that the crisis would extend and strongly affect emerging market economies, including that of Ukraine's. Using the MSCI Emerging Markets Index as a collective proxy for expected values of emerging market economies, the index fell 23.1% to a near-term low on March 19, 2008 after peaking on October 31, 2007. This was a reaction to an anticipated concern rather than to a manifestation of a large economic contraction. Since its

„З.С.” продовжують публікацію міркувань відомого американського вченого Макса Пізюра щодо можливих впливів фінансової кризи в Сполучених Штатах на інші країни і, зокрема, Україну. Хто переможе у змаганні, – долар чи євро? Чи збереже за собою американський долар позиції основної накопичувальної валюти світу? Як відреагує на курсові коливання економіка України, враховуючи її прив'язку до долара? Відповіді на ці запитання – у статті незалежного американського консультанта у сфері продуктів споживання і фінансових ризиків Максима Пізюра.

March low, the index has rebound to a level 6.0% below its October 2007 peak.

While real growth in developing countries has begun to moderate somewhat, it is expected to be far from negative. According to the IMF, China's economy is expected to grow at a rate of 9.3% during 2008, after having expanded by 11.4% in 2007. In countries belonging to the IMF's category of "Emerging Europe", including Ukraine's neighbors of Poland, Slovakia, and Hungary, economic growth is expected to moderate to a collective rate of 4.7% in 2008, after having recorded 6.2% in 2007. The IMF is projecting a collective growth rate of 7.0% for 2008 after having achieved 8.5% in 2007 for countries of the former Soviet Union (FSU). Ukraine's GDP rate for 2008 is expected to be 5.6% after having risen 7.3% in 2007.

In most emerging market countries, growth is expected to be supported by domestic demand as advanced economies recover from the United States-led economic contraction. Depending on the character of their economies and their exposure to the economic challenges of developed countries, growth for 2008 and 2009 in emerging market economies is expected to vary. There are two main categories of risk exposure: financial and real.

The Origins of the Subprime Crisis

The TED spread is a common measure that is used to indicate relative lending risk between commercial banks. It uses two components: (1) the three-month London Interbank Offered Rate (LIBOR) on U.S. dollar-based loans, the interest rate at which commercial banks borrow funds from each other; and (2) the interest rate on three-month U.S. Treasury Bills (T-Bill). The T-Bill rate is considered to be a proxy for risk-free interest rates. The three-month U.S. dollar LIBOR rate is an important indicator of interbank lending risk. It is set by the British Bankers Association (BBA) and is used to determine rates on approximately \$9 trillion in worldwide debt. The spread's name is derived from the initialization of the words "Treasury" and "EuroDollar."

The TED spread is calculated by taking the difference between the LIBOR rate and the T-Bill rate and denominating it in basis points, a unit equal to one-one hundredth (1/100th) of a percentage point. A widening spread is interpreted to mean that default risk is increasing; a decreasing spread indicates that risk is abating. From January 2002 through July 2007, the TED spread

fluctuated in a range between 10 and 79 basis points, averaging 33.7. Since August 2007, the spread has averaged 143 basis points, ranging from 80 to 241 points.

While signs of economic decline had begun manifesting themselves during 2006 and in the first half of 2007, the severity and rapidity of the outcomes were unanticipated. Critical to the rapid credit, financial, and real estate reversal was the collusion of key policies and events, including low interest

rates, lax lending standards, increased securitization, and poor rating assessments.

In response to the prior U.S. economic slowdown, which occurred between 2001 and 2002, the Federal Reserve Bank (FRB), the central bank of the United States, enacted policies to lower prevailing short-term interest rates in order to restore and maintain economic growth. The FRB maintained this low-interest rate environment longer than deemed necessary.

Facilitated by low interest rates, U.S. real estate ownership and prices began to accelerate. In order to maintain this momentum, mortgage loan standards were lowered through the use of subprime lending, a practice of extending credit to borrowers who could not meet more rigid requirements. From 2001 through 2003, subprime lending averaged \$252.0 billion per year, or 8.3% of all U.S. mortgage loan originations. From 2004 through 2006, subprime lending made up 19.5% of all U.S. mortgage originations, averaging \$488.3 billion per year (see Figure 1). Along with this, subprime mortgage lenders relied on funds from short-term commercial paper markets to finance their underwriting. This was done in place of using retail-banking deposits, funds that would be subject to more oversight and regulation.

Furthermore, much of the mortgage lending that was done from 2001 through 2006 in the United States was securitized. Securitization involves the packaging of large pools of similar types of financial instruments, such as credit card receivables and mortgage loans, into tradable securities that behave in similar fashion to bonds. Payment for the security is similar to the principal paid for a bond; regular periodic interest is received for the duration of holding the security, as long as the underlying entity's financial condition does not become impaired. Primarily, institutional investors such as banks, hedge funds, and insurance companies purchase these types of securitized products.

Between 2001 and 2003, 54.5%, or \$139 billion per year, of U.S. subprime mortgages was securitized; from 2004 to 2006,

\$241 billion, or 78.7%, of subprime mortgages were securitized per year (using Figure 1).

While low interest rates, weak lending standards, and increased use of securitization had material roles in the global economic stress that materialized in August 2007, the most critical element was the function played by rating agencies such as Moody's, Standard and Poor's, and Fitch. Each of these companies gave top ratings to many securities that were built on subprime mortgage loans, validating them as having as little risk of default as the safest sovereign debt of developed countries.

Beginning in 2005, the first signs of future problems started to become apparent. The annualized rate of U.S. home construction starts peaked in August 2005 at 2,151,000. The rate for April 2008 was reported at 1,032,000, a 52% decline. U.S. residential sales peaked in March 2005 and began to exhibit declines similar to those of the construction rate. Finally, foreclosures, brought on by loan defaults, had started to increase in 2006. For the third quarter of 2006, 318,355 properties began foreclosing proceedings, a 43% increase from the same period in 2005. Foreclosures almost doubled in the third quarter of 2007 to 635,159. These loan defaults subsequently led to defaults on the mortgage-backed securities that were sold globally to institutional investors.

Total Mortgage Originations (\$Billions)	Subprime Mortgage Originations (\$Billions)	Subprime Share in Total Originations (percent of dollar value)	Subprime Mortgage Backed Securities (\$Billions)	Percent of Subprimes Securitized (percent of dollar value)
2001	\$2 215	\$190	\$95	80.4%
2002	\$2 882	\$231	\$121	52.7%
2003	\$3 945	\$335	\$202	60.5%
2004	\$2 920	\$540	\$401	74.3%
2005	\$3 120	\$325	\$507	81.2%
2006	\$2 980	\$300	\$483	80.5%

Figure 1

Почому долар?

Оцінка впливу коливань курсів провідних валют світу на економічне зростання

Провідні фінансово-економічні інститути, аналітики та вчені широко коментують ситуацію на фінансових ринках та в економіці окремих регіонів і країн світу, визначаючи основні ризики економічного зростання у найближчій перспективі.

За оцінками ООН, істотні наслідки фінансової нестабільності, зумовлені кризою неплатоспроможності на ринку іпотечних позичок у США, проявилися, передусім, у великих країнах Європи і меншою мірою – в Японії та інших державах з розвиненою економікою. Однак при цьому їхній власний економічний потенціал поки що є недостатньо потужним, щоб замінити Сполучені Штати як рушія глобального економічного зростан-

ня. За «базовим сценарієм» МВФ, у 2008 р. очікується «невеликий спад» в економіці США і «лише поступове оздоровлення» наступного року.

За оцінками МВФ, поширення кризи на фінансових ринках значно послабило перспективи європейської економіки: вторинні ефекти очікуваної помірної рецесії в США, глобальна переоцінка ризиків і напруженість у фінансовій системі підбивають її стабільність. Ці проблеми підсилюються підвищенням курсу євро та різким підйомом інфляції внаслідок зростання цін на продукти харчування та енергоносії. Локомотивами зростання у світі залишаються ключові країни, що розвиваються, та країни з

Olena Sliozko and Tamara Panfilova, scholars at the Institute of World Economics and International Relations at the National Academy of Sciences of Ukraine, analyze the state of the financial markets around the world in connection with the devaluation of the dollar that is related to the subprime mortgage rate debacle in the United States. According to the authors, the U.S. economy can feel safe as long as Asian markets remain stable and the central banks of China and Japan continue to increase their gold reserves. As of today, the reserves amount to (U.S.)\$1.75 trillion or 1 trillion yen, which in case of a collapse of the dollar will actually satisfy the monetary risks of the U.S. Third in losses will be the Russian Federation, whose gold reserves amount to nearly (U.S.)\$500 billion. Therefore, regardless of the somewhat undefined development of the economies of leading countries and the risky situation with energy and commerce, a majority of experts are leaning toward a positive prognosis of the strengthening of the dollar versus the euro for the world's economy trends.

перехідною економікою. Це насамперед Китай, якому укладачі доповіді прогнозують у 2008–2009 рр. зростання на рівні відповідно 9,3% і 9,5%, Індія (7,9% і

8%), а також Росія (6,8% і 6,3%). За цим самим прогнозом, реальне економічне зростання у світі в 2008 р. становитиме 3,7%, а в 2009 р. – 3,8%. У США очікується 0,5% за 2008 р. і 0,6% за 2009 р. Для зони євро показники також переглянуті у бік зниження – до 1,4% і 1,2%, для Японії – до 1,4% і 1,5%.

Попереджає про майбутній глобальний економічний спад й ОЕСР. Експерти зазначають ймовірність того, що такі країни, як Китай, Індія та Бразилія найближчим часом також стануть жертвами кризи. Росія є єдиною країною, котра, як і раніше, перебуває на підйомі, однак у квітні рівень інфляції в країні досяг 14,3% через наповнення економіки доходами від продажу нафти й газу.

Важливим застереженням є те, що ціновий тиск у усьому світі досягає такої потужності, що, за відсутності стримуючих заходів з боку урядів, він може становити реальну загрозу стабільнос-

ті. Рівні інфляції досягли наступних оцінок: Венесуела (22%), В'єтнам (21%), Латвія (18%), Катар (17%), Пакистан (17%), Єгипет (16%), Болгарія (15%), ОАЕ (11%), Естонія (11%), Туреччина (9.7%), Індонезія (9%), Саудівська Аравія (9%), Аргентина (8,9%), Румунія (8,6%), Китай (8,5%), Філіппіни (8,3%), Індія (7,6%). У багатьох із цих країн розкручуються найдужчі інфляційні спіралі за останні тридцять років. Для найбільш небезпечних країн основним каталізатором інфляції є зростаюча вартість продуктів харчування та енергоносіїв, для значної частини інших – пастка прив'язки валютних курсів. Зокрема, країни, які свого часу виконали рекомендації МВФ і прив'язали курс національної валюти до долара США, змушені наслідувати гіперстимулюючу монетарну політику ФРС США, що призводить до неминучого перегріву. Свідченням цьому є значне падіння фондових ринків у Китаї, Індії та В'єтнамі через заходи щодо обмеження кредитування.

Слід зазначити, що у кризовій ситуації більшість відповідальних інститутів або відпускають валютний курс у «вільне плавання», як зробила Мексика в 1994 р., або девальвують національну валюту, встановлюючи інший фіксований курс, як більшість європейських країн в 1992–1993 рр. Світова практика показує, що в умовах кризи торговці валютою скуповують золотовалютні резерви, спрямовані на захист фіксованого курсу. Далі, як правило, валютний курс відпускається. Щоб визначити час атаки, вводиться поняття тіньового валютного курсу, тобто плаваючого валютного курсу, який превалював би, якби торговці валютою скуповували б урядові резерви. Тіньовим валютним курсом є валютний курс, який встановлює рівновагу на грошовому

вому ринку після атаки, коли золотовалютні резерви вичерпані. На тіньовий валютний курс безпосередньо впливає величина резервів, які залишаються в урядових структурах після захисту валютного курсу.

Величина тіньового курсу є вирішальною в оцінці прибутку, який отримують торговці валютою в умовах кризи, оскільки тіньовий курс – це ціна, за якою спекулянти можуть продавати золотовалютні резерви.

Торговці валютою на валютному ринку отримують прибуток з кожної одиниці придбаних резервів.

Під час атаки на грошовому ринку відповідальні інститути регулюють дві перемінні:

1. Грошову базу. Грошова пропозиція зменшується відповідно до розміру атаки;
2. Відсоткову ставку. Попит на національну валюту падає, оскільки відсоткова ставка в національній валюті збільшується. Це запобігає передбачуваному знеціненню національної валюти.

Рівновага на грошовому ринку у момент атаки вима-

гає, щоб зменшення грошової маси точно відповідало зниженню попиту на гроші. Чим менше початкова величина резервів або чим менше розмір кредитної експансії, тим більше буде потрібно часу для руйнування режиму фіксованого валютного курсу.

Так, у період криз в 90-ті роки вплив втрат резервів на грошову масу було стерилізовано і в період атаки допускалося плавне зростання грошової маси.

Політика стерилізації передбачає поєднання валютної інтервенції з рівною за величиною і протилежною за напрямом операцією на відкритому ринку (зазвичай на ринку цінних паперів) з метою виключення залежності внутрішнього грошового звернення від інтервенції на валютному ринку.

Якщо владні структури не бажають допускати, щоб грошово-кредитна політика відігравала другорядну роль (принаймні якийсь час) по відношенню до політики валютного курсу, тоді будь-який фіксований курс, який підтримується будь-якою

кількістю золотовалютних резервів, знаходиться в небезпеці в умовах повної мобільності міжнародних капіталів.

Стерилізація атаки на валютний курс зазвичай припускає, що відповідальні інститути розширюють внутрішній кредит і використовують його для скупки внутрішніх державних цінних паперів. Тим самим атака з грошового ринку переводиться на ринок внутрішніх облігацій. Уряд використовує внутрішню грошову базу для скупки внутрішніх цінних паперів, щоб компенсувати втрати резервів, і тим самим зменшує премію за ризик. Крім того, резерви, що були у розпорядженні власті, тепер знаходяться в приватних руках, що також зменшує премію за ризик.

Премія за ризик дозволяє зберегти змінну попит на гроші на постійному рівні, за умови, що стерилізація утримує грошову масу від змін.

Безумовно, на практиці неможливо точно передбачити атаку. Умова настання атаки на об'ємному ринку

фінансових активів не пов'язана з глибоким економічним шоком. Ця невизначеність відбивається на внутрішніх відсоткових ставках, які часто підвищуються в очікуванні кризи.

Найпростіша модель валютної кризи об'єднує правило лінійної поведінки приватного сектора (функцію попиту на гроші) з лінійною поведінкою уряду (рівномірним зростанням внутрішнього кредиту). Всі учасники ринку діють планомірно, поступово виснажуючи золотовалютні резерви. У результаті валютна

2002 р. Близько однієї четвертої цього знецінювання відбулося в період із січня по листопад 2007 р., що підвищило ризик обвалу курсу долара. Реалізація сценарію обвалу може викликати некоординоване рішення проблеми глобальних диспропорцій і нестабільності всієї системи світових фінансів, може вкрай негативно відбитися на світовій економіці. Зокрема, обвал долара може призвести до скорочення попиту в США на продукцію інших країн. А вже раніше, за рахунок стимулювання внутрішнього попиту, США вдавалося підтримувати високі темпи зростання економіки. Нині зниження відсоткової ставки стимулює фінансовий сектор, проте уповільнює економічне зростання.

Згідно з останніми даними, США продовжує втрачати темпи економічного розвитку і наблизилися до рецесії. В країні помітно посилюється інфляція. Проте звертає на себе увагу «масована» інформаційна атака представників владних структур щодо появи «явних ознак видужання». Так, ФРС визнає, що ризики уповільнення темпів економічного зростання залишаються, проте проголошує наміри своєчасно вживати необхідні заходи щодо підтримки стійкого економічного зростання та стабільності цін. Президент США підтвердив незмінність американської політики сильного долара, оскільки політика сильного долара відповідає національним інтересам США й глобальним економічним інтересам. Міністр фінансів США не виключає можливості вживання заходів із стабілізації обмінного курсу долара США.

Рецесія в економіці, що емітує резервну валюту, є загрозою фінансовій стабільності всіх країн. Най-

більш уразливими є країни та ринки, що розвиваються.

Крім того, зважаючи на те, що багато країн є власниками значного обсягу іноземних активів, деномінованих у доларах, різке зниження валютного курсу долара до інших валют призводить до значних фінансових втрат. Так, наприкінці березня попереднього року керівники центробанків 16 країн Південно-Східної Азії (регіону, куди входять Південна Корея, Індонезія, Малайзія, Сінгапур) обговорили питання диверсифікованості своїх резервів. Приводом для зустрічі послужило падіння прибутковості доларових активів, які домінують у резервах. Так, через свої списання Bank of China, який інвестував в американську іпотеку близько п'яти млрд. дол., продемонстрував найменші темпи зростання прибутковості серед інших фінансових установ Китаю.

Як запобіжний захід вищезгаданих країн розглядається можливість переведення частини валютних резервів, що перевищують трильйон доларів, у державні боргові зобов'язання азійського регіону. Це пов'язано з досить високою прибутковістю держоблігацій багатьох країн Азії – індонезійські десятилітні папери приносять 6,06%, філіппінські – 7,16% річних, водночас американські казначейські папери приносять тільки 3% доходу. Перспективними для зберігання резервів є й облігації Південної Кореї та Китаю, хоча доступ до останніх поки що обмежений.

Існує думка, що певна «стабільність» долара зумовлена «азійською стабільністю». Остання полягає у тому, що США можуть бути «спокійними» за долар до тих пір, поки центральні банки Азії, передусім Японії та Китаю, збільшують валютні резерви (1,75 трлн. дол. США у Китаю та понад 1 трлн. – у Японії). У випадку «обвалу» долара ці резер-

ви знеціняться на величину падіння курсу, тобто фактично Азія сплатить валютні ризики США. Слід також зауважити, що третє місце у світі за обсягами золотовалютних резервів посідає РФ (близько 550 млрд. дол.), проте структура цих резервів є більш диверсифікованою. Крім того, останнім часом Китай «м'яко» ревальвує національну валюту – у нинішньому році курс китайського юаня стосовно долара вже понад 40 разів досягав рекордно високих оцінок, а його ревальвація становила близько 5,5%.

У зв'язку з цим заслуговують на увагу прогнози щодо динаміки курсів провідних валют світу, зокрема, співвідношення EUR/USD. За даними Forexpf.Ru, періодично складається зведена таблиця прогнозів понад 30 найпотужніших банків світу. Згідно з таблицею прогнозів станом на 2 травня 2008 р. на кінець липня середній курс долара до євро становитиме 1,54, на кінець квітня 2009 р. – 1,45. При цьому Bank of America, Banc of China та Merrill Lynch дають на кінець річного прогнозного періоду майже однакові величини – 1,41, 1,40 та 1,40. Тобто, незважаючи на певну невизначеність розвитку економіки провідних країн світу та ризикованість ситуації на ринках енергоносіїв і продовольства, більшість експертів схиляється до прогнозування «позитивної» для світової економіки тенденції укріплення долара щодо євро.

Олена СЛЮЗКО,
кандидат економічних наук, провідний науковий співробітник Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАНУ

Тамара ПАНФІЛОВА,
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАНУ

криза відбувається в певний унікальний момент часу. Враховуючи елемент невизначеності, відповідальність за кризу не може бути повністю перекладена на відповідальні інститути. Окрім надмірно експансивної внутрішньої політики, до валютної кризи економіку здатні підштовхнути й дії приватного сектора, який прагне будь якою ціною заробити на краху режиму валютного курсу.

За оцінками ООН, великий розмір дефіциту платіжного балансу США і розуміння того, що зовнішній борг цієї країни продовжує зростати й наближається до небезпечно високого рівня (близько 3 трлн. дол. або 25% ВВП) призвели до значного зниження курсу долара США. На початок 2008 р. долар США знецінився приблизно на 35% стосовно інших провідних валют світу порівняно з

Генеральний консул України в Мюнхені Юрій ЯРМІЛКО: “Євро-2012 – не тільки наш футбольний шанс. Це нагода заявити про себе в Європі у політичному та економічному зрізах”

Нині на території Німеччини легально проживає близько ста сорока тисяч вихідців із України. Це – і наші громадяни, які працюють у Німеччині, й ті, хто очікує зміни громадянства на німецьке, й ті, хто його вже має. З них двадцять дві з половиною тисячі мешкають у Баварії – консульському окрузі Генерального консульства України в Мюнхені. Крім того, установа опікується справами співвітчизників, які проживають у Баден-Вюртемберзі зі столицею в Штуттгарті.

Про різні аспекти роботи – інтерв'ю „З.С.” з Генеральним консулом України в Мюнхені Юрієм ЯРМІЛКОМ.

– Юрію Анатолійовичу, як загалом живеться нашим співвітчизникам у Німеччині? Чи велику частку її населення становлять українці?

– Усе відносно в цьому світі. У Баварії нині мешкають значно більше турків, італійців, вихідців із колишньої Югославії, ніж українців. Та частка їх повсякчас збільшується. Зростає вона за рахунок так званих пізніх переселенців і контингентних біженців. Простіше кажучи, – це етнічні німці та етнічні євреї. Четверта хвиля еміграції, я сказав би, завершилася. І нова формується вже за новими критеріями. Це – і жінки, які одружуються з німцями, і українські студенти, котрих повсякчас стає більше – і це нас, безумовно, радує. Також є невелика частка легальних українських заробітчан.

На випередження можу сказати, що уявлення про Німеччину як країну робочої міграції – лише міф. Це – не Італія, не Іспанія та не Португалія. У Німеччині отримати дозвіл на роботу дуже важко. Напевно, тому тут і небагато українців, котрі працюють офіційно.

– Як розвиваються наші економічні відносини? Які на сьогодні перспективи їх розвитку?

– Якщо звернутися до недалекої історії, слід пригадати, що наприкінці 80-х – початку 90-х років у Німеччині виник гострий суспільний інтерес до встановлення та розвитку більш тісних товариських контактів з іншими країнами, на-

Some 140,000 emigres from Ukraine currently reside in Germany. Of that sum, about 22,500 live in Bavaria. Yuriy Yarmilko, consul general of Ukraine in Munich, in an interview with “UA Foreign Affairs” discusses the lives of Ukrainian expatriates in Bavaria, their relationships with the Ukrainian community in Munich, and the development of economic relations between Ukraine and Bavaria.

родами, містами. Теплим партнерським відносинам між Баварією і Україною вже багато років. Вони були спорідненими відповідно федеральною землею та республікою ще за радянських часів, так само як Київ і Мюнхен, або Нюрнберг і Харків.

Нюрнберг, Мюнхен – великі німецькі міста. Мюнхен – нинішня столиця Баварії, а Нюрнберг свого часу був столицею Франконії. Харків, Київ – промислові, наукові центри України. Перша та друга столиці. Свого часу ідея побратимства знайшла одностайний відгук і на політичному рівні. Уже понад 17 років підтримуються доволі інтенсивні контакти, які розвиваються за різноманітними напрямками. Це підтверджує, що зацікавленість з обох боків завжди була. Німецька сторона працює з Департаментом міжнародної діяльності Харкова, Будинком Нюрнберга, який відкрився у Харкові понад десяти років тому. У Нюрнберзі існують два товариства побратимства, члени яких ініціюють різноманітні соціальні та культурні проекти. Нюрнберг готовий до співробітництва, це все підтримується і міською громадою, і громадськими організаціями, серед яких „Нюрнберг–Харків” – досить впливова та важлива. На мій погляд, за наявності доброї волі харківської влади це партнерство має величезні перспективи.

Мені здається, що питання відносин міст-побратимів недооцінюють. Тому що відносини між великими державами, якими є Україна і Німеччина, зокрема, базуються на відносинах між містами-побратимами. Я, коли приступив до нинішніх обов'язків, попросив Посольство надати список міст-побратимів. У нас вийшло 23 пари. З них дві третини – мій консульський округ. І я намагаюся зараз, можна сказати, провести ревізію цих відносин, визначити, де їх можна наповнити новим змістом.

Цього року Мюнхену виповнюється 850 років. Це – велике свято, яке відзначається протягом року. Мюнхен має сімнадцять міст-побратимів. Шістнадцять із них приїхали на торжества та офіційні заходи, а от Києва там не було. Прикро...

Як на мене, було б непогано, щоб на день-два делегація з Києва приїхала і репрезентувала достойно місто-партнер

Одна з історичних перлин Баварії – замок Нойшванштайн. За деякими відомостями, у роки Другої Світової війни саме тут зберігалася частина золотого запасу Рейсбанку

Мюнхена, тим паче, що цьому партнерству більш ніж півтора десяти років.

З іншого боку, є чудові приклади. Напевно, повторюся, але мені дуже імпонують відносини між Нюрнбергом і Харковом, а крім цього, між Львовом і Фрайбургом, Сімферополем і Хайдельбергом. Це якраз і є нормальний приклад партнерства міст не як формальності, а реального співробітництва на рівні шкіл, лікарень, інших закладів.

Щодо українсько-німецької економічної співпраці, одразу зазначу, що Німеччина є другим торговельним партнером України після Росії. А Баварія однією з трьох земель, які мають найбільший товарообіг із Україною. Щоб було зрозуміло, з чого він складається, достатньо зазначити, що в Баварії знаходяться п'ять заводів, на яких виробляється БМВ, в Інгольштадті розташований завод, де роблять Ауді. І цього, напевно, було б досить, щоб сформувані якісь підґрунтя для економічних відносин між нашими двома державами. Адже Баварія – одна з федеральних земель Німеччини, яка має найбільший економічний і науковий потенці-

Освячення Генконсульства України у Мюнхені

ал, вона є лідером за темпами економічного зростання. Так, ВВП Баварії становить майже 20 відсотків від загальнонімецького. До речі, у 2006 році Баварія стала першою за останні 30 років федеральною землею Німеччини, яка прийняла бездефіцитний бюджет. Тобто це – достойний партнер для України.

– А як би Ви взагалі підсумували українсько-німецькі відносини за останні 17 років?

– Як величезний прогрес. Сьогодні нас вже не сприймають як частину Радянського Союзу – великої російської імперії, нас сприймають, як державу. Це не підлягає сумніву і я вважаю, що це – найбільший наш здобуток. Риторика питань, які я чую впродовж останніх десяти років, а саме стільки моя робота так чи інакше пов'язана з Німеччиною, змінилася. Раніше мене запитували, в основному, про постійність чи тимчасовість незалежності; про відмінності української та російської мов і про існування власної мови тощо. Нині запитання інші, фахові та конкретні, про напрям нашого руху, пріоритети зовнішньої політики, про відносини України з Росією тощо. Це дуже радує. Нас сприймають як незалежну державу.

– Наскільки сприятиме спрощення отримання шенгенських віз для спортсменів, журналістів, митців поліпшенню відносин між нашими країнами?

– Ми свого часу відмовилися від візового режиму для громадян Євросоюзу, зокрема, для Німеччини. Безумовно, це позитив. Наша країна, безсумнівно, стала привабливішою для відвідин. Я чув безліч позитивних відгуків про відкритість нашої держави. З іншого боку, як дипломат, вважаю, що будь-яка угода має бути взаємною. І, відкривши свою державу для громадян Євросоюзу, напевно ми розраховували на якісь зустрічні кроки. Однак їх на сьогодні небагато. Є Угода про спрощення візового режиму для в'їзду наших громадян у держави Євросоюзу, але на практиці вона майже не діє. Тому ми чуємо багато нарікань на проблеми з отриманням візи в посольствах країн Євросоюзу, зокрема, в Посольстві Німеччини. Не хотів би думати, що це якийсь системний підхід, але така проблема є. Тому, як на мене, обом сторонам треба подумати про цю прекрасну ідею – взаємну відміну віз, а для початку суттєве, реальне полегшення в'їзду для громадян України до цих держав. На сьогодні ми своїх зобов'язань дотримуємося, а країни Євросоюзу – не завжди...

– Міністр закордонних справ Володимир Огризко у своїх інтерв'ю наголошує на тому, що український громадянин, який звернувся по допомогу в закордонне дипломатичне представництво, миттєво її отримає. Які проблеми найчастіше вирішує Генконсульство в Мюнхені? Чи відрізняються проблеми українців у Мюнхені від тих, з якими доводилося зіштовхуватися у Франкфурті? (Юрій Ярмілко – Генеральний консул України у Франкфурті-на-Майні в 2002–2006 рр.)

– Проблеми приблизно однакові. До консульства, здебільшого, звертаються українці, які прибули до Німеччини легально. На превеликий жаль, люди приходять до нас, коли вже є проблема, і перше запитання консула, чи є ви у нас на консульському обліку? Та, насправді, ми не ділимо людей на тих, які чи стали чи не стали на облік, на тих, які приїхали законно – незаконно. Люди приходять зі своїми проблемами і, як на мене, громадяни, які постраждали, чи перебувають у в'язниці, потребують ще більшої уваги з нашого боку. Для українських громадян консул – це і нотаріус, і радник, і юрисконсульт. Тобто всі проблеми, які є, вирішуються консульством. Однак питання громадянства, нап-

приклад, дуже важливі, і не всі розуміють, як вони вирішуються. Здебільшого, це українські жінки, які вийшли заміж за німців і вважають, що з деяких пір українська держава для них – пройдений етап. Однак це не так. Для того, щоб вийти з українського громадянства через Генконсульство, треба спочатку оформити дозвіл на постійне місце проживання і вже потім, другим етапом, подавати заяву на вихід. Перший і другий етапи займають приблизно по одному року. Такий порядок.

Серед інших проблем – подовження терміну дії паспортів і оформлення нових. Не всі розуміють, що перебуваючи в Німеччині тимчасово, громадяни не мають пріоритетного права отримати новий закордонний паспорт, якщо термін дії попереднього завершився, адже прописані в Україні. Ті, котрі виїхали до Німеччини тільки у відрядження, для навчання, стажування тощо, мають отримувати новий закордонний паспорт у загальному порядку, в Україні. Доводиться це пояснювати. А ще є багато життєвих ситуацій, які не підпадають ні під які інструкції. Є просто унікальні випадки. Я двадцять років займаюсь консульськими справами й мушу визнати, що кожного дня виникають такі питання, які для мене абсолютно нові. Скажімо, проблеми усиновлення. Є випадки зовсім неймовірні. Нещодавно я зіштовхнувся з ситуацією, коли двоє українських громадян виїхали до Німеччини на постійне місце проживання. Мати цієї дитини померла, а батько одразу покинув немовля і повернувся в Україну. Дитину забрала до себе німецька родина, яка не має рішення суду про його усиновлення, але яка вважала, що й так все нормально, коли прийомні батьки люблять малюка. І нині ми дуже хочемо їм допомогти. І я за те, щоб ця дитинка залишилася у них, і щоб вона була щаслива та здорова. І щоб вона мала те, чого ніколи не отримає сьогодні в Україні від власного батька, який ховається від неї. Однак формально нам дуже складно. Складно виписати новий паспорт цій дитині, яка не всиновлена формально за рішенням німецького суду.

– А як Ви оцінюєте на сьогодні рівень співробітництва з українською громадою в Мюнхені?

– Українська громада в Мюнхені – найчисленніша в Німеччині. Та при цьому її, як такої, не існує. Є окремі українські організації. Їх в Мюнхені близько десяти. Це і Товариство „Україна”, і Союз українських жінок у Німеччині, і Спілка українських студентів у Німеччині тощо. Тобто, з одного боку, суцільний позитив: Мюнхен – центр української еміграції, центр української громади в Німеччині, з іншого боку, Мюнхен має ті вади, котрі притаманні всій, так би мовити, українській Німеччині та, я сказав би, Україні в цілому: децентралізація та небажання об'єднуватися.

Як Генеральний консул скажу, що одним із головних завдань у своїй роботі, крім суто консульських питань, я бачу знаходження спільної мови з українською громадою в Мюнхені. Я дуже хотів би, і я до цього докладаю зусиль, сприяти її об'єднанню. Консульство робить все від нього залежне. Для мене було найбільшим, можливо, розчаруванням, коли я почав свою роботу, довідатися про те, що представники понад десяти українських громадських організацій зі штаб-квартирою в Мюнхені, не знали один одного! Більшість із них не знали дороги до Генконсульства. Ми запрошуємо всіх, намагаємось започаткувати діалог. Тут вже є певні успіхи: відбулося три зустрічі всіх громадських організацій. Остання – наприкінці червня, під час Тижня української культури в Баварії. Мене особисто щиро радує те, що принаймні ставилося питання про потрібність централізації, необхідність так званої „дахової” організації та

Святування Великодня в українській греко-католицькій церкві

єдиної політики баварських українських організацій на території Німеччини. Адже від самого початку Баварія традиційно була центром української еміграції і, певно, свою об'єднувачу роль вона має відігравати й надалі.

– На Вашу думку, в яких питаннях Україна може розраховувати на підтримку діаспори?

– За всієї своєї роз'єднаності, безумовний плюс української громади – це намагання відстоювати інтереси України, боротися за них. У Мюнхені є Українська греко-католицька церква, де відбуваються щотижневі служби, і яка є фактично Центром, де зустрічаються українці. Її адресу: Шьонштрасе, 22, з кінця 70-х років знають не лише в Мюнхені, а й у всій Баварії.

Відвідання делегацією Генконсульства концтабору Дахау

**Харківський сувенір у
Муніципалітеті м. Нюрнберга**

Координатор проектів із взаємовідносин між Харковом та Нюрнбергом Департаменту міжнародних зв'язків міського Муніципалітету Римма Шмідт демонструє матеріали про роботу між містами-побратимами

Контакти громади, консульства та церкви надзвичайно важливі. Її парох, отець Володимир Війтович, наш великий друг і прихильник України. Ми з ним намагаємося реалізувати багато спільних проектів. Наприклад, минулого року проводилося богослужіння під час відзначення пам'яті жертв Голодомору. Зараз плануємо встановити меморіальну дошку на території церкви. Адже для встановлення її в іншому місці – на території, що належить міській громаді, – треба зібрати безліч погоджень. А церковна громада – це маленька частка України. Тому там вшановувати пам'ять жертв Голодомору простіше. Є в нас ще багато інших ідей. Зокрема, щодо меморіальної дошки на будинку, де працювала родина Стецьків. Це зробити дещо складніше, оскільки будинок є власністю міста. Та я висловлюю обережний оптимізм, що до кінця року нам вдасться реалізувати задумане. Сподіваємося на допомогу Магістрату Мюнхена та України. І Баварська держканцелярія, і Магістрат Мюнхена сприяють нам у встановленні меморіальних дощок та відзначенні знаменних дат. І я знаю, що ми завжди можемо розраховувати на їхню підтримку, що дуже важливо. Ми це відчули під час Тижня української культури. Можливо, уперше вісім днів поспіль відбувалися концерти, виставки, диспути та симпозиуми. Під час концерту на Марієнплац – центральній площі Мюнхена, було кілька тисяч мюнхенців, які щиро аплодували українським артистам. За допомогою мистецтва всі ще раз побачили та відчули, що таке Україна.

– А яке ставлення німецької спільноти до визнання Голодомору актом геноциду проти українського народу?

– Це питання більше стосується, напевно, федеральних структур Німеччини, Німецького уряду, Бундестагу. Я висловлю свою думку. Ставлення до цієї теми дуже обережне. Це актуально не лише для Німеччини. Це – загальноєвропейська позиція. Не будемо забувати, що тут задіяні сучасні, а не історичні, геополітичні інтереси. І, насамперед, – політика. Я особисто вважаю, що це питання часу. Рано чи пізно світ визнає очевидний для нас факт – Голодомор був геноцидом. Тому ми робимо все для того, щоб донести думку нашого Президента про історичну правду.

– Свого часу ви працювали на радіо, на іномовленні, – висвітлювали спортивні події. Як знавець футболу, як оцінюєте Євро–2008?

– Треба використати досвід Чемпіонату Європи–2008 для того, щоб самим гідно організувати Євро–2012. Під-

сумки Євро–2008 мене особисто порадували, як людину, яка вболівала за Іспанію. Я справді дуже люблю футбол. У Мюнхені принагідно дивлюся всі матчі, зокрема, зустрічі Кубка УЄФА „Баварія” – „Зеніт” вболівав за „Зеніт”, за Анатолія Тимощука. Знаю багатьох спортсменів, які мешкають у Німеччині. Я підтримую дружні стосунки з Володимиром Лютим, Віктором Пасульком, Олександром Білостінним. Це українці, які сьогодні проживають у Німеччині.

До речі, Ви ніколи не задумувалися над тим, чому футбол має таку магічну силу? Я можу пояснити це як вболівальник. Президент Футбольного союзу Німеччини Тео Цванцигер з приводу 100-річчя з дня дебю-

ту збірної Німеччини 5 квітня 1908 року в матчі зі збірною Швейцарії (до речі, німці тоді програли 3:5) сказав, що футбол сильно вплинув на Німеччину, особливо після Другої світової війни. Що він завжди був рушієм німецького народу. Це – гра мільйонів. І це справді так. Це гра, яка об'єднує людей, яка здатна об'єднати націю. Це – гра, яка може викликати гордість до нації. Легку атлетику називають королевою спорту, а футбол – це його король. Для Німеччини футбол – це культ, справа, з одного боку, повсякденна, з іншого – незвична. Середня відвідуваність матчів чемпіонату Німеччини Бундесліги – понад 39 тисяч глядачів. Ця цифра небачена не тільки для України, а й для таких провідних футбольних країн, як Іспанія, Італія, Франція. Стадіон „Альянс–Арена” вміщує 63 тисячі глядачів, але є стадіон у Леверкузені на 22,5 тисячі глядачів і стадіон в Ростокі – на 19,5 тисяч. Тобто цифра 39 тисяч – вона неймовірна. Та її легко пояснити. Чемпіонат Бундесліги – це справжня боротьба, справжнє суперництво. Це – свято на кожному матчі. Для мене величезна подія – бути на будь-якому матчі Бундесліги, бо це цікавіше, ніж навіть матч Єврокубків. Мої німецькі друзі не розуміють, що таке договірний матч. Вони розуміють тільки чесну боротьбу на футбольному полі, і я думаю, що це запорука того, що відвідуваність матчів Бундесліги найвища в Європі.

– Як німці сприймають можливість України провести Євро–2012 на належному рівні?

– Думаю, позитивно. І вони будуть на нашому боці. І коментарі, які є останнім часом, що буцімто, якщо Україна не зможе, то вони готові разом із Польщею провести чемпіонат, не відповідає дійсності. Вони нам щиро зичать успіху.

– Як ви оцінюєте стан підготовки до майбутнього чемпіонату в Україні та Польщі? Кажуть, до Австрії та Швейцарії у період підготовки також були претензії УЄФА. А нині дуже напружене становище навколо майбутнього фіналу світової першості у ПАР через два роки...

– Я знаю це. І тут я вже кажу не як дипломат, а як футбольний вболівальник з 1965 року. Я щиро переживаю, щоб Євро–2012 у нас відбулося. Начебто і підстав для переживань немає. Австрія і Швейцарія теж на такому самому етапі, на такій відстані від чемпіонату не були стовідсотково підготовлені. Не кажучи вже про Португалію. Там також була ситуація, яку вважали катастрофічною. У результаті вони успішно провели ігри. ПАР готується до чемпіонату і, напевно, у них теж не все блискуче. Я вважаю, Євро–2012 не тільки наш футбольний шанс, це – політичний і економічний шанс засвідчити про себе в Європі, і для цього в нас є великий потенціал та всі можливості.

Інтерв'ю підготувала Юлія ВАЛЄЄВА

Косовська проблема від Маркса до Буша

Історичний аспект через призму емоційної відстороненості

Максим КАМЕНЕЦЬКИЙ,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої
політики Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
ім. Тараса Шевченка

(закінчення, початок –
у «З.С.» № 5, 6, 7)

Міжнародне втручання має суперечливі загальні результати у заморожуванні кризових ситуацій на Балканах, в Закавказжі та Молдові. При цьому зміна підходів світової спільноти до принципів і правил міжнародної миротворчості різною мірою торкнулася різних регіонів і різних конфліктних ситуацій.

У період «холодної війни» миротворчі місії за мандатом ООН зазвичай розгорталися для спостереження за припиненням вогню, і це розгортання відбувалося з відома ворогуючих сторін. Як правило, ступінь успішності цих операцій був високим. Їх завдання не стосувалося положень VII розділу Статуту ООН, де йдеться про порушення миру та акти агресії. Під впливом кон-

фліктів у Сомалі та в Боснії, межа між двома останніми сферами почала розмиватися. Рубіжною стала доповідь генерального секретаря ООН Б. Бутроса-Галі «Порядок денний для миру: превентивна дипломатія, встановлення і підтримка світу» (червень 1992 р.), в якій йшлося про те, що миротворчі операції не обов'язково мають залежати від згоди всіх конфліктуючих сторін. Це додало легітимності міжнародному втручання у внутрідержавні конфлікти. Тепер втручання могло здійснюватися під прикриттям гуманітарних інтервенцій, покликаних полегшити страждання мирного населення.

Розмивання межі між традиційною «миротворчістю» (коли потрібна згода сторін конфлікту) і «примусу до миру» (коли такої згоди не вимагається)

привело до розширення основи для міжнародного втручання в конфлікти й створення цілої інфраструктури такого втручання. Змінилася сама термінологія міжнародної миротворчості. Нині вже можна говорити про «миротворчість другого покоління» на протилежність «першому поколінню» миротворчих операцій, коли ще можна було чітко розмежувати операції з підтримки миру та операції силового встановлення миру.

Як показав досвід врегулювання в Боснії, що стала наочним прикладом застосування доктрини «глобального управління», здійснення заходів, покликаних нейтралізувати конфліктний потенціал, у будь-якому випадку припускає встановлення над даною територією міжнародного протекторату. Здійснюючись від імені ООН силами НАТО або ЄС, він виражається в тому, що легітимні та вибрані народом власті даної території володіють лише обмеженим суверенітетом, підпорядкувавши свої дії високим представникам міжнародних організацій.

Миротворчий процес в Боснії та Косово будується на взаємоповнюючих зусиллях різних міжнародних інститутів (ООН та її різні агентства, ЄС, НАТО, ОБСЄ, Рада Європи, МВФ, Світовий банк). Вони були покликані взаємодіяти не тільки з номінальними керівниками країни чи з лідерами ворогуючих етнічних громад, а й з широкими ко-

лами громадянського суспільства.

Попри те, що реалізація доктрини «ліберального інтернаціоналізму» (а фактично м'якої окупації) в конфліктних регіонах на Балканах дозволила досить ефективно перевести протистояння з «гарячої» стадії у стадію стабілізації, оцінка реального миротворчого досвіду в колишній СФРЮ виявляється не однозначною. Одна з основних претензій, які висувуються до інститутів, що здійснюють міжнародний протекторат, обумовлена тим, що останній не завжди є неупередженим.

Інша претензія пов'язана з тим, що дії миротворчих місій, керованих ООН, часто спрямовані не стільки на примирення ворогуючих сторін, скільки на здійснення примусових заходів.

Косовська проблема на сьогодні є джерелом м'яких загроз та регіональної нестабільності. В Косово сформувалася специфічна політична ситуація – формально край належить суверенній Сербії при фактичному міжнародному протектораті, підтриманому міжнародним миротворчим військово-поліцейським контингентом, участь в якому бере Україна. Це створює передумови для перетворення Косова на офшорну зону та джерело контрабанди регіонального масштабу. Політичні наслідки такої подвійності викликають серйозні проблеми всередині сербського суспільства. Різне ставлення до сторін косовського конфлікту є

додатковим подразником у відносинах двох членів НАТО – Греції та Туреччини. Ставлення до способів вирішення проблеми є елементом розбіжностей між США та ЄС, з одного боку, і РФ та Китаю – з іншого.

Питання майбутнього статусу Косова найбільше впливає на ситуацію в Македонії та в Боснії і Герцеговині (БіГ). Боснія та Герцеговина сьогодні є під фактичним протекторатом ЄС. У сербській частині БіГ дедалі потужнішим стає рух за проведення референдуму про приєднання до Сербії. Натомість, США та їх європейські партнери таку ідею відкидають. Надання незалежності Косову дасть змогу сербам Боснії та Герцеговини та Сербії ставити питання про свої права.

Це саме стосується й албанських меншин у сусідній Македонії, де близько 25% її двохмільйонного населення становлять албанці, які знайшли тут притулок під час конфлікту в Косово 1999 р. і повітряної війни НАТО проти СРЮ. Ця напруженість разом із політичними непорозуміннями щодо питань конституційного статусу албанської громади, статусу албанської мови, громадянства та місцевого самоврядування вилилася у

внутрішній македонсько-албанський конфлікт у 2001 р. Попри підписання Охридських угод, які надали значних прав албанській громаді, і сьогодні не можна повністю відкидати небезпеку перекидання конфлікту з Косово на Македонію.

Очевидно, що визнання незалежності Косова дасть потужний імпульс тим політичним силам, які представляють албанську громаду в Македонії.

З точки зору представників США та Євросоюзу, унікальність косовської ситуації обумовлена розпадом Югославії та необхідністю з боку міжнародного співтовариства прийняти термінові заходи зважаючи на невиконання С. Мілошевічем резолюції РБ ООН № 1244. Інші невизнані держави, на думку цих представників, не можуть розраховувати на визнання, оскільки не мають відповідної резолюції ООН.

Чорногорський випадок в цьому сенсі теж нічого не спрощує. Після розпаду старої Югославії у 1991 р. Сербія та Чорногорія юридично і фактично були договірною федерацією, яка в 2003 р. (за посередництва Євросоюзу і з відома обох сторін) перетворилася на перехідне конфедеративне утворення з

правом Чорногорії на відділення після трирічного терміну. Поняття «Територіальна цілісність» по відношенню до такої єдності Сербії та Чорногорії в міжнародно-правовому сенсі було суто тимчасовим. Кордони Грузії, Азербайджану і Молдови, навпаки, міжнародно визнані в тому вигляді, в якому вони існували в СРСР. Тому стосовно них поняття «Територіальна цілісність» де-юре (хай не де-факто) продовжує діяти.

У будь-якому випадку при вирішенні конфліктних ситуацій доводиться вибудовувати баланс між двома протилежно спрямованими тенденціями – правом націй на самовизначення і територіальною цілісністю міжнародно визнаних держав. Україні, як і іншим державам, у даному питанні доведеться обирати між суперечливими чинниками. Як сумістити принцип непорушності кордонів (який є визначним для України в контексті деяких тенденцій в Криму, Закарпатті та у Східній Україні) з волею народів, які не бажають жити у складі «міні-імперій»? Універсальних рішень поки що немає, і їх доведеться шукати у кожній ситуації окремо.

Життя нас вчить – якщо не знаєш як вдіяти, поступай за правилами.

Міжнародне право регулює відносини між специфічними суб'єктами права, якими є держави, нації та народності, що борються за національну незалежність, міжнародні міждержавні організації, державоподібні утворення. Міжнародне право – це особлива система юридичних норм. Особлива тому, що створюється суб'єктами даного правопорядку добровільно, і має спонукати суб'єктів до несилової співпраці між собою, спираючись на принцип «*pacta sunt servanda*» (лат. угоди слід дотримуватися). Припущення в міжнародному праві – винятковий засіб,

який вживається Радою Безпеки ООН як компетентним органом лише з метою запобігання загрози міжнародному миру.

Нормоутворення в сучасній правовій системі засновано на вільно вираженій волі згаданих вище суб'єктів права. Таким чином, у міжнародному праві невірною використовувати такі поняття, як «закон», «законність», «законодавство», навіть якщо йдеться про обов'язкові рішення Ради Безпеки ООН.

Наскільки виправдано, з точки зору міжнародного права, говорити про «прецедентність» явищ міжнародного життя? Тобто, чи можна стверджувати, що спосіб вирішення певної міжнародної проблеми стає прецедентом для схожих за ознаками інших міжнародних проблем? Базовий принцип побудови системи міжнародного права свідчить – система права складається з норм права. Норми права (а не прецеденти) є основою системи. Вищою судовою інстанцією в системі міжнародного права можна вважати Міжнародний суд ООН. Ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН закріплює наступні види джерел, які лежать в основі його діяльності при розгляді справи та винесенні ухвали:

- 1) міжнародні конвенції, як загальні, так і спеціальні, хоч би як вони називалися б;
- 2) міжнародні звичаї як доказ загальної практики, визнані як правова норма;
- 3) загальні принципи міжнародного права, визнані цивілізованими націями;
- 4) судові рішення та доктрини найбільш кваліфікованих фахівців із міжнародного публічного права.

Натомість, російська доктрина міжнародного права визнає два види джерел: міжнародний договір і міжнародний звичай. Обґрунтовується це тим, що в російській правовій науці судовий прецедент і доктрина

учених не визнається дже-
релом, а принципи міжна-
родного права закріплені
в міжнародних договорах.
Очевидне протиріччя ро-
сійської позиції щодо неза-
лежності Косова – при док-
тринальному запереченні
можливості використовувати
міжнародні прецеденти,
Росія наполягає на за-
стосуванні прецедентних
способів вирішення проб-
лем у Придністров'ї та на
Кавказі.

Здається невинуватим
поширене використання
прикметника «самопроголо-
шена», коли йдеться про те-
риторію, яка прагне до неза-
лежності. Невинуватим
тому, що уявити собі інший
(крім самопроголошення)
спосіб отримати незалеж-
ність, просто не існує. Інша
справа – механізм отриман-
ня незалежності. Він може
існувати, або ні, його можна
дотриматися, або ні. Кон-
ституція СФРЮ, наприк-
лад, передбачала механізм
виходу республіки зі складу
федерації. Однак республіка
мала сама оголосити про
своє бажання виходу та про-
вести необхідні процедури
(референдум). Як бути, як-
що конституція такого ме-
ханізму не має чи конститу-
ція відсутня взагалі?

У більшості конфліктів,
що набувають насильниць-

ких форм, бойові дії ведуть
до примусового переміщен-
ня значних мас населення і
врешті-решт – до територі-
ального розділення ворогую-
чих етнічних і конфесій-
них груп, до розколу держав
на фактично самостійні оди-
ниці (хоча сепаратистські
утворення і залишаються
невизнаними в міжнародно-
правовому плані). В одних
випадках (Нагірний Кара-
бах, Абхазія, Косово) цей
процес викликаний «етніч-
ними чищеннями» і масо-
вою втечею представників
одного з етносів з районів
проживання під тиском пе-
реможців. У інших випад-
ках (Боснія і Герцеговина)
розділення ворогуючих на-
родів по своїх територіаль-
них анклавах також є части-
ною мирного процесу. Проте
багато в чому «загасання»
конфліктів відбувається са-
ме завдяки примусовому
розмежуванню і масовому
переміщенню населення.
Деякі західні фахівці з кон-
фліктології відкрито кажуть
про те, що однією з умов
міцного врегулювання мі-
жетнічних і міжконфесій-
них озброєних конфліктів є
відмова від змішаного про-
живання ворогуючих груп
та їх географічне розділення
по різних територіях, щоб їх
можна було надійно захис-
тити.

Будь-яка трансформація
системи міжнародних від-
носин призводить до зміни
базових принципів її органі-
зації. Очевидний розрив
між нормами міжнародного
права і новими реаліями.
Спотворення загальновиз-
наних раніше принципів за-
конності, тлумачення їх за-
лежно від того, на чию ко-
ристь складається ситуація
в конкретному конфліктно-
му регіоні, примушує по-
різному оцінювати співвід-
ношення таких міжнародно-
правових положень, як пра-
во народів на самовизначен-
ня і непорушність держав-
них кордонів. Проблеми не-
визнаних держав в 2000-х
роках існують у контексті
тих доктрин і норм міжна-
родного права, що вже до-
сить давно склалися і по-
стійно опиняються в колізії з
вельми суперечливою су-
часною політичною практи-
кою. З одного боку, лякає
перспектива зламу норм, з
іншого – виникають стиму-
ли шукати правові шляхи
вирішення нових, сучасних
проблем, керуючись полі-
тичними інтересами поточ-
ного моменту.

Можна констатувати, що
в умовах становлення нової
світової системи міжнарод-
них відносин принцип дот-
римання територіальної ці-
лісності держав втрачає
своє значення, а спроби дот-
риматись його будь-якою
ціною часто призводять до
збройних конфліктів і вреш-

ті-решт – до насильства над
волею народу.

Під невизнаними держа-
вами в сучасній політологіч-
ній літературі розуміють по-
літико-територіальні утво-
рення, що володіють ключо-
вими атрибутами держави
без зовнішньої легітимації
суверенітету. Відсутність ви-
знання не заважає відповід-
ним утворенням фактично
існувати на політичній карті
світу й діяти в реальному
контексті реальних міждер-
жавних відносин. Отже, і
міжнародним організаціям, і
всій системі міжнародного
права доводиться мати
справу з подібними суб'єк-
тами. Найяскравіший прик-
лад – інтенсивне обговорен-
ня в 2006–2007 роках пер-
спектив міжнародного виз-
нання Косова. Безперечно,
що лідери багатьох невизна-
них держав дістануть мож-
ливість використовувати
«казус Косова» для легіти-
мації власної державності.

Міжнародне співтовари-
ство тривалий час вважало
проблему невизнаних дер-
жав скороминущим явищем
і похідною від збігу
кон'юнктурних обставин,
частиною гри світових грав-
ців, побічним продуктом ре-
гіональної боротьби за пере-
розподіл сфер впливу. Ос-
новна теза учасників диску-
сій навколо невизнаних дер-
жав полягає в неприпустимості
виникнення збройних
конфліктів. Поширеною є
думка, згідно з якою опти-

мальною політикою в питанні невизнаних держав є збереження правового статус-кво. Однак, як свідчать спостереження, нерідко невизнані держави управляються значно краще, ніж ті, від яких вони від'єдналися.

Право невизнаних держав на самовизначення дедалі більше претендує на роль базового принципу сучасної світобудови, а принцип непорушності кордонів залишається, швидше, договірним, ситуативним. Однак ситуативність за своєю суттю є прояв «подвійних» стандартів: одним народам (на не завжди зрозумілих підставах) дозволяють реалізувати право на самовизначення, а іншим – у цьому відмовляють.

Спосіб вирішення косовської проблеми матиме безпосередній вплив на внутрішні процеси та зовнішню політику (в частині формування ставлення до схожих ситуацій в зонах розповсюдження національних інтересів) багатьох держав – Російської Федерації, США, Китаю, Іспанії, Туреччини, Македонії, безумовно, Сербії, та інших.

Аргументованість ставлення України до способів вирішення Косовської проблеми буде показником здатності держави відігравати роль цивілізованого члена міжнародного співтовариства; ефективно розв'язувати подібні конфлікти із застосуванням багатосторонніх механізмів та інститутів; сприяти, в межах власних можливостей, політичній стабільності в Європі. Так само вірно і те, що визначеність позиції України в косовській проблемі ускладнить її відносини з тими державами, які мають інші погляди на процес вирішення, або покращить ці відносини у випадку збігу позицій.

В Україні небагато шансів прямо вплинути на розвиток ситуації з вирішенням косовської проблеми. З од-

ного боку, Україна не залучена до роботи Контактної групи, яка взяла на себе основні практичні зусилля з організації переговорного процесу між сторонами. З іншого – Україна є контриб'ютором миротворчих сил КФОР і доволі активним партнером у двосторонніх відносинах з країнами регіону.

Косовська проблема зачіпає національні інтереси України на таких рівнях:

- субрегіональному та локальному – створюючи джерело політичної напруженості в регіоні, з яким Україна активно співпрацює економічно та політично;

- двосторонніх відносин зі США; Російською Федерацією; Китаєм; Сербією; Македонією; Албанією;

- функцій та обов'язків України в межах ООН, ОБСЄ; програм співробітництва з НАТО та ЄС.

Відсутність чіткої та зваженої позиції України може стати джерелом безпосередньої загрози її національним інтересам з двох напрямів – поширення внутрішнього сепаратизму та компрометації іміджу України зовнішніми чинниками.

Історія знає приклади порівняно швидкого переходу «самопроголошених» держав у розряд повноправних суб'єктів міжнародного права (Еритрея, Східний Тимор). Відомі приклади й іншого. Найстаріша з «практично держав», але така, яка наполегливо не визнається, це Китайська Республіка на Тайвані. Де-факто вона утворилася ще у 1949 р.

Інша стара проблема з цього ряду – Турецька Республіка Північного Кіпру. Її вважають «відгомоном» краху Британської колоніальної системи, а якщо подивитися ще глибше, то й розвалу Османської імперії. Суперечності між турець-

кою і грецькою общинами острова кілька разів переростали в кровопролитні війни і врешті-решт привели у 1974 р. до фактичного розділу острова за підтримки Греції і Туреччини. Список невизнаних держав час від часу поповнюється новими претендентами на «міжнародне громадянство».

Держави, які визнали незалежність Косова, мотивують своє таке рішення тим, що край Косово так чи інакше стане незалежним. Це відбудеться або підконтрольно, з урахуванням інтересів косовських сербів, або неконтрольованим шляхом, і тоді серби постраждають більше за всіх. Держдепартамент США заявляє, що незалежність Косова це питання компетенції не Ради Безпеки ООН, а самих жителів цього краю. Офіційна російська позиція щодо невизнаних державах зводиться до застосування одночасно і принципу територіальної цілісності, і права народів на самовизначення. Політичне керівництво Росії дає зрозуміти, що територіальна цілісність це не абсолют: даний принцип діє не скрізь і не завжди автоматично.

Що відбуватиметься, після проголошення, а головне – після визнання незалеж-

ності Косова? Можна не виключати активні протести косовських сербів, ускладнення ситуації у Македонії зважаючи на її велику албанську меншину. Цілком реальна перспектива потрясіння крихкої структури Дейтонських угод 1995 р. щодо Боснії, складовою якої є Республіка Сербська. Боснійські серби вважають утворення нової косовсько-албанської держави загрозою своїй безпеці й мають плани «приєднати» сербську частину Боснії до Сербії.

Між іншим, хоч США не визнають Тайвань державою, але це не заважає Вашингтону зберігати зобов'язання перед Тайбеєм в питанні забезпечення безпеки. Правова основа цього – спеціальний Закон про відносини з Тайванем, прийнятий у 1979 р.

Можливо, подібний закон про відносини з невизнаними державами варто прийняти і Україні, врахувавши при його підготовці внутрішні та зовнішні інтриги, правові та інші пастки у зв'язку з тенденціями в Криму, на Закарпатті, проявами «східноукраїнського сепаратизму». Тоді за нашу політику в складних проблемах «визнати або не визнавати» не доведеться червоніти.

The Regional and International Implications of Kosovo's Independence

As things now stand, the campaign led by the United States and the European Union to promote Kosovo's independence may well go down in history as an important case study in diplomatic mismanagement. As of the end of June 2008, only 43 countries have officially recognized Kosovo. Apart from the United States and 20 of the 27 EU countries, the rest include rather minor international players such as Liechtenstein, San Marino, the Marshall Islands, and Burkina Faso. Importantly, none of the BRIC countries (Brazil, Russia, India, and China) have recognized, nor has Indonesia (the largest Muslim country in the world), nor any Arab country. Only two countries in Latin America have recognized Kosovo, and only four African states. Within southeastern Europe itself, four of Kosovo's neighbors have recognized it (Albania, Bulgaria, Croatia,

and Slovenia), while six regional neighbors (Bosnia-Herzegovina, Cyprus, Greece, Montenegro, Romania, and of course Serbia) refuse to. All told, a rather meager result for such an unprecedented act in international affairs, and one so strongly supported by the United States and the major European powers.

Accompanying the lukewarm response to Kosovo's declaration of independence on the international level is the confusion within Kosovo as to who has the most legitimate claim to sovereign authority over the territory. The government in Pristina claims it, at does the Serbian government in Belgrade. However, the United Nations Interim Mission in Kosovo (UNMIK), which under United Nations Security Council Resolution 1244 was granted a mandate to govern the province, is legally still in effect due to the fact that the Secu-

Відомий американський фахівець із балканських проблем Гордон Бардос, заступник директора Хариманового інституту при Колумбійському університеті в Нью-Йорку, досліджує ймовірні регіональні та глобальні впливи, які може мати проголошення незалежності Косово. Спеціально для „З.С.” автор аналізує причини і наслідки визнання Косова як держави Сполученими Штатами і Європейським Союзом. З точки зору американського вченого, такий крок може призвести до цілої низки негативних консеквенцій.

rity Council was unable to agree on a new resolution which would supersede 1244 to reflect the new situation in Kosovo after Pristina's declaration of independence on February 17, 2008. Adding to the confusion, the E.U. has agreed to send a civilian oversight mission to Kosovo (EULEX), “to assist and support the Kosovo authorities in the rule of law area, specifically in the police, judiciary and customs. The mission is not in Kosovo to govern or rule. It is a technical mission which will mentor, monitor and advise whilst retaining a number of limited executive powers.” Finally, on June 28, 2008, Serb municipalities in Kosovo formed an “Assembly of Municipalities of the Autonomous Province of Kosovo & Metohija” which rejects Pristina's declaration of independence.

A Diplomatic Impasse

How the United States and a majority of the EU countries maneuvered themselves into such a diplomatic impasse is an important lesson in the dangers of superpower unilateralism and strategic wishful thinking. Washington and Brussels clearly underestimated the extent to which Moscow, Beijing, and most other states around the world objected to the United States and the European Union ignoring one of the most important principles of international af-

fairs—support for the territorial integrity of existing states, as enshrined most specifically in the European order by the Helsinki Final Act—and the way in which such disregard for international law creates a precedent whereby disgruntled ethnic groups in other parts of the world now have the Kosovo blueprint to imitate in their own struggles for secession. Russian foreign minister Sergei Lavrov, for instance, has warned that Kosovo could set a precedent for 200 other regions in the world where secessionist movements are active.

The misjudgment made by Washington and Brussels over the international response to Kosovo's declaration of independence has been matched by the mistakes they have made in the regional effects of Kosovo's independence. The key analytical and strategic assumption behind the United States and some EU countries' decision to recognize Kosovo's declaration of independence—the belief that this will promote stability in southeastern Europe—deserves special consideration. In this view, Kosovo is the last piece of the puzzle leftover from the disintegration of the former Yugoslavia, and now everyone is going to follow Washington's script as to how things will develop from here on out. For example, the chief U.S. negotiator for the Koso-

vo Future Status Process, Ambassador Frank Wisner, has recently argued the following:

...you have a new state, new borders, and though there will be considerable commotion surrounding the event, you will create a situation in which the region can then move forward. The last piece of the Yugoslav puzzle will be in place. It will be possible for the region to get on with its life, develop its transportation links, move in more common step towards the EU, and even Western security institutions, notably NATO.

Here it is useful to question the validity of the assumptions behind this view, and this assessment of southeastern Europe's future.

First, the implicit assumption in Wisner's statement is that everyone in the region, most especially the Serbs, will "get over it," and once passions cool the Balkans will begin to "move forward." The question that should be asked with regard to this, however, is how long this process will take, and in which direction the Balkans, or individual countries therein, will move in the interim.

With regard to how long it will take for the Balkans to "get over it," one possibility was suggested on February 18, when Serbian prime minister Vojislav Kostunica addressed the Serbian parliament and said that "the return of Kosovo and Metohija into the constitutional order of the country ... will eternally define the most important task and the main goal of future state policy." In fact, far from Serbia "moving on," there is a danger that Serbia will now have to deal with a "Who lost Kosovo?" debate and a "Who can get Kosovo back?" debate that will consume political energies for many years to come.

Moreover, evidence from other parts of the Western Balkans suggests that the process of "moving forward" can take a considerable amount of

time. Bosnia & Herzegovina, for instance, is still trying to resolve the same fundamental constitutional and political issues regarding the balance of power between ethnic groups and the division of power between the central government and various regions that it was dealing with in 1990-1991, and politically and psychologically the country has made little progress since 1997.

If Kosovo follows the Bosnian example, will there still be fights over Kosovo's constitution thirteen years from now? Will we still be debating whether or not Kosovo has progressed enough to close the EU mission there thirteen years from now, just as we are currently debating this as it relates to the Office of the High Representative in Bosnia? And to borrow yet another Bosnian example, will Mitrovica in 2020 still be a divided city, much like Mostar is today, 13 years after the end of the war?

The Problems with Moving Forward

"Moving forward" is also taking Macedonia quite a bit of time after it barely avoided a civil war in 2001. Almost seven years after the Ohrid Accords were signed, Albanian politicians claim that key aspects of the accords still have not been implemented, and the leader of the main Albanian political party in Macedonia, Ali Ahmeti of the Democratic Union for Integration (DUI) last year implicitly threatened a return to conflict if Prime Minister Nikola Gruevski's government did not accept certain demands. The DUI's on again, off again boycott of Macedonia's parlia-

Фото УНІАН

ment in 2006-2007 has already resulted in Macedonia's failure to pass several important pieces of legislation needed for the country's EU accession bid, and even the two main Macedonian political parties in the country are experiencing extremely bad relations, all of which led EU foreign policy chief Javier Solana to criticize Macedonian leaders for "political immaturity," and Macedonian president Branko Crvenkovski himself said that 2007 was a "wasted year" for the country. Evidence of how unstable Macedonia remains seven years after the 2001 conflict can be seen in the fact that in four separate incidents since September, Macedonian policemen and special forces' personnel have been killed in areas of Macedonia adjacent to Kosovo.

In fact, Macedonia's political difficulties are sure to increase in the future as current demographic trends in Macedonia suggest Albanians will become the majority ethnic group in that country within

10-15 years, and as they do, so will their demands for ever more political and constitutional reform to reflect new demographic and political realities. This is guaranteed to generate more resistance to such demands from the titular ethnic group, and while it is impossible to say with certainty what will happen in Macedonia in the coming years, what we can say with the benefit of historical and comparative experience is that recent southeastern European history provides no examples of a country such as Macedonia working effectively.

How long it will take Kosovo to "move forward" is also an open question. Kosovo will start out its "independent" existence as essentially a ward of the international community, with its own built-in frozen conflict, and, as Amnesty International and Human Rights Watch have both recently pointed out, the UNMIK has over the course of almost nine years failed to create a functioning legal justice

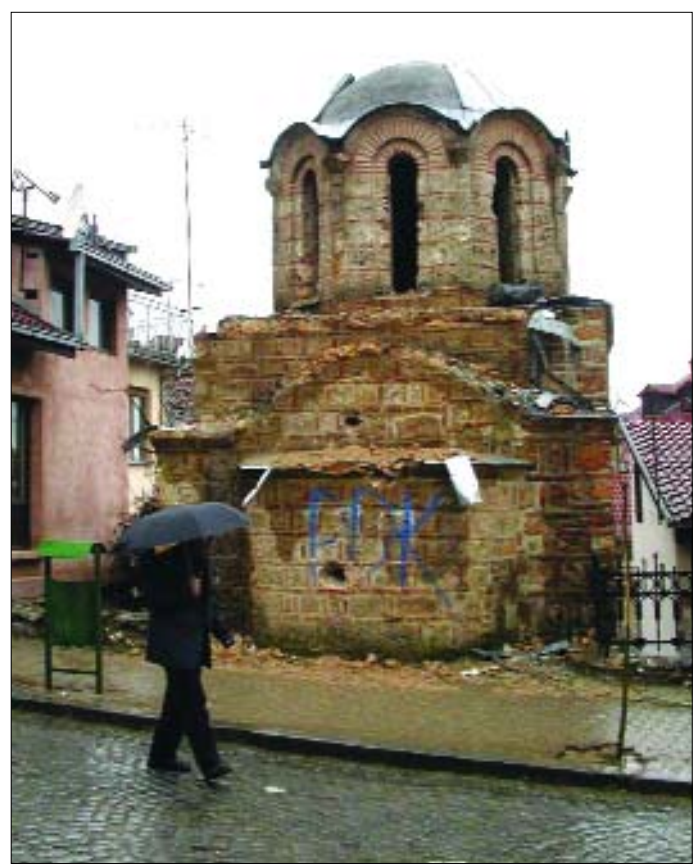
system there. Given this track record, there is little hope that the EU mission in Kosovo will be able to create a legitimate legal justice system there in the foreseeable future.

Kosovo will also be unrecognized by a number of its neighbors (Bosnia-Herzegovina, Romania, Serbia) and several major powers (China, India, Russia), and will be unable to gain membership in numerous international organizations (notably, the UN, the OSCE and the Council of Europe).

All of these problems will impact on Kosovo's ability to grow its economy, improve a situation in which unemployment hovers at 50 percent (the majority of whom are under the age of 30), or to attract foreign investors, who tend to avoid places where legal systems are weak, political risk is high, infrastructure is in bad shape, and even after

nine years of international administration, electricity blackouts occur daily. Potential foreign investors will also be deterred by the fact that the Serbian government is likely to initiate legal proceedings before the World Court and anywhere else it can to dispute legal title to assets in Kosovo. Moreover, Kosovo's main hope for economic development—the exploitation of lignite deposits—does not seem like a promising strategy in an era in which the EU and most other countries are trying to reduce their dependence on fossil fuels.

A further problem is the fact that for the foreseeable future (perhaps the next 1-2 years) diplomatic relations and regional integration efforts in the region will be set back significantly. To give but one minor example: the International Table Tennis Federation is already in something of a crisis because it has re-

cognized a team from Kosovo, but Moscow refuses to issue visas to the Kosovo players for the upcoming European championships that will be held in October in St. Petersburg. These kinds of problems, but at much more serious levels, are likely to be reproduced for many years to come.

Conclusion

In sum, contrary to the beliefs of many analysts and policymakers in Brussels and Washington, Kosovo's newly declared independence might create more problems in the Balkans than it solves. Should this scenario come to pass, the international community has relatively few levers with which to maintain stability in the region. The pillars of Balkan stability over the past decade—the large U.S. military presence in the region, the promise of foreseeable EU integration that helped move the Balkan reform process forward, and the regional political and security arrangements

guaranteeing peace and stability in the region, such as Bosnia's Dayton Peace Accords, UNSCR 1244 in Kosovo, the Macedonia's Ohrid Accords—are all being withdrawn or are otherwise under attack. At the same time, Russia is forcefully re-asserting its interests in the region, adding a new, unknown variable to the Balkan strategic equation. Unfortunately, no new international and regional consensus has emerged on what the contours of a new, legitimate, political order in southeastern Europe should look like. Given recent developments, and barring a more serious and responsible international approach to the problems confronting southeastern Europe, the region's democratic and economic transition could very well be derailed.

Gordon N. BARDOS,
*a specialist on the former
Yugoslavia, is Assistant
Director of the Harriman
Institute at Columbia
University*

Точка неповернення...

Наскільки далеко розійшлися Придністров'я та Молдова та чи стає через це Придністров'я ближчим до України

Дмитро ЛЕВУСЬ, Олексій ТУРГАН,
Центр суспільних досліджень "Український меридіан"

Від самого початку ця стаття планувалася як оглядова про Придністров'я та Молдову загалом. Однак, логіка життя, яку починаєш відчувати в Придністров'ї та Молдові, примушує змінювати тему. Змінювати тому, що розумієш – надто далеко розійшлися Лівий та Правий береги Дністра.

В авіації є термін – „точка повернення”, коли літак ще може повернутися на базу, коли в нього вистачає пального, а природні умови не

заважають зробити це. Внаслідок відомих подій Придністров'я фактично відділилося від Молдови. Є думка, що Придністров'я пройшло свою точку повернення, яка тепер перетворилася на „точку неповернення”. Важко сказати, вірно це чи ні. Впродовж останнього півріччя стало зрозуміло, що так само не наблизилася Придністров'я й до Росії, яка більше зацікавлена в контролі над усією Молдовою і ладна у будь-який

спосіб, навіть шляхом цілковитого забуття своїх adeptів на Лівобережжі, „врегулювати конфлікт” задля того, щоб або завадити просуванню НАТО на схід, або відчуті імперську велич. Проте, відійшовши від Молдови та не наблизившись до Росії, можливо, Придністров'я тепер тяжітиме до України?

Відчуття крові

У 2005 році в одному з соціальних німецьких видань вийшла стаття не менш соціального німецького журналіста. Стаття починалася з того, як у тираспольському ресторані дівчина-офіціантка не захотіла подавати йому мамалигу, оскільки „таку гідоту їдять лише на іншому березі Дністра” (тобто в Молдові). Найшвидше, шановний пан німецький журналіст взагалі не був у Придністров'ї. Мамалигу там подають усюди, навіть в українському ресторані „Куманьок” у Тирасполі. Отже, такої відвертої ксенофобії, як її описано у німецькому журналі, у Придністров'ї не існує. Понад те, у Придністров'ї під час спілкування за дружнім столом часто-густо виникає відчуття дежа вю, ніби потрапив у радянське минуле, коли люди починають із гордістю рахувати, скільки якої крові в них тече, родичі яких національностей у них є. Отже, змішання побутових культур у Придністров'ї є дуже сильним, подібне в Україні можна спостерігати у Закарпатті та на Буковині.

Не дивно, що практично в усі часи, від самого проголошення Придністров'я, у ке-

рівництві невизнаної республіки були люди різних національностей. Так само й воювали за незалежність від Молдови та проти входження її до Румунії люди різного походження (й молдаване, зокрема).

Звичайно, іноді в розмовах придністровці ладні й посміятися одне над одним. Слов'яни можуть зневажливо ставитися до молдавської мови, оскільки навряд чи вона їм стане в нагоді. Зрідка дехто з росіян потайки думає, що в українському придністровському русі існує „п'ята колона”, яка сприятиме Кишиневу. Та головне інше. Придністровці все-таки сформувалися в єдину спільноту, таку, яку можна назвати політичною нацією з кількох етнічних компонентів. Це відчуття дуже точно передав український журналіст Ігор Соловей, який, побувавши на одному із ювілеїв у Тирасполі, зумів зрозуміти символіку масованого дійства та відчуті настрій маси народу, коли підлітки-ровесники невизнаної республіки, вийшовши із блакитних стрічок-хвиль Дністра, винесли фотографії загиблих у війні 1992-го року.

Різні молдавани

Складається враження, що вже згадуваний нами німецький журналіст насправді звів своє розуміння незворотності процесів віддалення Правого та Лівого берегів Дністра та формування абсолютної різних спільнот до ксенофобії, через що постраждала об'єктивність. Найбільш помітною різниця між Молдовою

та Придністров'ям стає, як-що дивитися на молдавський народ. Часто доводилося чути від молодих кишинівських інтелектуалів про образу на те, що у Придністров'ї їх називають „бессарабцями”. У Придністров'ї на це зазначають, що впродовж двадцятого століття сформувалися дві різні молдавські етнічні спільноти з різним менталітетом. Бессарабці з вісімнадцятого року жили в умовах румунської окупації, піддавалися сильній румунізації, вони втратили навіть бажання вважати себе молдаванами. За цей період їхня мова була уніфікована з румунською, церковне життя теж зазнало суттєвих змін. У цілому, за своїм світоглядом, бессарабці почали орієнтуватися на Бухарест. Тому період існування у Радянському Союзі під одним дахом з колишньою українською Молдавською Автономною Радянською Соціалістичною Республікою (нинішнє Придністров'я) не зміг нівелювати існуючу різницю. Цікаво, що сучасна придністровська історіографія, виводячи історію Придністров'я як державного утворення з моменту появи згаданої МАРСР, обов'язково говорить про волонтаризм підходу радянського керівництва, фальсифікації щодо кількості молдавського населення на цих територіях та бажання радянського керівництва та червоного коман-

дира-бессарабця Г. Котовського створити плацдарм для наступу світової революції на румунському напрямку. Більш радикально налаштовані громадські діячі в Тирасполі взагалі кажуть, що вся Радянська Молдова як проект відбулася завдяки Придністров'ю, де виховувалися перші керівні кадри й де були зосереджені всі продуктивні виробництва. А „невдячні дикуни” з творчими професіями музикантів, поетів, акторів влаштували наприкінці вісімдесятих фашистський заколот.

Після вісімдесят дев'ятого процес розходження „бессарабців” та „молдаван-придністровців” триває. Саме у Придністров'ї було багато незадоволених мовними реформами п'ятидесятих років, які (як пишуть у Придністров'ї) ще більше зблизили молдавську та румунську мови. У часи Другої світової війни, коли румунські війська окупували територію Придністров'я, румунська армія та порядки були так само чужими для молдаван Придністров'я, як і іншого населення цих територій. Молдаванин, професор Окушко із Придністровського державного університету практично на кожній міжнародній конференції

Юні гравці ФК „Шериф” – майбутнє Придністров'я

свій виступ починає з розповіді про тортури з боку румунських вчителів (яких зазнавав й сам) у школі під час окупації за невірну вимову. Не дивно, що вимоги творчих спілок Кишинева повернутися до латинської абетки, які пролунали на хвилі перебудови в Придністров'ї, „зустріли у багнети”. Й досі у Придністров'ї молдавська мова та система молдавської освіти існують на кириличній абетці, що вкупі з абсолютно різними шкільними програмами дуже ускладнює вступ придністровських молдаван до інститутів Молдови. При цьому на Правобережжі Придністров'я, у Бендерах, діє румуномовний ліцей з молдавськими програмами, який давно вже перетворився на політичний фактор: з одного боку, це реальний плацдарм офіційного Кишинева, важіль впливу в гуманітарній сфері, з іншого – керівництво Придністров'я демонструє свою поступливість.

„Повзуча румунізація”, „фактор недовіри” та „фортеця в облозі”

У принципі, придністровців можна зрозуміти, коли йдеться про можливість об'єднання Румунії та Молдови, точніше, поглинання останньої. Коли спілкуєшся з молодими молдавськими інтелектуалами (так би мовити, середнім класом, працівниками успішних фірм, політичних партій, студентами та аспірантами), складається враження, що від молдавської ідентичності вже відмовилася їхня цілковита більшість. Практично всі вони вважають себе румунами, своє майбутнє пов'язують з цією країною та висловлюють думки про те, що історичні помилки 1812 та 1940 років треба виправляти.

У кабінеті одного із керівників відомства, що має займатися приєднанням (чи возз'єднанням – такий термін, історично знайомий українцям) Придністров'я

можна почути розповідь про те, як Румунія поглинати Молдову, оскільки не бажає укласти угоду щодо статусу державного кордону між „двома румунськими державами”.

І тоді не здається неймовірним почуття у Тирасполі сценарій „студентської оксамитової революції” у Кишиневі, яка змете кордони та об’єднає Правий та Лівий береги Прута.

Існує ще й фактор недовіри. Недовіри придністровського бізнесу та придністровської влади в тому, що досягнуті домовленості виконуватимуться. Голова фракції „Оновлення” в придністровському парламенті Петро Пасат (до речі, молдаванин) наводить приклади неповернення податкових платежів, отриманих від придністровських підприємств до придністровського бюджету, як це передбачено існуючими домовленостями.

Інший придністровський депутат Андрій Сіпченко – голова комітету з роботи з правоохоронними органами, кажучи про транскордонну злочинність, зазначає, що за великим рахунком Придністров’я не може бути координуючим цент-

ром транскордонних злочинних схем. Його слова підтверджує міністр внутрішніх справ ПМР Красносельський, коли говорить про відсутність у Придністров’ї значного ринку важких наркотиків і нелегального експорту зброї. Цікаво, що з їхніми словами погоджуються у Кишиневі. Погоджуються, щоправда, неофіційно або офіційно, але за зачиненими дверима при зустрічах з іноземними експертами. Як це було з господарем вже згаданого вище високого кабінету в Кишиневі. Однак ті самі офіційні особи із Кишинева вже під час відкритих міжнародних семінарів або інтерв’ю голосно говорять про „центр міжнародної злочинності” у Тирасполі, звідки йде нелегальна торгівля зброєю та наркотиками. Звичайно, що рівень довіри від таких несподіваних змін у тезах аж ніяк не підвищуватиметься.

Отже, існування в умовах невизнаності та „ворожого оточення мало не всього світу” призводить до синдрому „фортеці в облозі”, що не може не датися взнаки у свідомості еліти та громадськості. Зазвичай це трансформується у якесь вик-

ривлене сприйняття реалій. У Придністров’ї можуть носитися, як з „писаною торбою”, з державними чиновниками навіть дріб’язкового масштабу із різних країн. Полюбують гостей із Росії, причому, навіть прикрашених дуже фантастичними регаліями. Ось, наприклад, як виглядає в офіційному виданні МВС ПМР опис історичного свята у відновленій (до речі, силами МВС, яке там має свою військову частину, уперше за кілька

десяти років) фортеці в Бендерах: „На празднике присутствовали... высокие гости из России и Украины, в том числе, Вице-предводитель Российского дворянского собрания А.И. Королёв-Перелешин”. Коментарі, як то кажуть, зайві. З іншого боку, „синдром обложеної фортеці” призводить до невміння і небажання працювати в умовах інформаційного суспільства, невміння робити імідж своєї невизнаної держави та доводити її позицію. Тут вважають, що „добрі справи самі за себе кажуть”, тому й не треба доводити, що Придністров’я не є центром транскордонної злочинності, що звідси не йде торгівля зброєю та наркотиками.

Не нужен нам берег... российский?

Відносини Тирасполя з Росією та російська присутність у Молдові, і тим паче у Придністров’ї, є такою темою, яку неможливо обійти, пишучи про цей регіон та весь конфлікт. Роль Росії на різних етапах розвитку цього конфлікту була різною й далеко не такою однозначною, як це може здатися. Не варто думати, що, якби не втручання Росії, придні-

стровського конфлікту не було б. Протиріччя між берегами Дністра та різниця в їхньому розвитку та житті вже наприкінці перебудови дійшли крайньої межі. Так само Придністров’я не є заповідником радянського минулого, де панує колишня партноменклатура та комуністична ідеологія. Навпаки, лідерство в регіоні одразу захопив впливовий директорський корпус, а популярність нинішніх комуністів у Придністров’ї є вкрай низькою, вони не потрапляють до парламенту, чого не можна сказати про Молдову, де комуністи (або їхня політична реінкарнація) довго і впевнено керують, маючи більшість у парламенті та Президента.

Та й вплив 14-ї армії на процеси у Придністров’ї були не завжди однозначними – конфлікти між Президентом ПМР І.Смірновим та командуванням армії доходили до силового протистояння. До речі, у владних кабінетах Молдови настійливо рекомендують ознайомитися з книжкою колишнього військового коменданта Тирасполя Бермана, де керівництво ПМР змальовано в суворих фарбах. Та й тепер, коли кількість російських військових зменшилася до півтори тисячі, всерйоз не варто говорити про окупацію росіянами цієї території. Як кажуть у придністровському МЗС, – Росія позначає свою присутність.

Впевнено можна сказати, що Москва вдало експлуатує любов населення Придністров’я до Росії.

тут, нічого не даючи натові, а тривалий період ще й не помічаючи республіки. Ситуація змінилася після 2000-го року. Саме тоді Кремль розпочав масово роздавати російське громадянство мешканцям регіону й довів їхню чисельність з десяти до ста тисяч. Тоді ж Москва почала відкривати більш як двадцять виборчих дільниць під час виборів до

Державної Думи на території невизнаної республіки. У відповідь у Придністров'ї проходили молодіжні збори під гаслом „Мы – Россия!”, а політичні партії змагалися, хто є ближчим до Кремля.

Холодний душ – інакше не можна назвати цього річного відому заяву Державної Думи РФ щодо невизнаних республік колишнього СРСР, коли Придністров'ю, на відміну від Абхазії та Південної Осетії, не було обіцяно визнання незалежності. Слід зазначити, що перша реакція Придністров'я була досить агресивною – сюжети на телебаченні свідчать про незадоволення, роздратування та розгубленість як керівництва республіки, так і населення. Наприкінці травня – початку червня до Придністров'я прибув інший добре відомий в Україні персонаж російської політики – депутат Державної Думи, голова комітету у справах СНД та зі зв'язків з співвітчизниками

Олексій Островський. Він був ще категорич-

нішим, ніж законодавча влада Росії: „Прагнення керівництва та населення Придністров'я – шлях в нікуди. Ми не розуміємо бажання бачити Росію гарантом визнання незалежності Придністров'я. Ситуація, що склалася в Придністров'ї, підштовхує нас, у першу чергу, на досягнення конкретних домовленостей з Молдовою”.

Дещо кумедно дивитися, як російські емісари, що приїждять до Тирасполя на наукові конференції з функціонування російської мови, розказують, що об'єднання з Молдовою сприятиме зростанню рівня гарантій російськомовному населенню на всій її території; що завдяки Придністров'ю статус російської мови підвищиться на території майбутньої федеративної Молдови. Кумедно тому, що донедавна головною російською тезою – була теза про неможливість повноцінного існування російської мови в Молдові, а якомога більша незалежність від Кишинева зберігатиме гарантії для російськомовних верств населення хоча б у Придністров'ї.

Як висловився один із російськомовних лідерів опозиційної молдавської партії, в цілому позитивно налаштований до Придністров'я: придністровці дуже ображені, хоча й намагаються не подавати вигляду...

Українські перспективи

Якщо перспективи російські відтепер виглядають дещо химерно (навіть попри результати референдуму 2006 року, коли абсолютна більшість придністровців висловилися за незалежність від Молдови з можливим входженням до складу РФ), то, може, придністровці все-таки почали дослуховуватися до думки Кремля та бачити себе в єдиній державі з Молдовою? Відповідь буде негативною. Незважаючи на те, що молдавани становлять практично третину населення, а 150 тисяч жителів республіки отримали молдавські паспор-

ти, промолдавські настрої швидше – виключення. Навіть на побутовому рівні, під час обговорення перспектив регіону, прості люди кажуть про гіпотетичне життя в Молдові щось на кшталт: „Та я вже згоден й на конфедерацію або федерацію, тільки щоб можна було піти від них”. Скоріше можна почути думку про вступ до будь-якої іншої країни, аби не Молдови, і українські перспективи тут виглядають дуже привабливими. Так говорив нам молодий таксист, син загиблого у 1992 році робітника-ополченця, який ніколи не зможе пробачити Кишиневу Бендерських подій. Гарне ставлення до України викликають не лише спогади про історичне, не таке вже й далеке минуле цієї землі, та вдячність за розміщення біженців в Одеській і Вінницькій областях у 1992 році. Сучасне життя пов'язує Придністров'я та Україну й не лише тому, що близько ста тисяч придністровців отримали українське громадянство. Головним чином, цей зв'язок відбувається через гуманітарну сферу, сферу освіти. Зрозуміло, що батьки, які віддають дітей на навчання, хотіли б, щоб ті вчилися біля дому. Отже, Україна набагато ближче за Росію, у багатьох тут родичі. Навіть у найбільшому холдингу Придністров'я, – підприємстві „Шериф”, – сміливо можна сказати: бюджетотутворюючому (17% податкових надходжень у держбюджет за 2007 рік), фахівців для себе прагнуть готувати в Україні. Хоча не завжди Україна може це зробити з об'єктивних причин: для новоствореного комплексу з розведення осетрів „Аквастар” працівників навчатимуть у Росії (в Астрахані, на Каспії), яка завжди була кузнею кадрів для рибного господарства.

Однак факт залишається фактом – все-таки більшість

придністровців вчиться в Україні. Україна досі не робила гучного піару, коли приймала на навчання студентів із Придністров'я. Між тим, кожного року, починаючи з 1996-го, в українських вузах навчається до двох сотень молодих придністровців. Знову ж таки, цікаво, що у невизнаній республіці діє повноцінна система шкільної освіти українською мовою, що, загалом, й дозволяє придністровцям вступати до українських інститутів. Це – чи не єдиний приклад подібного роду у світі. Знову ж таки, показово, що відродилося українське шкільне життя після цілковитого його знищення більш як на двадцять років у 1968-му, коли були закриті всі, більше як п'ятдесят, українські школи в регіоні. Мабуть, після цього не може бути ніяких сумнівів у природності, вкоріненості та силі українського руху в Придністров'ї.

Звичайно, що навчання придністровців пов'язано з численними проблемами. Їх вирішення, часто-густо формальне, призводить до абсурдних ситуацій. Наприклад, студенти із Придністров'я, громадяни України, дивуються, що деяким із них на місці навчання доводиться отримувати іноземне громадянство. Мовляв, інакше у вузі не вважають його іноземцем українського походження та кажуть, що він не може вчитися за наданою Міністерством освіти та науки квотою. Яка ще держава у світі може дозволити собі примушувати своїх громадян змінювати громадянство?! І таких проблем безліч. Вирішувати їх потрібно негайно. До того ж, комплексно та на високому рівні. Тоді свій вплив Україна поширюватиме не військовою експансією, енергетичним шантажем чи економічним тиском, а завойовуючи серця та душі молоді.

“Тибетське питання”:

деякі історичні та політологічні аспекти проблеми

Олексій КОВАЛЬ
журналіст-міжнародник,
член Української
асоціації китаєзнавців

Петро ЛЕНСЬКИЙ,
здобувач Інституту
світової економіки та
міжнародних відносин НАНУ

(закінчення, початок –
у “З.С.” № 7)

1 жовтня 1949 року – була проголошена Китайська Народна Республіка. З весни 1950-го Народно-визвольна армія Китаю (НВАК) починає наступ на Тибет. В ООН Тибет заявив про початок агресії та окупації, але це питання не було розглянуте. У китайській історіографії цей похід називають “мирним визволенням Тибету”. Поряд зі збройним придушенням опору з боку нечисленної тибетської армії, бійці та командири НВАК проводили роз’яснювальну роботу на підставі схвалених та затверджених 29 травня 1950 р. ЦК Компартії Китаю 10-ти пунктів щодо мирного визволення Тибету. Перший пункт проголошував “виживати англо-американських

імперіалістів, повернути Тибет до великої батьківщини – Китайської Народної Республіки”. До 1951 р. китайські гарнізони вже розташовані в усіх містах регіону. Восени 1950-го 16-річний Далай-лама XIV перебрав на себе владні повноваження в Тибеті та з 18 січня 1951 р. вступив у зносини з Центральним урядом КНР. 23 травня 1951 р. тибетська делегація в Пекіні підписала Угоду з 17-ти пунктів про методи мирного визволення Тибету, відповідно до якої зберігався традиційний внутрішній устрій регіону, включно з феодално-кріпосницькою системою. Визнавалися повноваження буддійських ієрархів, специфіка Тибету при проведенні реформ. 26 жовтня 1951 р. китайські підрозділи уро-

чисто вступили до Лхаси. Натомість, вже від 1955 р. в Тибеті знову постали сили, що відстоювали “незалежність”. Так звана релігійна армія почала спочатку спорадичні, але дедалі більш масштабні виступи проти китайських представників. Кульмінацією цих виступів стало повстання в Лхасі 10 березня 1959 р., яке призвело до втечі Далай-лами XIV з Тибету. В КНР вважають, що Далай-ламу збили з пантелику і він потрапив у тенета антикитайських кіл, які не залишили йому іншого вибору. А отже від нього все ще чекають покаяння та визнання за Китаєм прав на Тибет. Унаслідок тибетського повстання та його придушення китайською армією у 1959–1962 рр. було денонсовано угоду з 17-ти пунктів, цілковито зламана стара середньовічна система політичного та релігійного самоврядування у Тибеті. Розпочалася підготовка до формування Тибетського автономного району на засадах, які були прийняті у КНР для національних автоно-

мій. Від 1959 р. в Індії, в містечку Дхарамсала, організовується і починає діяти тибетський уряд у вигнанні на чолі з Далай-ламою XIV, який у червні 1959 р. заявив, що “Тибет фактично завжди був незалежним”. Найбільшим досягненням прибічників руху незалежності Тибету є резолюції ГА ООН 1961 та 1965 років, за якими за тибетцями як народом визнається “право на самовизначення”. Тим не менш, за китайськими сучасними законами самовизначення не може йти аж так далеко, як проголошення незалежності частини території. “Китай – єдиний”, і підтвердження цього принципу КНР вимагає від кожної зарубіжної держави, з якою вступає у дипломатичні зносини.

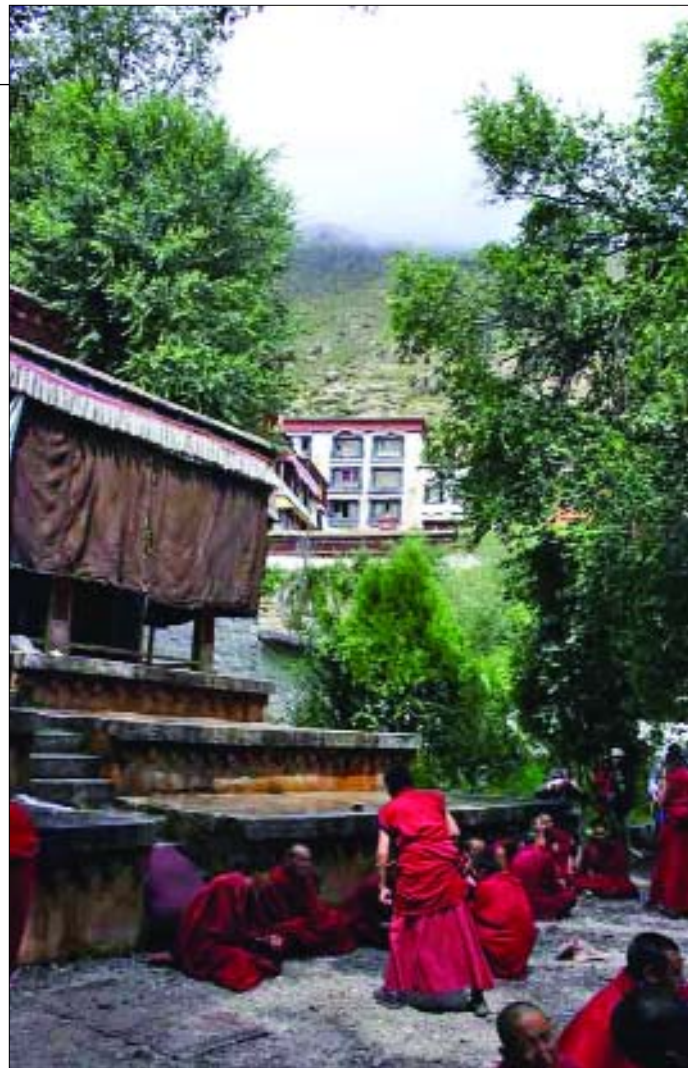
У 1959 р. в самому Тибеті встановлюється режим “народно-демократичної диктатури”. Як пояснюють самі китайці – це, коли по відношенню до 95% раніше пригнобленого тибетського населення діє демократія, а щодо решти представників ре-

акційної верхівки – диктатура. Життя цих людей було обмежене заборонами, деякі з них дістали покарання, були засуджені та страчені. Знедолені та пригноблені прошарки тибетського суспільства дістали, натомість, волю та землю. Великі власники позбулися своїх прав, хоча тим із них, які не підтримували сепаратистів і заколотників, уряд КНР виплатив часткову компенсацію вилученого майна. У 1965 р. був створений Тибетський автономний район КНР. У межах автономії тибетці одержали рівні права з іншими народами Китаю, включно з правом на власний культурний розвиток. Проте, через свою релігійність, вони зазнали значних утисків під час “культурної революції”. Китай також проводив планомірну політику переселення ханьців до населених тибетцями районів, але порівняно з іншими національними автономіями – Сінцзян-уйгурським, Нінся-Хуейським та Внутрішньою Монголією, ці зусилля не мали значного успіху через те, що природні умови Тибету надто складні. Переважна більшість китайського населення зосереджена саме в Лхасі (понад 50% від загальної чисельності) та інших великих містах. Натомість, контроль більшої частини Тибету центральний уряд здійснює виключно через дислокацію у віддалених районах військових гарнізонів. У цілому, попри економічні досягнення регіону та той факт, що у 1984 р. центральний уряд взяв на озброєння принцип врахування специфічних особливостей Тибету й надає йому величезну фінансову та гуманітарну допомогу, а також відкрив його до контактів з рештою країн світу, не вдалося остаточно викоринити сепаратистські настрої у частини населення. Більш того, деякі з дослідників вважають, що традиційна релігійність ти-

бетців, особливо у молодого покоління, нині активно трансформується в національну самосвідомість, що, у свою чергу, викликає зріст сепаратистських настроїв. Виключно економічними методами та каральними силовими акціями цю проблему не вирішити. Незважаючи на всі заборони, популярність Далай-лами залишається досить високою серед тибетців, особливо віруючих буддистів. На цьому ґрунтується значно обмежений (і його не слід перебільшувати), але існуючий в Тибеті вплив емігрантського уряду.

Китайські історики зробили цікаве спостереження і звернули увагу на те, що з кінця XIX століття, за понад ніж 100 років, популярність ідеї незалежності Тибету, активна діяльність різних сил у краї та за його межами щодо її реалізації, постійно або набувала інтенсивних форм, або зменшувалася. Так перший сплеск такої активності стався в 1910 р. коли верхівка тибетських чиновників і Далай-лама XIII проводили проанглійський курс. У 1941 р. – “розкольники” знову активізувалися, але після 1950 р. активність прибічників незалежності Тибету знову знизилася. Новий пік стався в часи тибетського повстання наприкінці 50-х – початку 60-х рр., і врешті востаннє заворушення в Тибеті відбулися наприкінці 80-х рр. минулого століття. При цьому є помітним, що такі сплески активності відбуваються кожні 20–30 років. “У процесі цих злетів і падінь не припиняється жорстока боротьба між патріотично налаштованими тибетськими силами, яких підтримують всі національності

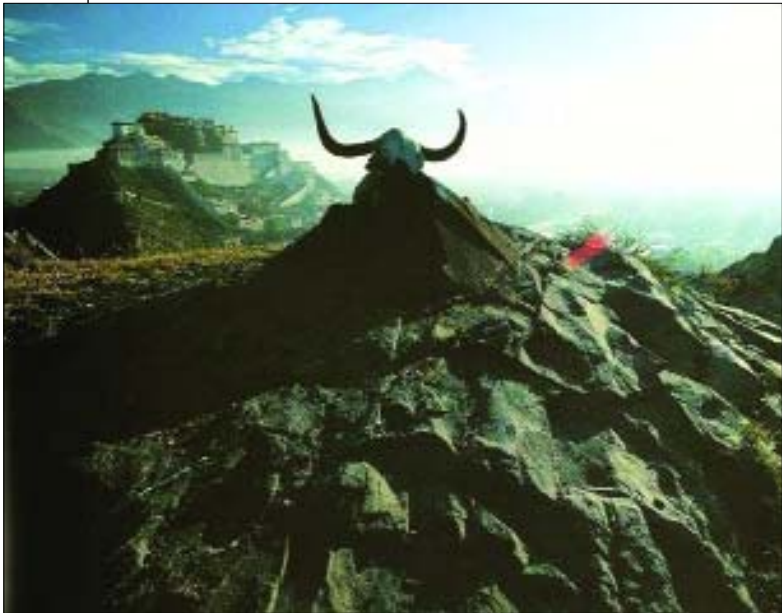

батьківщині, і тибетськими загнаними силами розколників, яким підтримку надають закордонні антикитайські сили”. Можливо, що саме зараз ми є свідками чергового сплеску активності боротьби за незалежність Тибету, яка, на думку китайців, приречена на провал. Адже “в слабкому

старому Китаї Тибет не зміг відокремитися; сьогодні це взагалі неможливо – намагатися відокремити Тибет від могутнього і квітучого Нового Китаю”.

Нинішні події у Тибеті, які також закінчилися безрезультатно, призвели до чергового раунду переговорів між китайським урядом і

представниками Далай-лами, що відбувся 4 травня ц.р. у китайському місті Шеньчжен. Пізніше представники Далай-лами дали прес-конференцію у Дхарамсалі, на якій засвідчили, що сторони не досягли жодного прогресу, окрім домовленості організувати наступний 7-й раунд в належний час. Китайські представники надалі традиційно вимагали від Далай-лами “припинити сепаратистську діяльність”, представники тибетського уряду у вигнанні наполягали на своєму і спростовували причетність

Далай-лами до заворушень в Лхасі.

Голова КНР Ху Цзіньтао 7 травня ц.р. закликав тибетського духовного лідера довести свою чемність і відмовитися від діяльності, яка спрямована на “розкол Батьківщини”. У такому випадку, китайський керівник дуже серйозно поставиться до подальших переговорів з представниками духовного лідера тибетців. У свою чергу, Далай-лама висловив сподівання на продовження консультацій, вважаючи їх найліпшим методом до пошуку компромісу.

„Питання Тибету” в системі міжнародних відносин

Як відомо, традиції між-державної взаємодії, що історично склалися та були закріплені в нормах міжнародного права, ґрунтуються на принципах державного суверенітету та нерухомості кордонів, які наголошують на тому, що територія держави не може бути змінена без її згоди. Водночас, у теорії і практиці міжнародних відносин існує також принцип права націй на самовизначення, що передбачає можливість політичного відокремлення регіону, формування незалежної державності. Так, в Міжнародному пакті про громадські та політичні права від 19 грудня 1966 р. (ст.1) говориться, що „Усі народи мають право на самовизначення. В силу цього права вони вільно обирають свій політичний статус та вільно забезпечують свій економічний, соціальний та культурний розвиток... Усі держави... повинні у відповідності до положень Уставу ООН заохочувати виконання права на самовизначення та поважати це право”. У Декларації про принципи міжнародного права від 24 жовтня 1970 р. вказано, що способами реалізації права на самовизначення можуть бути „створення суверенної та незалежної держави, вільне приєднання до незалежної держави або об’єднання з нею, або встановлення будь-якого іншого політичного статусу”. Хоча сучасна концепція ООН пропонує етнічним групам досить широкі можливості для самовизначення без сепаратизму, але треба констатувати той факт, що у даний час відсутній дієвий політико-правовий механізм врегулювання сепаратистських протиріч.

Прагнення народів і націй до самовизначення викликає суперечливе ставлення протягом останніх двохсот років. Зв’язок між нацією і

державою, що став постійною темою наукових дискусій після Французької революції, а також право націй на самовизначення, що розповсюджувалося в міжнародній дипломатії у період Першої світової війни, отримали нове трактування завдяки краху біполярної системи та формування нового світового порядку. Зміни в системі міжнародних відносин поряд із великомасштабними негативними наслідками, що були викликані однополярною глобалізацією та пов’язані з економічною та політичною нестабільністю, викликали появу сталих тенденцій етнічного партикуляризму і сепаратизму, зростання агресивного націоналізму, етноконфесійного екстремізму. Сучасна політична теорія зіштовхнулася з новими реаліями сучасності, що можна розглядати як новий контекст самовизначення народів і націй, який не знало політичне і правове мислення минулого, що в нових геополітичних умовах потребує переосмислення низки фундаментальних політологічних і юридичних категорій, зокрема, „право на самовизначення”, „державний суверенітет”, „автономія” та ін. (що є предметом окремого дослідження). Питання щодо суб’єктів, тлумачення, рамок і форм реалізації права націй на самовизначення є досить важливим для сучасних багатонаціональних країн. Міжнародна практика свідчить, що ідеологи національних рухів і лідери світової політики разом із міжнародними правозахисними організаціями часто маніпулюють цим правом, що викликає розпад і роздроблення великих держав.

Очевидно, що проблема сепаратизму та пов’язані з нею загрози національній безпеці є досить реальними для Китаю. Нині встановлення стабільності в Тибеті, а також вирішення “тибет-

ського питання” залишається дуже складною проблемою для китайського керівництва. Так званий інцидент 14 березня доводить, що в цій царині ще багато цього слід зробити. Крім проблеми Тибету, існують ще проблема створення Східно-Туркестанської республіки в Сінцзянуйгурському автономному районі, а також проблема проголошення незалежності Тайваню. Це пояснює особливий акцент Пекіна на військові інструменти зовнішньої політики, підвищену увагу до питань військово-політичної безпе-

новників створення у Центральній Азії такої регіональної безпекової структури, як Шанхайська організація співробітництва.

Нещодавнє загострення „тибетського питання” змусило китайський уряд активно шукати підтримку у світі, у т.ч. у Києві. Слід зазначити, що у спільних українсько-китайських офіційних документах питання Тибету окремо не обговорюється. В основному підкреслюється визнання територіальної цілісності України та Китаю. Крім того, під час практично всіх зустрічей на

ки, настороженість стосовно поведінки інших країн, прагнення покладатися на власні сили („цзилі геншен”) у забезпеченні національної безпеки. Прийняття у березні 2005 р. під час 3-ї сесії Всекитайських зборів народних представників 10-го скликання (китайський парламент) „Закону про антисепаратизм” забезпечило легітимність (для КНР) можливого застосування як мирних, так і „немирних” засобів протидії сепаратистам. Останнім часом також спостерігається намагання Пекіну активізувати й дипломатичні важелі впливу на окремі процеси колективного забезпечення регіональної та глобальної безпеки. Зокрема, Китай є одним із зас-

вищому рівні, що відбулися з моменту встановлення дипломатичних відносин між двома країнами у 1992 р., українські керівники неодноразово підкреслювали факт визнання Тибету невід’ємною частиною Китаю. І це, безумовно, є виваженою позицією України, де також спостерігається діяльність окремих сепаратистських сил та існує загроза національному суверенітету нашої держави. Тому слід дуже обережно ставитися до політичних оцінок того, що відбувається у зонах конфліктів і що може прямо або опосередковано вплинути на інтереси України.

Аналізуючи ситуацію у Тибеті та інших конфлікт-

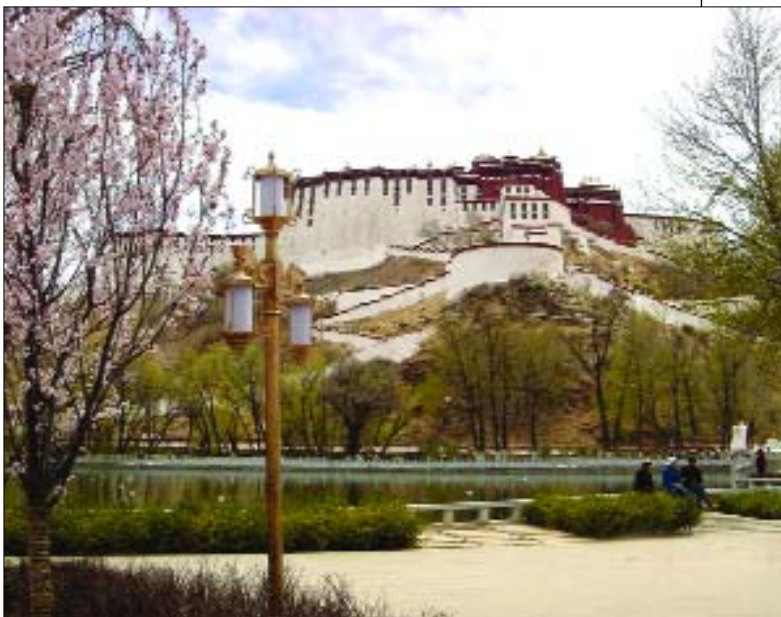
них регіонах, необхідно зазначити, що проблему сепаратизму вирішити на прецедентній основі неможливо – кожен випадок має політичні, історичні, національні та інші особливості. Втім, можна виділити низку загальних напрямів зусиль, які слід враховувати з метою запобігання етноконфліктів:

- визначення та визнання чітких критеріїв застосування сили на основі міжнародного права, виходячи з принципу пріоритетності використання політичних методів у врегулюванні конфліктів;

- оздоровлення соціально-економічної обстановки в країнах і регіонах, де є джерела етноконфліктів;

- активізація та поглиблення регіонального співробітництва в боротьбі з сепаратизмом.

Питання національного суверенітету й територіальної цілісності є дуже чутливим для кожної країни, де панують сепаратистські настрої. За сучасною міжнародною практикою, спроби зовнішнього втручання у врегулювання етноконфліктів та спроби їхнього вирішення силовими методами є безрезультатними. „Тибетське питання” не є виключенням. Аналізуючи історію виникнення та сучасні реалії зазначеної проблеми, можна стверджувати, що існують усі підстави для пошуку ефективних шляхів її мирного вирішення.

Мажоритарною мовою в мінорі

Над розробкою Європейської хартії регіональних мов або мов меншин органи Ради Європи працювали понад 35 років (з 1957 по 1992 рік). Цей документ було схвалено Комітетом Міністрів Ради Європи й підписано державами – членами Ради Європи в Страсбурзі 5 листопада 1992 року з метою захисту прав і свобод людини, а також охорони

регіональних мов або мов меншин Європи, які знаходяться під загрозою вимирання та утисків з боку панівних державних мов. Проте її основні положення не розповсюджувалися на неєвропейські мови, на мову мігрантів та діалекти офіційних мов.

В Україні після ратифікації Європейської хартії регіональних мов або мов меншин склалася парадоксальна ситуація: в ролі панівної мови опинилася не державна українська, як і мало бути, а мова національної меншини – російська, яка де-юре в Україні не є державною, але де-факто вживається в усіх сферах суспільного життя.

Європейська хартія закликає держави, які її ратифікують, ставитися до офіційної або державної мови з повагою. Вона наголошує на тому, що охорона та розвиток мов регіональних або

мов меншин у жодному разі не повинні заважати вивченню та розвитку офіційних мов, а також збереженню національного суверенітету й територіальної цілісності держави. Хартія підкреслює, що кожна держава, розробляючи свій варіант документа, має враховувати специфіку своєї держави. Регіональні мови або мови меншин, зазначені у Хартії, не можуть мати ні обмежень, ні переваг. Вона пропонує взяти під захист саме ті мови, які потребують відродження (в Україні – це мови гагаузів, караїмів, кримчаків, ромів і т.п.). У цьому документі чітко визначено обов'язки держав щодо зазначених мов.

Водночас, Хартія не дає переліку мов, які мають бути захищені, та не визначає критерії, за якими має пропонуватися такий перелік. Вона залишає це право за державами, щоб вони могли

врахувати специфіку розвитку мови кожної національної меншини окремо. Бо кожна мова є носієм певної культури, якщо мова зникає, то зникає і культура. Це відбувається у тих державах і тоді, коли слабка і сильна мови перебувають у нерівних умовах. Потрапивши в несприятливу ситуацію, сильна мова виживає, слабка зникає, саме тому з кожним роком кількість мов у світі зменшується. Разом з тим, кожна держава по-своєму намагається захистити мову та культуру корінного народу, а також мови національних меншин. Зокрема, Швейцарія та Бельгія надали всім мовам основних етнічних груп статусу державної чи офіційної; окремі мови національних меншин мають статус офіційних у Новій Зеландії; на регіональному рівні мови окремих національних меншин мають статус офіційних у

Гані, Іраку та Нігерії. А Великобританія урівняла в правах валійську мову з англійською, Канада надала англійській і французькій мовам статусу офіційних, Іспанія, крім кастильської, проголосила ще кілька офіційних автономних мов і т. п.

В Україні при ратифікації Хартії не було враховано специфіку держави, тому кращі наміри цього документа було зведено нанівець. В результаті мова національної меншини російська заважає повноцінно розвиватися та функціонувати державній українській, що загрожує збереженню національного суверенітету і територіальної цілісності держави. Понад те, російська мова в Україні має переваги над державною українською. Український закон ратифікації Хартії під свій захист взяв не тільки ті мови, яким загрожує зникнення, а й всі ті, яким ніщо не загрожує, зокрема, російську.

Така проблема викликає кілька запитань: перше, як правильно визначити статус регіональної мови, якщо про це нічого не зазначено ні у Конституції, ні в інших законах держави; друге, яка мова може претендувати на статус регіональної; третє, як бути, якщо на цей статус претендує мова широко поширена як в конкретній державі, так і за її межами, наприклад, в Україні – російська або менш поширена діалектна мова – русинська, окремі політичні сили якої видають її за мову „корінної нації”; четверте, що діяти у разі, коли носії діалектної мови наполягають на її національному статусі. Ратифікація Хартії в Україні створила між українською державною і російською мовами конфліктну ситуацію, актуалізувала мовно-політичний сепаратизм та поставила під загрозу єдність українського та російського народів, а також територіальну цілісність держави.

У цілому положення Хар-

тії ґрунтуються на принципах демократії і культурного розмаїття мов. Водночас Хартія застерігає, що охорона та розвиток регіональних мов або мов меншин (на діалекти її положення не розповсюджуються) не повинні обмежувати розвиток і функціонування офіційних мов. Вона пропонує державам підписантам враховувати умови і традиції різних регіонів.

За положеннями Хартії, російська мова не може мати статус регіональної, бо, по-перше, вона є мовою найпоширенішою не тільки в південних і східних регіонах держави, а й в усій Україні. По-друге, вона не є тією мовою, яка вмирає і яку необхідно захищати. Швидше, навпаки, російська мова як мова колишньої імперії в усіх регіонах держави, крім західного, продовжує зберігати свій колишній вплив на всі сфери розвитку суспільного життя в Україні.

Політичні сили проросійської орієнтації сприйняли ратифікацію Хартії (Закон №1350-XIV від 24 грудня 1999 року „Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, 1992 р.”) як свою перемогу. Вони сприйняли ухвалу документа як можливість запровадити на півдні і сході держави російську мову як офіційну або державну.

Мовно-політичний сепаратизм виявився в тому, що цю ідею миттю було підхоплено місцевою владою цих регіонів, яка час від часу запроваджувала російську на місцевому рівні як другу державну. Україна, як демократична політична держава, ратифікувавши Хартію, зобов'язалася розвивати та захищати мову та культуру таких національних меншин: росіян, євреїв, білорусів, молдован, румунів, кримських татар, болгар, поляків, угорців, греків, німців, гагаузів, словаків. На думку націонал-патріотичних сил держави, мовно-

політичний сепаратизм Закону про ратифікацію полягав саме в тому, що дав змогу вирішити мовну проблему в Україні на користь однієї з найбільш поширених мов – російської, що ще більше дестабілізувало мовно-політичну ситуацію в Україні, розширило домінування російської мови в різних регіонах держави.

Український Закон про ратифікацію Європейської Хартії передбачає, що Верховна Рада Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування за наявності джерел фінансування можуть встановлювати більш сприятливі умови для функціонування регіональних мов або мов меншин. Зазначене поняття проросійські політичні сили України зрозуміли так, що ратифікований Верховною Радою Закон дає дозвіл запровадити у регіонах держа-

ви російську мову як офіційну або як державну на рівні з українською. Однак Європейська хартія застерігає від надання переваги тій чи іншій мові національної меншини. За її положеннями, всі мови повинні мати рівні права. В українському законодавстві право бути державною надається тільки одній мові – українській.

У тому самому Законі про ратифікацію йдеться про те, що утвердження української мови як державної, її розвиток і функціонування в усіх сферах суспільного життя на всій території України не повинні перешкоджати чи створювати загрозу збереженню або розвитку російської мови та мов інших національних меншин. Українська мова як державна ніколи не заважала, а тим паче не загрозувала розвитку російської та інших мов меншин в Україні.

12 липня 2000 року Конституційний Суд України визнав Закон про ратифікацію Хартії таким, що втратив чинність через порушення процедури його підписання, і як такий, що не відповідає Конституції України, статті 10, яка надає статус державної лише одній мові – українській. Основний Закон гарантує вільний розвиток, використання і захист російської та інших мов національних меншин і говорить про те, що держава сприяє розвитку культурної та мовної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України.

Враховуючи те, що Україна проголосила курс на європейську інтеграцію, а Хартія розглядається елітою Європи як тест на демократичність у сфері мовної політики, цей документ було ратифіковано Верховною Радою України 15 травня 2003 року Законом № 02-IV “Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин”. Проголосований документ вступив в дію лише 1 січня 2006 р.

Яке ж місце займає Хартія у вирішенні мовної проблеми в Україні? На думку деяких фахівців, в умовах України вона перетворилася на черговий інструмент зросійщення українців. Внаслідок цього місцеві ради Донець-

кої, Запорізької, Харківської, Миколаївської, Луганської областей, а також Харкова, Севастополя, Дніпропетровська, Донецька й Луганська прийняли рішення про надання на своїх територіях російській мові статусу регіональної.

З моєї точки зору, український переклад Хартії і закон України про її ратифікацію суперечать букві та духу документа Ради Європи. Так, за Хартією “регіональні або міноритарні мови” – це мови, які використовуються у певному регіоні та є менш поширеними, ніж інші в межах цього регіону, тобто регіональною мовою може бути будь-яка маловживана або вмираюча мова якої завгодно національної меншини. Такою мовою в Україні визнали російську. Так звана русинська мова також не може мати в Україні статус регіональної або державної, бо вона є діалектним варіантом української, з чим не погоджуються окремі вчені Західної України, які наполегливо намагаються довести протилежне.

Для мовної ситуації, яка склалася в Україні, правильний переклад цього документа та розуміння його термінології має принципове значення. Європейська Хартія покликана об’єднувати національні меншини в єдину політичну націю, в

Україні, навпаки, вона використовується окремими політичними силами як механізм для конфронтації. Перед ратифікацією цього документа Україні варто було врахувати специфіку функціонування мов у державі та розробити захисні механізми мов національних меншин та української мови, щоб унеможливити його використання у вузько політичних інтересах.

Отже, Хартія, яку ратифікувала Україна у 2003 р., по суті підтримала колишню імперську мову, яка й досі продовжує зберігати панівне становище не тільки в Україні, а й на просторах СНД. Зокрема, у Таджикистані російська мова визнана мовою міжнаціонального спілкування, в Республіці Абхазія – мовою державних та інших установ, у Казахстані російська мова функціонує нарівні з казахською в державних організаціях та органах місцевого самоуправління, у Білорусі має статус офіційної. Слід зазначити, що в Білорусі державна мова білоруська не витримала конкуренції з російською і залишилася державною лише “на папері”.

Фактично Закон, який ратифікував Хартію у 2003 р., порівняно з варіантом 1999 р. не змінив ситуацію на краще. Негативний бік полягає також у недосконалості ок-

ремих положень самої Європейської Хартії регіональних або міноритарних мов, що дозволяють розуміти і трактувати текст документа по-різному. У зв’язку з цим ми рекомендуємо

- підготувати та ухвалити новий закон про ратифікацію Хартії, який був би більш адаптований до української мовно-політичної ситуації і пояснив або спростував значення термінів: “регіональні мови або мови меншин”, “територія, на якій використовується регіональна мова або мова меншини”, “нетериторіальні мови”, “офіційна мова”;

- український варіант закону Хартії має захищати не всі мови, які існують в Україні, а ті, яким загрожує зникнення, – це такі, як іврит, гагаузька, кримчацька, кримськотатарська, ромська, караїмська та інші;

- враховуючи “надто своєрідний” шлях розвитку української мови, слід виробити механізми її захисту, підняти авторитет в регіонах, де вона по суті є “міноритарною”.

Світлана САВОЙСЬКА,
кандидат
історичних наук,
доцент кафедри
політичних наук
Національного
університету
будівництва та
архітектури

Радомир БІЛАШ: «Нам вдалося відтворити те, з чим вони вирости...»

Радомир БІЛАШ

– Знаходиться наше Село неподалік від Едмонтон в провінції Альберта, якраз скраю найбільшої території поселення українського Закарпаття, там, де з ХІХ століття оселилися перші українці, які приїхали до Канади. Цей музей віддзеркалює життя українських поселень від 1891 року до початку 1930-х років. Власне, у сучасному вигляді він існує з 1971 року на приватних засадах. А від 1975 р. – отримав статус державного. Засновниками були люди українського походження, нащадки перших українців, які приїхали до Канади. За 60 років особливо ніхто не торкався тієї матеріальної культури. Обійстя залишилися в тому самому вигляді, як і були. Хіба що, можливо, з'явилися нові будинки. Однак старі будівлі, церкви, народні дома, школа – все це збереглося. У 70-х роках минулого століття у нашому краї стався економічний бум, зокрема, щодо нафтової індустрії, завдяки чому провінція збагатилася. За такого стану речей людям наразі захотілося все перебудувати, змінити старе, бо воно було завадою. І, зрештою, вони злякалися, побачивши, що на очах все їхнє минуле зникає. До того часу багато хто встиг побувати в Україні – у Пирогово під Києвом, Шевченківському гаю у

Президент України Віктор Ющенко під час візиту до Канади в травні цього року заявив про створення в Києві Музею української діаспори. На думку В. Ющенка, у цьому музеї будуть представлені пам'ятники культури, історії та побуту наших співвітчизників за кордоном. Президент України запропонував уряду Канади співробітничати в здійсненні цього проекту. Зі свого боку прем'єр-міністр Канади Стивен Гарпер підтвердив, що Канада й надалі підтримуватиме українську громаду. Напередодні цієї події в гостях редакції «З.С.» побував старший науковий співробітник відділу історичних пам'яток Села спадщини української культури Міністерства культури та суспільної духовності Канади Радомир Б. БІЛАШ. До вашої уваги – фрагменти його розповіді.

Львові. І вони скористалися ситуацією та сказали собі: «Добре, це вже буде і нам нагода показати вклад українців у розвиток Канади, зокрема, Альберти!» На той час, коли ідея визріла й грошей в провінції було достатньо, у місцевому уряді працювало сім міністрів українського походження. Це було дуже вчасно для отримання позитивного рішення з розвитку музею.

Від початку ми взялися до майже абстрактних тем – як містечка виглядали, як функціонували в різний період історичного розвитку, чи були якісь стандартні підходи до розвитку, скажімо, приватних, церковних ділянок, чи вони розвивалися кожна абияк. Цікаво було порівнювати наші роботи з тим, що створювалося в Україні. До 1982 року налагодили контакти з Інститутом мистецтвознавства та етнології. Ознайомилися з рядом монографій українських авторів, які тоді й не підозрювали, що їхні праці опинилися, так би мовити, на експорті. Українські колеги питали: «Звідки ви знаєте мою книжку?» Кажу: «То я маю в себе в хаті». Для них це було й несподівано, і тривожно. Такі от часи були. Щось подібне спостерігали і у Львові, коли познайомилися з тамтешніми науковцями. А спілкуватися потрібно було, бо ми зосередилися на тих областях, звідки приїздили емігранти, почи-

наючи з початку ХХ століття. Здебільшого, це західні області.

Поступово почали знаходити спільну мову – це, зокрема, допомогло оформити генеральний план капітального розвитку нашого музею. І ми цього плану намагаємося дотримуватися до сьогоднішнього дня. Однак, ми по-своєму скоригували напрями наукової роботи – буквально по кожному будинку. Тут, в Україні, особливо за часів радянщини, люди не хотіли підкреслювати специфічності будь-чого чи будь-кого, обходилися більш загальними термінами: «бідняк», «середняк» тощо. А ми коли вже якийсь об'єкт привозили, то це був об'єкт конкретного канадського фермера українського походження. І, якщо порівняти його життя з життям різних господарів тієї околиці, можна простежити типовість у виборі будинку. Вивчали історію структури житла. Згодом взялися до

виокремлення матеріальної культури будинку, де кожна річ – кружка на столі чи образок у кутку – описувалися. Маючи підхід живої історії, як ми це називаємо, мінімізували статистику. У музеї все рухається, вживається, до всього сміливо торкається. Якщо деякі експонати справді дуже вартісні, старі, слабкі – то ми їх тоді дублюємо. Коли вже ми це зробили – маємо будинок відреставрований, умебльований. Якраз у ті часи я був у Києві, у музеї та дивився, як мала дівчина запитує свого тата: «А що то є?» Виявилось, що й батько не знав, «що то є». То він їй каже: «Будемо на селі у суботу, запитаємо в бабів». І я тоді задумався – справді, та вся матеріальна культура так швидко змінюється, що люди можуть дивитися цілий день на якусь річ і не знати, як вона зветься і як працює.

Вже наступний підхід полягав у докладному описі щоденного, тижневого, мі-

В музеї «Село української спадщини», провінція Альберта

**Надзвичайний і Повноважний Посол України в Канаді
Ігор Остах біля входу в музей "Село спадщини української
культури", провінція Альберта, Канада**

сячного, сезонного періоду життя. Записували – як святкували Великдень або Різдво, відштовхуючись від

відвідувачі багато чого дізнаються про тогочасне життя. І ви маєте змогу сидіти в будинку хоч годину, хоч три. І пізнавати музей у зручному для вас темпі.

Так ми відтворюємо приклади типовості тогочасного життя. Мій батько, коли одного разу відвідав музей, підійшов до криниці й сказав те, що й інші говорили, якщо виросли у такому оточенні: «Тож у нас була точно така!» І до якоїсь міри ми це сприй-

маємо як похвалу – коли люди заходять, відчувають ностальгію – отже, нам вдалося відтворити те, з чим вони виросли.

тієї чи іншої конкретної хати. У кожному будинку в нас працюють люди. Заходите, сідаєте. Вони з вами поговорять десь у полудень, коли саме готують обід – ніби сьогодні. Скажімо, в родині Гаврилюків. То можна навіть порівняти, як українці варять борщ у Канаді, а як в Україні. В іншій хаті дізнаєтеся – як печуть, що печуть, з чого печуть. Та їхнє сьогодні – 1929 рік. І якщо ви не готові до цього, то можете спершу непорозумітися. Приміром, господарі запитують: «А скільки ви днів від Едмонтону їхали до нас?» Хоча там – півгодини їзди на машині. Ось навіть такі речі враховуємо. Вони ніби, на перший погляд, кумедні, проте в такий спосіб

Нині маємо зону залізничного містечка, сільсько-го поселення, обійстя та найперше – зону коло стоянки, яка налаштовує відвідувачів саме на те, що вони начебто потрапляють у 1929 рік. Поруч із типовими будівлями там знаходиться принаймні один будинок унікальний – хата першого українця в Канаді Івана Пилипів, до якого люди одразу потрапляють. При ознайомленні з експозицією, велику увагу приділяємо не лише друкованим джерелам, архівам, а, скажімо, – усним розповідям, якими наповнюємо життя музею. Саме задля цього мали розмови із сином та онуком Івана Пилипів, його дівчиною, яка дожила до 100 років. Вони розповіли чимало цінного.

А от одного разу зайшов до своєї рідної хати її колишній господар, дивиться там на молодого екскурсовода і каже: «Ти хто?» «Я – Іван Шлепко» (себто господар хати). «Ні, – каже чоловік, – я знаю Івана Шлепка». А молодий екскурсовод дотримується ж своєї ролі: «Та, напевне, – я Іван Шлепка!» Чоловік з ним грає до кінця: «Не журись, я знаю, що ти намагаєшся бути Іваном Шлепком. Та просто я – справжній Іван Шлепка». Такі живі розповіді, спілкування й є відтворенням реальних історичних джерел, які стали

частиною нашої наукової колекції. Маємо близько 1200 записів розмов зі старожителями тієї епохи. Все задокументовано в архіві. І ми далі продовжуємо цю роботу.

Також у нас зберігається дуже велика колекція фотографій та фільмів. Зйомки навіпрофесійні датуються ще 20-ми роками. Був один чоловік, називався Гапчук. Приїхав з села Русова, там, де жив Василь Стефаник. Він, до речі, знав його особисто, листувався. То той Гапчук сам фотографував – робив портрети, відтворював події важливі, господарчі споруди. Часом, у цій колекції знаходимо будинки, які перевозимо до музею. І маємо можливість порівняти, чи воно так все виглядало.

З архівних джерел, які ми зберігаємо, є дуже цікаві газетні публікації. Адже ми мусимо все знати – що відбувалося навкруги, чому було так, а не інакше. Чи, скажімо, дуже велику документальну вагу мають ті самі поминальні книжки, куди люди самі пишуть спогади про колишніх членів громади.

Колись, до речі, до нас приїздив Посол України в Канаді пан Ігор Остах. Так йому дали папку, присвячену його рідному Стрию, з матеріалами про будинки, церкви, першу пошту, документами, дописами до газети. Він був приємно вражений.

За останні два роки мали контакти з фахівцями в галузі генеалогії. Через нашу провінцію виділили певну суму коштів на три роки для задоволення потреб людей, які мали пращурів на українській території. Нині багато хто з них відчуває зацікавлення до родинного минулого й наполегливо шукає своє коріння. Тож, гадаю, наші контакти з Україною і на цьому ґрунті міцнішатимуть. І музей ще відкриє чимало цікавих сторінок із життя українців Канади.

Церква св. Миколая збудована у 1908 р. українськими поселенцями з Галичини в околиці Київ в Альберті. Вона була споруджена з колод, зрубаних у тій околиці, а пізніше вкрита дошками. Реставрована у 1925-1930 рр.

Веселкові побратими

Громадян Південноафриканської Республіки називають Веселковою нацією – цей термін придумав архієпископ Десмонд Туту, і використовував тодішній президент Нельсон Мандела як метафору, яка допомагала описати нове ставлення до культурного різнобарв'я країни, яка почала розвиватися слідом за сегрегаційною ідеологією апартеїду.

Південноафриканська Республіка пройшла шлях розвитку значною мірою відмінний від інших африканських націй. Сьогодні ПАР дуже розрізнена держава в расовому аспекті. Тут мешкає найбільша в Африці кількість людей, котрі є нащадками змішаних рас, а також білих та індійських спільнот. Чорні південноафриканці становлять майже 80% населення країни. Так сталося завдяки, по-перше, імміграції з Європи, яка досягла рівня, не баченого в інших африканських державах, по-друге, внаслідок унікального багатства країни, передусім, на мінеральні ресурси, що викликало надзвичайний інтерес Заходу, особливо під час холодної війни.

Це одна з небагатьох африканських держав, в яких ніколи не було путчів і регулярні вибори проводяться ось уже майже століття, хоча переважна більшість чорношкірого населення не мала виборних прав до 1994 року.

Сьогодні Південноафриканська Республіка, чия економіка є найпотужнішою на континенті, відкрита світові. Існують спеціальні державні програми, які стимулюють органи місцевої влади шукати партнерів у різних країнах світу й пропагувати веселкову націю і туристичні принади ПАР.

The small Ukrainian town of Ukrayinka, near Kyiv, became sister cities with the small but very popular resort town of Bitou, on the Atlantic side of the Republic of South Africa. As a result, Ukrainian youth and sports teams will have the opportunity to demonstrate their skills on South side of the Equator thanks to the generosity of the local South African government. Additionally, Pavlo Kozryrev, mayor of Ukrayinka and vice president of the Association of Small Towns of Ukraine, was able to secure financial aid in the sum of \$50,000 from the Agency for Development and Investments, which takes care of the economies of small towns.

Мери міст-побратимів м.Українки пан Козирєв і м.Бітоу пан Лулама після підписання Меморандуму

Українська делегація під час зустрічі з депутатами Парламенту Південноафриканської Республіки

Піонером серед малих українських міст у відкритті для себе Південної Африки стало містечко Вознесенськ на Миколаївщині. У 2005 році з нагоди святкування 210-ї річниці міста його голова Юрій Гершов запросив у гості делегацію від Адміністративного району Іден та Муніципалітету Хесекуа (Південноафриканська Республіка). Винагородою за гостинність вознесенчан стало підписання Меморандуму про співпрацю з південноафриканськими колегами. Підписані документи передбачають, що Вознесенськ та Іден (що в перекладі означає – Рай) та Хесекуа стали містами-побратимами. Відтоді почалося налагоджування тісних господарських зв'язків між регіонами, здійснення експортно-імпортних операцій, розвиток туризму, здійснення культурних, спортивних, освітніх обмінів тощо.

Цього року зовнішньо-економічним досвідом Вознесенська вирішив скористатися ще один член Асоціації міст України і громад – м. Українка Обухівського району Київської області. На чолі із Павлом Козирєвим, мером Українки, делегація двох міст відвідала Південноафриканську Республіку. У результаті проведених переговорів, одне з наймолодших міст України, яке від часу створення мало особливий статус міста енергетиків, яке обслуговує Трипільську ГЕС, Українка отримала новий – побратим південноафриканського міста Бітоу. Українські побратими розташувалися на самому березі Атлантичного океану. Відтепер оцінити його красу та потужність, – переконаний Павло Козирєв, – зможуть дитячі спортивні та танцювальні колек-

Павло Козирев оцінює перспективи розведення страусів в Україні

тиви Українки. Про це є домовленість з мером міста Бітоу паном Луламою. Розуміючи економічну ситуацію в Україні, південноафриканський курорт має намір не тільки взяти на себе всі видатки на проживання українських дітлахів, а профінансувати зовсім не дешево дорогу на інший бік Земної кулі.

Двосторонній діалог між Україною і ПАР – носить традиційно дружній характер. Південноафриканська Республіка визнала незалежність України 14 лютого 1992 року і за місяць уже були встановлені дипломатичні відносини. За цей час було ратифіковано парламентами обох країн Торговельну угоду, підписано Конвенцію між урядами України і ПАР про уникнення подвійного оподаткування та інші документи, що створили ба-

зу для успішного економічного співробітництва.

Мер Українки Павло Козирев вважає, що знайшов надійних партнерів у Південній Африці, з якими можна буде розвивати економіку міста, залучаючи в нього інвестиції, і, безумовно, туризм, який став протягом останнього часу однією з особливо динамічних індустрій світу. ПАР вдалося увійти у число найпривабливіших країн світу не тільки завдяки незвіданій африканській екзотиці, а й дякуючи повній безпеці для туристів, яку гарантують місцеві органи влади, і висококласному сервісу. Тому досвід південноафриканців, – каже Павло Козирев, – неоціненний для України, особливо в період підготовки до Євро-2012. Окрім досвіду, муніципалітет міста-побратима Українки Бітоу готовий взяти участь у підготовці й фінансово. Під час переговорів було досягнуто домовленості про південноафриканські інвестиції у готельний бізнес України. Ще однією сферою, що цікавить заєкваторних побратимів, є сільське господарство і переробна промисловість, а також виноробна справа. Адже виноградники Капської провінції виготовляють відомі на весь світ південноафриканські вина, які в недалекій перспективі можуть стати для українців не екзотичними, як тепер, а дуже звичними.

Парламент Південноафриканської республіки

Першим кроком до щільної співпраці з українськими підприємствами має стати перша південноафриканська інвестиція у розмірі 50 тисяч доларів, спрямована на діяльність Агентства економічного розвитку громад.

Йняти депутати парламенту Південноафриканської Республіки. За місцевим звичаєм, президентам, прем'єр-міністрам та іншим високим гостям із зарубіжних країн обов'язково дарують національний прапор, який на

Про це домовилися п. Козирев, як віце-президент Асоціації міст України і громад, і п. Лулама, мер міста Бітоу.

Очікується, що після виконання всіх домовленостей, ці гроші разом із делегацією побратимів прийдуть в Україну в день народження міста Українка – 14 вересня – і стануть дарунком не тільки для Павла Козирева, а й для всіх інших членів Асоціації міст України, співпраця яких і між собою, і з усім світом отримає можливість вийти на якісно новий рівень.

Про серйозність намірів муніципалітету Бітоу свідчить і той факт, що українську делегацію від двох українських малих міст – Вознесенська та Українки – знайшли можливість при-

очах спускають безпосередньо з флагштока парламентської будівлі. Павло Козирев чи знав про цю традицію, чи був завбачливо готовий до несподіваних подарунків нових друзів, але відразу відповів їм синьо-жовтим штандартом.

На запитання, чому маленька Українка знайшла першого свого побратима у далекій Південній Африці, мер відповідає, що відстані сьогодні не мають принципового значення. Головне – це готовність міської влади двох країн до співпраці, зацікавленість, яку відчують і підприємці України, і бізнесова еліта Південноафриканської Республіки.

**Підготувала
Ольга ТАУКАЧ**

Бути професіоналами і патріотами

4 липня відбувся черговий випуск слухачів Дипломатичної академії при МЗС України – професійного навчального закладу з перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників дипломатичної служби та державних службовців у сфері зовнішніх відносин України. З 1996 року з її стін вийшло понад півтори тисячі магістрів зовнішньої політики, які стали послами, консулами, членами уряду, депутатами... Попри гідне поповнення лав Міністерства закордонних справ України, випускники академії мають змогу працювати на митницях, у відділеннях міжнародних зв'язків багатьох відомств і фірм, торговельних місіях – тобто в усіх органах зовнішніх відносин нашої держави.

Постійно працюючи на перспективу, за ці роки заклад розширює кількість навчальних програм. Тут діють кафедри зовнішньої політики та міжнародного права, іноземних мов, зовнішньої політики та дипломатії, глобальних і регіональних систем, європейської та євроатлантичної політики. Перший курс Академії – базовий. Тут вивчають міжнародне публічне право, історію дипломатії, дипломатичний протокол, дипломатичний етикет. Наступний крок –

спеціалізація слухачів. Хтось із них поглиблює знання в галузі зовнішньоекономічної діяльності, хтось – економічної дипломатії або регіоназнавства та країнознавства, а хтось – у галузі політики європейської та євроатлантичної інтеграції тощо. Серед тем, за якими відповідні департаменти та служби МЗС орієнтують слухачів вузу, – енергетична безпека, заморожені конфлікти та інші актуальні питання міжнародного життя. За словами ректора Дипломатичної академії Бориса Гуменюка, – цьому сприяють серйозні професіонали – викладачі вузу. Серед них – відомі українські та зарубіжні вчені, аналітики, дипломати-практики. Безпосередньо від них слухачі дізнаються про секрети професії.

На урочистостях з нагоди нинішнього випуску були присутні високоповажні українські дипломати, які сказали чимало теплих слів на адресу випускників. Зокрема, заступник Міністра закордонних справ України Олександр Горін, вручаючи дипломи магістра зовнішньої політики випускникам Дипломатичної академії України, зазначив, що нова генерація дипломатії має зайняти гідне місце на міжнародній арені. А один із перших міністрів закордонних

справ Геннадій Удовенко нагадав, що нові дипломати мають стежити за виконанням підписаних Україною договорів, адже в зовнішній політиці «немає вічних ворогів, немає вічних друзів, а є тільки вічні національні інтереси».

Теплі напутні слова випускники Академії почули від народного депутата України, голови парламентського Комітету з питань єв-

ропейської інтеграції, експерта закордонних справ України Бориса Тарасюка, ректора академії професора Бориса Гуменюка, який завжди повторює: «Дипломат – завжди має бути професіоналом, відданим своєму фахові, своїй справі. Та найголовніше – він повинен бути патріотом своєї країни». І цим вимогам відповідають молоді кадри, які виходять зі стін навчального закладу.

Дипломантів привітали ректор Дипломатичної академії України професор Б.Гуменюк, Міністр закордонних справ України (1994–1998) Г.Удовенко, Міністр закордонних справ України (1998–2000, 2005–2007) Б.Тарасюк

Заступник Міністра закордонних справ України О.Горін вручив дипломи магістра зовнішньої політики випускникам Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України

Насолодження від “free rider”

(структурно-силові аспекти євроатлантичної інтеграції України)

Микола КАПІТОНЕНКО,
доцент Інституту
міжнародних відносин
Київського національного
університету
ім. Тараса Шевченка

Євроатлантична інтеграція України в її нинішньому стані – тема надто спекулятивна та чутлива для того, щоб бути розглянутою в усіх нюансах у рамках невеликої статті. Фактичний матеріал, з огляду на хронологію розвитку відносин між Україною та НАТО, вражає своїм обсягом. Спроби концептуального охоплення цього матеріалу розчаровують спекулятивністю та поверховістю. Відповідно, стратегічно-нормативна та прогностична складова академічного дослідження проблематики євроатлантичної інтеграції часто виявляється недорозвинутою або просто відсутньою. За таких умов навряд чи доцільно ще раз систематизувати численні аргументи «за» й «проти» приєднання

України до НАТО. Натомість цікавіше подивитися на цю проблему під дещо іншим кутом.

Теоретичною основою для такого погляду є концепція «структурної сили» та проблематика її реалізації у сучасних реаліях світової політики. Застосування цього знаряддя дає можливість поміркувати над проблемами й дилемами євроатлантичного курсу з точки зору далекосяжних стратегічних наслідків, своєрідного пересмислення арсеналу традиційної зовнішньої політики та приведення його у відповідність до складних викликів сучасності. При цьому доведеться пожертвувати деякими популярними міфами про «нейтралітет», «цивілізаційний вибір», «нову «холодну війну» тощо.

Дилему стосовно НАТО часто зображують у чорнобілому кольорі. Або Україна приєднується до Альянсу і отримує гарантії безпеки з його боку ціною участі у колективних операціях та погіршення відносин із Росією, або залишається поза НАТО, зберігаючи перспективи продовження політики багатовекторності та залишаючись умовно «нейтральною». В основі кожної із ліній аргументації лежать численні міфи та викривлення сприйняття проблем сучасної міжнародної безпеки; але серйозніша проблема полягає дещо в іншому.

Реалії сучасного світу та-

In the opinion of Mykola Kapitonenko, a Ukrainian scholar of the younger generation and docent at the Institute of International Relations of the Kyiv National University of Taras Shevchenko, Euro-Atlantic integration today has far greater purposes than merely creating a system for collective security. The strategic gains from cooperation with the Alliance are based on the cumulative enhancement of the opportunities for all participants thanks to access to adopted collective decisions. The transformation of NATO changed the organization not merely into a medium for realizing aggressive or defensive foreign policies, but more so into a center for composing a daily agenda for global politics. For many states, especially small ones, membership in this club will result in a true breakthrough of opportunities. This has a specific meaning for Ukraine inasmuch as the political environment is constantly changing in such a way that in a short time any relationships with neighboring states may become asymmetrical and not beneficial for our state.

кі, що не сприймають простих, одномірних, відповідей. Натомість вони вимагають комплексних підходів, викриття нелінійних зв'язків і здатності управляти складними процесами із відкладеними або прихованими наслідками. Століття тому зовнішня політика держави могла, в принципі, бути зведеною до вибору «правильного» союзника та підготовки до наступної війни. Коаліції будувалися за принципом арифметичного додавання силових арсеналів учасників з єдиною метою – отримати ресурсну перевагу у високіймовірному (а іноді – невідворотному) насильницькому конфлікті, який майже завжди був грою з нульовою сумою. У такому світі простих розрахунків realpolitik логіка, яку часто застосовують сучасні прибічники та критики євро-

атлантичної інтеграції України, була б доречною. Її ключовою рисою є намагання представити міжнародну ситуацію як сукупність прямих, симетричних викликів здебільшого військового характеру. Готовність до такого роду викликів означає правильний вибір союзників; і поглиблення відносин України із НАТО, відповідно, розглядається в термінах такої гри виключно як арифметичне «додавання» потенціалу України до силових можливостей Альянсу. Невідворотним наслідком застосування такої логіки є висновок про однозначну ворожість такого кроку по відношенню до Росії (а взагалі-то – до всіх країн, що не є членами НАТО).

На наш погляд, така простота є недоречною, оскільки викривлює реальний стан речей у царині сучасної між-

народної політики. Виклики, які визначають зовнішню політику держави, не є чи то виключно військовими, чи то прямими, чи, і особливо для України, симетричними. Століття тому основним засобом зовнішньої політики була війна, вся стратегія провідних держав зводилася до підготовки до наступної війни, та окрім самих провідних держав мало що впливало на результати та наслідки міжнародних процесів. У такому світі приєднання до одного з військових альянсів могло б означати драматичне погіршення відносин із державами, які до такого альянсу не входять, демонстрацію відкритої ворожості по відношенню до таких держав, а також різку мілітаризацію зовнішньої політики та збільшення ступеня її агресивності.

Через низку причин світова політика ХХІ століття є принципово іншою, а логіка існування та роботи міждержавних коаліцій не може бути розкрита адекватно за допомогою лише теоретичних напрацювань часів Першої світової війни. Світ сьогодні став складнішим: розширилося коло учасників міжнародних процесів, зросла питома вага міжнародних організацій, зокрема, недержавних; арсенали зовнішньополітичних засобів зазнали кардинальних змін. У деяких частинах світу понад шістдесят років відсутні війни, зростає взаємозалежність, стрімко розвиваються процеси інтеграції. Важливо пам'ятати, що ці зміни не сталися раптом після завершення «холодної війни», але є наслідками тривалих процесів.

Ці процеси мають об'єктивно-суб'єктивний характер. З одного боку, держави не можуть просто залишатися осторонь – так чи інакше вони стають частинами глобальних економічних, комунікаційних, соціальних і ціннісних систем. Однак, з ін-

шого боку, держави можуть управляти темпами та наслідками таких змін. Вони, як демонструє актуальний для України приклад СОТ, можуть приєднуватися або уникати членства у міжнародних режимах, прагнути або ігнорувати інструменти багатосторонньої взаємозалежності, розширювати або звужувати коло своїх партнерів. Наслідками таких дій буде активніша чи пасивніша участь у структурах світової політики? Що це означатиме для «основи основ» зовнішньої політики – захисту національних інтересів?

Для відповіді на це запитання ми використаємо концепцію «структурної сили».

Сила до сьогодні вважається спільним знаменником всіх зовнішньополітичних прагнень, хоча розуміння її суттєво розширилося за останні шістдесят років.

Існують два базові шляхи розуміння сили: 1) як атрибуту, певних характеристик або якостей її носіїв; та 2) як здатності такі якості й характеристики використовувати, наприклад, з метою змінити поведінку інших. Третій підхід являє собою різноманітні спроби поєднання двох попередніх. Різниця між підходами очевидна: перший звертає увагу на матеріальність сили, так би мовити, на «фізичні» її атрибути. Він наближений до інтуїтивного розуміння сили як сукупності якихось вмінь, навичок та деяких фізичних показників. Сила людини в цьому випадку визначатиметься його фізіологічними даними, сила ж держави – її ресурсами. Другий підхід, визнаючи важливість фізичних можливостей і наявності ресурсів, тим не менш ключовою роллю наділяє їхнє використання. Про його результати (а отже й про силу тих, хто їх використовує) можна довідатися, спостерігаючи за наслідками, – з яких найважливішим є змінене поведінка інших.

Серед численних теоретиків, які намагалися вхопити суть сили саме як контролю над ресурсами, можна згадати кількох найвпливовіших. Окрім Г. Моргентау, який вважав «елементами» сили особливості географії, природні ресурси, промислові можливості, рівень військової підготовки, населення, національний дух, якість дипломатії, якість загального керівництва – досить-таки різноманітний коктейль, варто згадати А. Органського, К. Кнорра, Б. Рассета та Д. Зінгера. В роботах А. Органського перераховано основні фактори сили держави (атрибути) – кількість населення, ефективність її уряду та рівень економічного розвитку, причому автором виведено узагальнюючий показник – національний дохід, як найкращий сумарний індикатор. Відомий американський політекономіст К. Кнорр, звертаючи увагу на довгострокові показники могутності, вважає економічний розвиток найбільш адекватним відображенням сили держави, а найкращим відображенням економічного розвитку – також національний дохід.

Генеральний секретар НАТО Яап де Хооп Схеффер та Міністр закордонних справ України Володимир Огризко спілкуються перед початком засідання Комісії Україна-НАТО на рівні послів за участю міністрів закордонних справ і оборони України у Києві 16 червня 2008 р. Візит делегації Північноатлантичної Ради відбувся на запрошення Президента України Віктора Ющенка для активізації політичного діалогу між Україною та Альянсом і у зв'язку з рішенням Бухарестського саміту НАТО почати період інтенсивних контактів з Україною на високому політичному рівні.

Б. Рассет, інший американський дослідник, розглянувши ряд параметрів, дійшов висновку, що найкращим ін-

Офіцери команди американського фрегата "Джон Л. Холл" з представниками командування ВМСУ 9 травня 2008 р. на церемонії покладання вінків до меморіалу захисникам Севастополя 1941-1945 рр. Вперше за останні кілька років прихід корабля Військово-Морських сил США, країни-члена НАТО, до бухти Севастополя не супроводжувався антинатівськими пікетами.

дикатором є рівень споживання державою палива та електроенергії. Найбільш системного вигляду спроби такого роду набули, на наш погляд, у рамках проекту *Correlates of War*, здійсненого групою вчених під керівництвом Д. Зінгера. Проаналізувавши міжнародні конфлікти в період між 1816 та 1965 роками, вони визначили групу атрибутів сили держави, яка включає демографічні можливості (загальна кількість населення та рівень урбанізації), промислові можливості (виробництво заліза до та сталі після 1895 року; та споживання енергії після 1885 року) та військові можливості (загальні військові видатки та кількість військовослужбовців, виключаючи резерви). Слід зазначити, що побудова стратегії України в її відносинах із НАТО на основі такого розуміння основних його результатів є найменш продуктивною.

Із часом стало очевидним, що якщо силу й можна представити у вигляді атрибутів – характеристик її носіїв, то це має бути комплексна оцінка. З'явилися різного роду нелінійні методи обчислювання сили, прикладом яких і є наведений метод Д. Зінгера. Основних проблем з подібного роду методиками дві. По-перше, вони

не завжди технічно досконалі, й іноді результати таких обчислень є неочікуваними та дивними. Наприклад, відомий метод Р. Клайна, який передбачає розрахунок комплексного показника сили держави за формулою $P = (C+E+M)(S+W)$, де перша сума є т.зв. «можливостями» (C – «критична маса» (населення та територія), E – економічні можливості, M – військові), друга – «рівнем підготовленості» (S – коефіцієнт національної стратегії, W – коефіцієнт «державної рішучості») – оголошує найсильнішою державою станом на 1980 рік СРСР із значним відривом від другого місця – США (458 та 304 бали відповідно).¹ Залишається враження, що хоча ми отримали значення силових потенціалів двох наддержав (за всієї їхньої дискусійності), нам все ще мало відомо про їхню відносну силу. Критика такого методу може не лише бути спрямована проти довільного та суб'єктивного визначення автором коефіцієнтів другої групи, а й викривати недоліки такого розуміння сили в цілому. Врешті, навіть найбільш досконалі методи подібного обчислювання зустрічатимуться із серйозною проблемою, яка і є другою, тепер вже концептуальною, склад-

ністю на шляху розвитку саме такого підходу до проблемами сили.

Євроатлантичний курс України часто розглядається виключно крізь призму матеріального розуміння силових процесів. І в цьому полягає проблема. Оскільки не можна стратегічно зрозуміти наслідки участі чи неучасті у НАТО, оцінюючи лише сукупності ресурсів, витрачених та отриманих в результаті.

Як у рамках атрибутивного, так і в рамках біхевіористичного підходів, спроби звести силу до чогось визначено-конкретного не стали надто успішними. Або взята як кількість, приміром, дивізій, або як здатність перетворити цю кількість на змінену поведінку інших володарів дивізій, сила втрачала частину своєї загадковості, але не ставала від цього зрозумілішою. Те саме відбувалося й при спробах пояснити силу за допомогою концепцій контролю над ресурсами або акторами. Здавалося, що існує щось, що допомагає державам ефективно контролювати результати міжнародно-політичних процесів, але при цьому не зводиться до володіння матеріальними чи нематеріальними ресурсами або здатності примушувати окремих суб'єктів до окремих дій.

Концептуалізація таких здібностей відбулася шляхом запровадження поняття «структурної сили», точніше, запозичення його з міжнародної політекономії. За визначенням американської дослідниці С. Стрендж структурною силою є «здатність визначати порядок речей, створювати рамки взаємодії держав, народів і корпоративних підприємств...»² Визначення рамок взаємодії відрізняється від примусу не лише, так би мовити, кількісно, а й якісно. Розуміння сили як здатності впливати на порядок денний, змінювати системи цін-

ностей опонентів, поширювати, наприклад, власні цінності та, в результаті, впливати на всю структуру світової політики принципово відрізняється від розуміння сили як здатності до двостороннього або багатостороннього примусу. Структурна сила передбачає роль міжнародних норм, інститутів та режимів у подоланні анархії міжнародної системи, і саме здатність використовувати ці інститути та механізми є запорукою могутності. У масштабах держави з цим можна порівняти джерела могутності, наприклад, бюрократії. Прибічники структурного підходу у визначенні сили також визнають її центральним та ключовим параметром в дослідженні міжнародних відносин.³

Структурна сила є набагато важливішим індикатором зовнішньополітичних цінностей в умовах сучасної політики, ніж володіння ресурсами. Вона дозволяє державі протистояти непрямим, невійськовим та асиметричним викликам. Зокрема, і для України це актуально, нарощування структурної сили може компенсувати дефіцит ресурсів або прямих переговорних можливостей із сильнішим опонентом.

Структурний підхід до проблеми НАТО (а подекуди – і в цілому до зовнішньополітичного курсу України) допомагає розв'язати кілька фундаментальних проблем:

1. По-перше, він дає змогу адекватно охопити основні цілі, яких гравці прагнуть досягти в сучасній світовій політиці. У цьому випадку дії великих держав і регіональних лідерів підпорядковуються потребам збільшення ефективності використання непрямого примусу та впливу – іншими словами, побудови сприятливих для себе структур міжнародних відносин.

2. По-друге, логіка «управ-

Зустріч делегації Північноатлантичної Ради та Генерального секретаря НАТО Яапа де Хооп Схеффера з Головою ВР України, головами профільних парламентських комітетів і лідерами депутатських фракцій, у Києві 16 червня 2008 р.

ління структурами» передбачає не менш фундаментальні та далекосяжні зміни у засобах ведення зовнішньої політики. В їх арсеналі прямому насильству відводиться маргінальна роль. Натомість держави прагнуть максимально використувати доступ до різноманітних процедур прийняття рішень, впливу на формування міжнародних режимів тощо.

3. Нарешті, структурний підхід дозволяє об'єднати різноманітні за характером та спрямованістю ресурси у комплекс зовнішньополітичних можливостей, ефективність якого залежить не лише від встановлення контролю над територіями, населенням, фінансовими потоками чи ідеологіями, а й від способів використання такого контролю.

На жаль, публічні та академічні дискусії навколо НАТО в Україні здебільшого точаться у площині атрибутивного розуміння цього процесу. Ознаками «атрибутивності» є спроби підрахувати кількість витрачених та отриманих ресурсів різного роду, калькуляція дивізій, танків та літаків, намагання представити діяльність Альянсу здебільшого як суму діяльностей його членів. Часом помітною є біхевіористська логіка: приєднання чи неприєднання до НАТО дозволить Україні змінювати поведінку своїх сусідів, що свідчитиме про зростання чи, навпаки, занепад її зовнішньополітичних можливостей.

На нашу думку, в ході таких суперечок втрачено найбільш складний та неоднозначний вимір діяльності НАТО в Європі та світі. Сучасний Альянс не є просто арифметичною сукупністю силових потенціалів держав-членів. Він насамперед є механізмом прийняття рішень та формулювання політичних пріоритетів у континентальному, а часом – і у світовому масштабі. У цьо-

му відношенні Альянс більше нагадує ООН, ніж Антанту. Складна і суперечлива трансформація НАТО перетворила організацію не стільки на засіб реалізації агресивної чи оборонної зовнішньої політики, скільки на центр формулювання порядку денного світової політики. Деякі спостерігачі не помітили або не захотіли помітити цієї зміни, продовжуючи сприймати НАТО у термінах «холодної війни».

Насправді ж сучасний процес євроатлантичної інтеграції має куди більш далекосяжні цілі, ніж просто створення системи колективної безпеки. Стратегічним вигравшем від такої співпраці буде кумулятивне збільшення можливостей кожного з її учасників завдяки доступу до прийняття колективних рішень. Для деяких, особливо малих держав, такий доступ стане справжнім проривом можливостей лобіювання та впливу, на який годі було й сподіватися за виключно односторонніх дій чи політики нейтралітету.

НАТО володіє значною структурною силою в сучасному світі. Без застосування прямого насильства Альянс стримує будь-які прояви агресії щодо своїх членів, а також забезпечує кожному з них більш сприятливі умови для розв'язання будь-яких двосторонніх конфліктів із державами, що не є членами НАТО. Окрім того, НАТО дає можливість насолоджуватися «free rider» – себто споживати гарантії безпеки за рахунок інших, витрачаючи на це мінімум ресурсів.

Для України всі ці проблеми є актуальними та важливими. І вони стають дедалі гострішими, оскільки політичний простір навколо невпинно трансформується таким чином, що незабаром будь-які відносини із сусідами можуть бути асиметричними не на користь нашої держави. Оточена могутніми сусідами – Росією та ЄС,

Україна стоїть перед проблемою драматичного звуження власних можливостей із захисту національних інтересів та простору для маневру.

Найбільш ефективне та, ймовірно, єдине розв'язання цієї проблеми полягає у забезпеченні доступу до ефективних засобів лобіювання власних інтересів та активній участі у багатосторонніх форматах співробітництва та міжнародних режимах. Приєднання до СОТ та активна регіональна співпраця – кроки у вірному напрямі, але їх може виявитися недостатньо. В цій ситуації НАТО, при всіх суперечливих моментах ідеологічного, історичного та політичного характеру, виступає для України як найпривабливіше джерело структурної сили; можливість отримати доступ до формування порядку денного європейської політики, впливати на колективні рішення та мати власний голос у розв'язанні найважливіших проблем сучасної безпеки у широкому розумінні. Жодна зі стратегій нейтралітету, навіть за умов бездоганної реалізації, на надає нічого подібного.

Ця стаття не є агітацією за чи проти НАТО. Вона є спробою подивитися на діяльність Альянсу та кроки України із точки зору структурного впливу. Цей вплив іноді важко одразу помітити, але він, можливо, є сьогодні основною діяльністю Альянсу. І, звичайно, є нюанси у розумінні. Якщо мати на увазі лише матеріальні аспекти сили, то НАТО здебільшого виглядає як збережене та вдосконалене знаряддя біполярного про-

Учасники громадянської акції «Ми – за НАТО!» – на Соборній площі Одеси 26 травня 2008 р. Організатори наголосили на тому, що ця акція є спільною громадянською ініціативою низки організацій, спрямованою на роз'яснення населенню важливої місії Північноатлантичного альянсу та численні переваги, які матимуть українці після вступу до НАТО.

тистояння, приєднання до якого може резонно трактуватися як намагання підготуватися до «вчорашньої війни». Та якщо звернути увагу на змінений контекст міжнародних відносин в Європі, функції та значення НАТО для України стають іншими. На сьогодні взаємодія із Альянсом є для нас єдиною можливістю якісно вдосконалити механізми безпеки на регіональному рівні, отримати «право голосу» у вирішенні майбутнього континентальної системи міжнародних відносин та зміцнити власні позиції у розв'язанні будь-яких проблем двостороннього та субрегіонального рівня, яких останнім часом стає дедалі більше.

¹ Cline R. *World Power Assessment: A Calculus of Strategic Drift*. – Boulder: Westview Press, 1975; Cline R. *World Power Trends and US Foreign Policy in the 1980s*. – Boulder: Westview Press, 1980.

² Strange S. *States and Markets 2nd ed.* – London: Frances Pinter, 1994 – P. 25.

³ Дуб., наприклад. Guzzini S. *Structural Power: The Limits of Neorealist Power Analysis // International Organization* – Vol. 47, No. 3, 1993 – P. 477.

Ad fontes

Ірина МАТЯШ,
доктор історичних наук,
професор,
директор Українського
науково-дослідного інституту
архівної справи
та документознавства

Орієнтири дипломатичної служби за доби гетьманату

Зі зміною 29 квітня 1918 р. форми державного ладу в Україні розпочалася нова доба в історії української дипломатії. Очільник Української держави гетьман П. Скоропадський був досить мотивований до активізації діяльності зовнішньополітичного відомства, оскільки диспозиція основних сил на міжнародній арені багато в чому зумовлювала перспективи розбудови державності. З іншого боку, очевидна залежність від Німеччини впливала на визначення пріоритетів гетьманського уряду щодо розвитку дипломатичних відносин із іншими країнами. Із приходом до влади гетьман підтвердив усі міжнародні зобов'язання Центральної Ради і задекларував прагнення розвивати взаємовигідні та рівноправні відносини з усіма країнами. Відтак на Міністерство закордонних справ покладалися серйозні завдання.

Менше трьох тижнів (з 5 по 20 травня 1918 р.) міністерство, що містилося в «дуже показному, чудово умульованому» «прегарному палаццо Терещенків»¹, не

придатному для адміністративної діяльності, очолював М. П. Василенко, одночасно обіймаючи посаду міністра народної освіти. Тимчасовий керівник двох міністерств (який, крім того, з 30 квітня по 8 травня виконував ще й обов'язки Голови Ради Міністрів Української держави) пріоритет вбачав у праці на освітянській ниві, не виявляючи ініціатив щодо детального вивчення профільних проблем, тим паче будь-яких реорганізацій відомства. У міністерстві діяв лише один департамент, директором якого був К. В. Лоський, і працював один радник – проф. О. О. Ейхельман. Інші новопризначені урядовці не поспішали приступати до виконання своїх обов'язків.

Таким побачив МЗС Д. І. Дорошенко, прийнявши керівництво 20 травня 1918 р. Після гетьманського перевороту він повернувся до Києва з Чернігова, де від серпня 1917 р. був губернським комісаром Чернігівщини, і на пропозицію Гетьмана увійшов до складу Кабінету Міністрів. Як свідчать архівні документи і зга-

дує сам Д. І. Дорошенко, 20 травня 1918 р. його спершу було призначено заступником (товаришем) міністра закордонних справ², і лише наступного дня – 21 травня – вийшов наказ про звільнення М. П. Василенка від виконання обов'язків міністра закордонних справ та призначення Д. І. Дорошенка керуючим Міністерством закордонних справ³. Таку обережність у призначенні зумовлювали побоювання німців щодо «австрофільських» поглядів кандидата, ґрунт для яких давало кількамісячне (квітень – липень 1917 р.) перебування його на посаді крайового комісара Галичини та Буковини з правами генерал-губернатора. Керуючим Міністерством закордонних справ Д. І. Дорошенко залишався до 2 вересня 1918 р.

Уже в травні розпочалося розроблення проекту нової організаційно-штатної структури установи, а впродовж двох наступних місяців відбувалася поступова реорганізація міністерства: створювалися департаменти чужоземних зносин (для керівництва діяльністю закордонних установ) і загальний (для організації роботи відомства), канцелярія міністра, до завдань якої входило ведення діловодства (у тому числі секретного) та офіційне листування (як із вищим керівництвом, так і з дипломатичними представництвами). Як дорадчий орган з метою аналізу міжнародного становища України та колегіального вироблення рекомендацій щодо конкретних напрямів зовнішньої політики, було засновано Раду міністерства, до складу якої входили заступники міністра, директори департаментів і призначені міністром члени.

Згідно зі штатним розписом міністерства, необхідно було прийняти на роботу двох заступників міністра, 4 радників та 8 урядовців для особливих доручень. При цьому фахівців, які працювали ще за доби Центральної Ради, не лише не намагалися позбутися, а, навпаки, – активно залучали до співпраці. Так, загальний департамент очолив К. В. Лоський – директор єдиного департаменту МЗС УНР. Для керівництва другим було запрошено А. І. Яковліва – посла Центральної Ради в Австро-Угорщині. На посади радників призначено О. Я. Шульгіна, Ів. Ігн. Красковського, Ол. М. Карпінського, М. А. Славинського, завідування канцелярією доручено колишньому генеральному писареві в кабінеті В. К. Винниченка – І. І. Мірному.

Не менш важливим було забезпечення діяльності закордонних українських представництв. Серед створених за доби Центральної Ради чотирьох посольств – в Німеччині, Австро-Угорщині, Туреччині та Румунії – одразу після приходу до влади П. Скоропадського дві дипломатичні місії залишилися без керівників. Згідно з рішенням соціал-демократичної партії про заборону займати в гетьманському уряді відповідальні посади до Києва повернулися М. М. Галаган з Бухаресту та М. Г. Левитський зі Стамбулу. Змушений був повернутися з Відня і скомпрометований плітками про непристойну як для посла поведінку А. І. Яковлів. Керівника «німецької» місії О. О. Севрюка було зміщено на початку травня. Таким чином, попри згоду Гетьмана зберегти status quo в закордонних представницт-

вах, керуючому міністерством, а згодом міністру – Д. І. Дорошенку довелося дбати про добір кадрів на посольські посади та розширювати мережу українських дипломатичних представництв.

Враховуючи очевидну залежність Гетьманату від Німеччини, акцент у розвитку зовнішньополітичних відносин було зроблено на від-

носінах із цією державою та її союзниками. Як стверджував Д. І. Дорошенко: «Справа повільного, без потрясінь, виходу з цього стану залежності від чужої військової сили, не пориваючи добрих відносин з державами, що цю силу як порятунк до нас вислали, – це було віссю нашої політики»⁴. Другий напрям зовнішньо-

політичної діяльності Гетьманату становив розвиток взаємин із радянською Росією та іншими країнами, що поставили на уламках Російської імперії: Польщею, Фінляндією, Литвою, Білоруссю, Доном, Кубанню, Грузією та ін. Формування консульської служби та створення дипломатичних представництв відбувалося з урахуванням передусім цих питань.

Подані нижче документи, що публікуються зі збереженням орфографії, стиліс-

тики та пунктуації оригіналу, ілюструють перші дні роботи зовнішньополітичного відомства Української держави та висвітлюють його організаційно-кадрові проблеми.

Міністр закордонних справ Української держави Д. Дорошенко (ліворуч), Гетьман України П. Скоропадський (у центрі), Посол Української держави в Австро-Угорщині В. Липинський (праворуч). Листопад 1918 р.

¹ Дорошенко Дм. *Мої спогади про недавнє-минуле (1914 – 1918): Част. друга. З початків відродження Української державності (Доба Центральної Ради).* – Львів: Червона Калина, 1923. – С. 3.

² ЦДАВО України, ф. 3766, оп. 1, спр. 16, арк. 4.

³ ЦДАВО України, ф. 3766, оп. 1, спр. 3, арк. 16 а.

⁴ Дорошенко Д. *Спогади...* – С. 6.

Штатний розпис Міністерства Закордонних Справ Української Держави

Київ, 23 травня 1918 р.

Посада	Прізвище і ім'я
Міністр Закордонних Справ	1. Дорошенко Дмитро Іванович ¹
Товариш Міністра	1.
Директор Департаменту	1. Лоський Костянтин
Віце-директор	1.
	2.
	3.
Старші Радники Міністерства	1. Ейхельман Оттон
	2. Шульгин Олександр
	3. Карпинський Олександр ²
	4. Красковський Іван ³
	5.
Радники Міністерства	1. Галіп Артем
	2. Оренчук Василь
	3. Суховерський Осип
	4. Ткаченко Микита
	5.
Урядовці особливих доручень при Міністрі	1. Ліхнякевич Анастас
	2. Петровський Тирс
	3. Кулаковський Анатолій
	4. Єрмолов Дмитро ⁴
	5.
	6.
	7.
	8.
	9.
	10.
Урядовці особливих доручень при Департаменті	1. Додул Іоанікій
	2. Ніщененко Корній
	3. Варкентин Андрій
	4. Орловський Микола (відп.-1/VI-2/VII-18) ⁵
	5. Свідерський Микола
	6. Півторадні Павло
	7. Свистюк-Соболів Денис
	8. Гасенко Юрій
	9. Туркевич Віктор
	10. Висоцький Зіновій
	11.
	12.
	13.
	14.
	15.

(закінчення на стор. 56)

Наказ № 28

Гетьмана Павла Скоропадського про звільнення Миколи Василенка від виконання обов'язків Міністра Закордонних Справ та призначення Дмитра Дорошенка керуючим Міністерством Закордонних Справ Української Держави

Київ, 21 травня 1918 р.

Звільняється від тимчасового виконання обов'язків Міністра Закордонних справ Микола Прокопович Василенко¹.

Призначається Керуючим Міністерства Закордонних Справ товариш Міністра Закордонних Справ Дмитро Іванович Дорошенко.

Оригінал підписав: Гетьман Всієї України Павло Скоропадський.

З оригіналом згідно: В[иконувч] об[ов'язків] Директора загальної канцелярії управління справами Ради Міністрів (підпис нерозбірливий)

Діловод (підпис нерозбірливий)

ЦДАВО ф. 3766, оп. 1, спр. 3, арк. 16а. Засвідчена копія, машинопис.

¹ Василенко Микола Прокопович – (1806–1935), український правознавець, історик, громадський і політичний діяч. 1890 р. закінчив Дерптський університет, викладав у київських гімназіях. 1917 р. призначений попечителем Київського учбового округу. З 30 квітня по 8 травня 1918 р. голова Ради Міністрів Української Держави, одночасно виконувач обов'язків Міністра закордонних справ та Міністр освіти і мистецтв. Останню посаду обіймав до листопада 1918 р. Після поразки української революції залишився працювати в радянській Україні. У 1921–1922 рр. виконував обов'язки Президента Української Академії Наук. У вересні 1923 р. безпідставно репресований і засуджений до 10 років позбавлення волі, але внаслідок численних клопотань представників наукової та культурної громадськості звільнений 1925 р. Очолював Соціально-економічний відділ ВУАН, потім керував Постійною Комісією з вивчення західно-руського та українського права. Написав низку наукових праць з історії держави і права, біографістики, історії української науки.

Дипломатичні кур'єри	1. Розумович Володимир 2. Ковалів Петро 3. Шереметевський Микола 4. Гловацький Ростислав 5. Чикаленко Петро⁶ 6. Інфімовський Василь⁷ 7. Ціпріанович Михайло⁸ 8. Трофимович Борис⁹ 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 20
Відділ І. Загальний Завідуючий відділом Діловоди	1. Дьяконенко Володимир 1. Онуферка Володимир 2.
Помічники діловодів	1. Шульгин Микола 2. Біліц Юрій 3. Шаравський Дмитро
Регістратор	1. Гладунівна Антоніна (з 26 травня ділов.)¹⁰
Відділ ІІ. Бухгалтерсько- Господарчий Завідуючий відділом Діловоди	1. Рибко Петро 1. Ворончук Тарас 2.
Бухгалтер Помічники діловода	1. Сотниченко В'ячеслав 1. 2.
Помічник бухгалтера Екзекутор	1. 1. Порубіновська Лідія
Відділ ІІІ. Консульський Завідуючий відділом Діловоди	1. Суховерський Осип 1. Андрієвський Дмитро 2. 3.
Помічники діловодів	1. Данківський Володимир 2. 3.
Відділ ІV. Політичний Завідуючий відділом Діловоди	1. Суровцова Надія¹¹ 1. Ставничий Теодозій (Звітн. з 1/VI 18)¹² 2. Полюга Олександр 3.
Помічники діловодів	1. Винявський Роман 2. Добродієва Ірена 3. Сосенко Петро¹³
Відділ V. Юридичний Завідуючий відділом Діловод	1. Оренчук Василь 1. Баранів Олександр 2. Миклашевський Мих.¹⁴
Бібліотекар Помічники діловода	1. 2.

ЦДАВО, ф. 3766, оп. 1, арк. 2122, Машинопис, оригінал.

¹ Дорошенко Дмитро Іванович (1882–1951), український громадський і політичний діяч, історик, публіцист, літературознавець. Походив зі старовинного козацько-старшинського роду, що вів свій родовід від гетьмана Петра Дорошенка. Навчався на історико-філологічному факультеті Варшавського, Петербурзького та Київського університетів. Член Товариства Українських поступовців (ТУП, після реорганізації в червні 1917 р. – Українська партія Соціалістів-Федералістів). Працював вчителем у школах Києва та Катеринослава, співробітничав з редакціями багатьох українських часописів. В роки I Світової війни

Наказ № 26 Гетьмана Павла Скоропадського про призначення Дмитра Дорошенка Товаришем Міністра Закордонних Справ Української Держави

Київ, 20 травня 1918 р.

Призначається Товаришем Міністра Закордонних Справ¹ Дмитро Іванович Дорошенко.

Оригінал підписав: Гетьман Всієї України Павло Скоропадський

Ствердив: В[иконувч] об[ов'язків] Державного Секретаря Іг[ор] Кістяківський².

З оригіналом згідно: В[иконувч] об[ов'язків] Директора загальної канцелярії управління справами Ради Міністрів.

Діловод (підпис нерозбірливий)

ЦДАВО ф. 3766, оп. 1, спр. 16, арк. 4. Засвідчена копія, рукопис.

¹ Фактично Д. Дорошенко перебирав на себе від свого попередника М. Василенка функції міністра. Але таке призначення викликало незадоволення Німеччини, яка вважала, що попередня робота на керівних посадах в Галичині та Буковині, сприяла зближенню його з Австро-Угорщиною. Такі підозри не мали жодних підстав, проте було вирішено зачекати, поки німецька сторона переконається в цьому на практиці. Тому Д. Дорошенка призначили спочатку Товаришем Міністра, потім – керуючим Міністерством і лише згодом він став іменуватися Міністром закордонних справ, яким фактично був від самого призначення 20 травня.

² Кістяківський Ігор Олександрович – (1876–1941). Український громадський і політичний діяч, правник. Закінчив юридичний факультет Київського університету, навчався в Німеччині. Був близьким до національно-демократичних кіл української студентської молоді та викладачів. У 1903 р. викладав в Московському університеті, який залишив на знак протесту проти реакційної політики Міністерства освіти і Російської імперії, викладав у Московському комерційному інституті, матеріально підтримував журнал "Украинская жизнь", видавцем якого був С. Петлюра. З травня 1918 р. призначений виконувачем обов'язків Державного секретаря Української Держави. З липня по листопад 1918 р. – Міністр внутрішніх справ УД. 1919 р. емігрував до Стамбула, потім переїхав до Парижа. Співпрацював з російськими емігрантськими колами.

уповноважений Всеросійського Союзу Міст на Південно-Західному фронті, керівник відділу допомоги українцям на окупованих російськими військами землях Галичини і Буковини. З квітня 1917 р член Центральної Ради, крайовий комісар Галичини і Буковини з правами генерал-губернатора. З вересня – губернський комісар Чернігівщини. 20 травня 1918 р. на пропозицію уряду Павла Скоропадського очолив Міністерство Закордонних справ Української Держави і перебував на цій посаді до 14 листопада. З 1920 р. на еміграції в Чехословаччині, а з 1945 р. – в Німеччині. Професор кафедри історії Українського

Вільного Університету (1921–1951), керівник Українського Наукового Інституту в Берліні (1926–1931) та Української Вільної Академії Наук у Мюнхені (1945–1951). Один з організаторів Українського Союзу Хліборобів-Державників (1920 р.). Автор близько тисячі наукових праць з історії України, спогадів про події української революції 1917–1920 рр.

² Прізвище дописане від руки.

³ Прізвище дописане від руки.

⁴ Те ж саме.

⁵ Текст в дужках дописаний від руки, останнє слова нерозбірливо.

⁶ Прізвище вписане від руки.

⁷ Те ж саме.

⁸ Те ж саме.

⁹ Те ж саме.

¹⁰ Текст в дужках дописаний від руки.

¹¹ Суровцова (Суровцева) Надія Віталіївна – (18961985). До 1917 р. навчалась на історико-філологічному факультеті петербурзького уні-

верситету, з 1918 – на філософському факультеті віденського університету. В 1917 р. повернулася на батьківщину до Києва, редагувала іншомовні видання Міністерства Закордонних Справ УНР. З квітня по липень 19189 р. завідувачка політичного відділу МЗС Української Держави. Після реорганізації міністерства в липні 1918 р. – завідувачка відділу преси. Після падіння гетьманату в грудні 1918 р. емігрувала до Австрії, закінчила освіту, одержала ступінь доктора філософських наук. Працювала викладачем Віденської сільськогосподарської Академії, брала активну участь в громадському жіночому русі. 1925 р. повернулася до СРСР (спочатку до Москви, потім до Харкова). Займалась науковою роботою. Працювала в Головліті, радіотелеграфній агенції, кіноуправлінні. 1927 р. репресована. Перебувала в таборах та засланні до 1954 р. Після звільнення проживала в Умані. Займалась літературною працею. Більшість з написаних нею прць побачили світ уже по смерті авторки (збірка новел, спогади тощо).

¹² Теж саме.

¹³ Прізвище дописане від руки.

¹⁴ Те ж саме.

Проект бюджету Міністерства Закордонних Справ Української Держави на 1918 р.¹

Назва кредитів	На місяць Крб. Коп.	На чотири місяці Крб. Коп.	На вісім місяців Крб. Коп.	На рік Крб. Коп.	Примітки
Загальні видатки на управу					
§ 1. Одержання центральних установ	100625	402500		1207500	
§ 2 ² . Різні видатки адміністраційні	5500	22000		222250	
§ 3 ^{3*} . “ “ на управу	38000	152000		156000	
Зовнішні зносини					
§ 5. Одержання дипломатичних і консульських установ за кордоном	246418	985672		2957000	По § 7 показаний потрібний кредит тимчасово на один місяць
§ 6. Будівництво і ремонт домів	–	–		–	
§ 7. Допомога в різних випадках	150000	–		150000	
Разом по всім § §	540543	1562172		4992750	
§ 1. Одержання центральних установ					
Ст. 1. Міністр і його товариш	2250	9000		27000	поза як в Російськiм Мiн.Зак Справ не було лiт. Вiдповiдної лiт. “I”, то така вводиться тепер
–“– 2. Рада Міністра і урядовці для особливих доручень.	264000	105600		316800	
–“– 3. Департамент. Персональний склад	49475	197900		593700	
–“– 11. Канцелярські і господарські видатки центральних установ					
а/ канцелярські витрати	5000	20000		60000	
б/ кур’єрські коні і автомобілі	1000	4000		12000	
в/ передплата журналів і газет	2000	8000		24000	
г/ одержання гаража і телеграфа	11000	44000		132000	
–“–12. Отримання і ремонт будинків	3500	14000		42000	
Разом по § 1	100625	22000		222250	
§ 3. Різні видатки адміністраційні					
Ст. 1. Поштово-телеграфні витрати	500	2000		6000	
–“–2. Плата за поїздки	5000	20000		60000	
–“–3. Нагороди і підмога для урядовців Міністерства.				156250	
§ 4. Різні видатки на управу				240000	
Ст. 1. Видання Міністерства Закордонних Справ	20000	80000			
–“– Таємні витрати					

ЦДАВО, ф. 3766, оп. 1, спр. 37, арк. 101. Відпуск, машинопис.

¹ Дата написання проекту не встановлена. Відомо, що до його розроблення приступили в травні, а остаточно затвердили восени 1918 р. За цим бюджетом працювало МЗС УНР доби Директорії.

² виправлено від руки на “3”.

³ виправлено від руки на “4”

Дитяча дипломатія

Кожен із нас хоча б раз у житті відпочивав у дитячому таборі. Проведення часу не лише цікаве, а й корисне. А пам'ять ще довго зберігає особливу атмосферу цих незабутніх днів. Та якщо для дитини головне весело й безтурботно проводити свої довгоочікувані канікули, то батьків цікавить насамперед якість відпочинку їхніх чад. Спортивно-

ем, зустрічали поважних пані мешканці спортивно-оздоровчого комплексу ім. Ю.Гагаріна в місті Ірпінь. А ще – гучними аплодисментами та вигуками, що відразу нагадало гостям про власне безтурботне дитинство та романтичну юність. Зустрічав гостей директор Григорій Піхно, який вже 20 років керує цим комплексом. Своїм дітищем надзвичайно гордиться, адже таких таборів зараз не надто й багато. Сьогодні ДСОК ім. Ю. Гагаріна, який належить Державній акціонерній холдинговій компанії „Артем”, – один із найкращих серед дитячих оздоровниць Києва та України, який до того ж є членом Міжнародної співдружності дитячих таборів. Розташований у лісі за 25 кілометрів від столиці, щорічно табір оздоровлює близько 1500 дітей з Києва та Київської області віком від 7 до 15 років. Влітку комплекс приймає по 300 дітей в чотири зміни, а взимку – 200. Харчування для дітей п'ятиразове, а у власній кондитерській завжди готують

оздоровчий комплекс, названий на честь першого космонавта Юрія Гагаріна, поблизу Києва, сміливо може претендувати на пальму першості в задоволенні всіх потреб і бажань. У цьому змогли переконатися й дружини Надзвичайних та Повноважних Послів іноземних держав в Україні, відвідавши табір у рамках традиційного знайомства з Україною, яке організовує для іноземних гостей Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв.

З хлібом-сіллю, а точніше, з великим та смачним корова-

свіжу здобу до столу. Щороку здійснюється обмін групами дітей з Туреччини та Узбекистану. При цьому проблема мовного бар'єру тут повністю відсутня. „За 5–10 хвилин вони стають друзями й чудово розуміють один одного, складнощів перекладу тут не існує”, – каже директор. Така собі дитяча дипломатія. Вражає те, що лівову частку вартості путівки сплачує підприємство. Батьки платять лише 10%, що становить 183 грн. А молоді батьки, працівники заводу, віком до 35 років путівки в табір отримують взагалі безкоштовно.

Знайомство іноземних гостей з територією комплексу розпочалося біля пам'ятника першому космонавту Юрію Гагаріну. Пам'ятник установлено в центрі території. Саме тут відбуваються всі урочистості, проводяться лінійки, піднімається державний прапор України. Честі носити ім'я Гагаріна табір удостоївся ще в 1962 р., виборовши перемогу в серйозному конкурсі. А далі іноземні леді особисто ознайомились зі всіма принадами та перевагами, які роблять відпочинок дітей всебічно насиченим і цікавим, а головне – комфортним. Це стаціонарні теплі спальні корпуси, два кінозали, бібліотека, зал карооке, дискозал, більярдна. Навіть дружина Міністра закордонних справ України Ольга Огризко, під

головуванням якої і проходять жіночі зустрічі, не втрималася, взялася за кий і під бурні овації дітей відправила шар до лузи. Ну й, звичайно, усім сподобався величезний комп'ютерний зал, без якого життя сучасної дитини навіть уявити важко. А власна спортивна база оздоровниці може задовольнити смаки найвибагливішого спортсмена. Тут і тенісний корт, три майданчики для бадмінтону, футбольне та волейбольне поля, баскетбольний майданчик, тренажерний зал, басейн і навіть сауна.

А наостанок відпочивальники влаштували гостям концерт. Нездарма ж дівчата так старанно розспівувалися за допомогою карооке напередодні! Дипломатичне жіноцтво весело підспівувало юним артистам та аплодувало під ритми самби. Не обійшлося і без подарунків, виготовлених власноруч. Іноземні гості покидали цей затишний куточок під Києвом у чудовому настрої, переконавшись, що тут завжди радіють зустрічі з новими друзями.

Світський раут

4 липня в Україні традиційно відзначали 232-у річницю незалежності США.

Посольство Сполучених Штатів Америки запросило політичну, ділову і творчу еліту столиці на родинний пікнік і частувало по-американськи: барбекю зі свинини та яловичини – від південних штатів, лосось, приготовлений на грилі, – від тихоокеанського північно-західного узбережжя, а вино – від штату Вірджинія.

Виголошуючи урочисту промову, Надзвичайний та Повноважний Посол США в Україні Вільям Тейлор зазначив, що США стали молодого демократією в той період світової історії, коли демократії були рідкісним явищем. Однак очевидно, що це було зроблено правильно, попри помилки, які

й досі робляться. Україна сьогодні – це молода демократія, яка має свої проблеми. „Коли Сполученим Штатам було лише 17 років – це був 1793 рік, у нас також точилася боротьба за владу. На 17 році української демократії політичні суперечки призводять до того, що та чи інша політична сила блокує трибуну у Верховній Раді. Молода американська демократія розв'язувала суперечки часом по-іншому. Олександр Берр, віце-президент при Президенті Джефферсоні, застрелив Александра Гамільтона на дуелі. Може, блокування трибуни не така вже й погана річ”, – сказав пан Посол. І побажав молодій демократії відкинути особисте суперництво задля блага країни, цінувати свою незалежність і святкувати її з гордістю.

Инф. „З.С.”

3 липня Республіка Білорусь відзначала День Незалежності (День Республіки).

Для народу Білорусії – це свято Визволення, Перемоги та Незалежності. Урочисту подію відзначали і в Україні. Представники посольства Республіки Білорусь влаштувати святковий прийом в одному з ресторанів Києва. Привітати Посла Білорусії в Україні та колектив білоруської дипмісії з національним святом прийшли колеги-дипломати, представники політичної, наукової та культурної еліти, активісти білоруської діаспори та журналісти.

Надзвичайний та Повноваж-

ний Посол Республіки Білорусь в Україні Пан Валентин Величко, відкриваючи урочисту частину вечора, висловив слова подяки гостям за численні привітання та бажання розділити з ними це свято. Як і годиться, Пан Посол також відзначив основні досягнення Білорусії за роки Незалежності, в тому числі конструктивний і поступальний розвиток добросусідських відносин з Україною в політичній, торгово-економічній і культурній сферах.

Музичну атмосферу свята забезпечували білоруські художні колективи „Жывіца” і „Сваякі”. Гості свята залюбки веселилися під акомпанемент білоруських народних танців та смакували традиційні делікатеси дипломатичних прийомів. А незрівнянний смак національного блюда білорусів – драників – запам'ятається шановним гостям надовго.

День України в Бундестазі: екологічний ракурс

16 червня в програмі берлінської зустрічі парламентаріїв двох країн екологічних питань не було. Втім, їх не обминути, коли йдеться про соціальні питання, енергетичну безпеку та європейську політику добросусідства. Напередодні Дортмундський міжнародний освітній центр (IBV), який наразі намагається започаткувати нове німецько-українське співробітництво, зібрав своїх активістів на нараду. Її учасники визначили основні проблеми, з якими доводиться зустрічатися в ході співпраці з Україною. Найбільше нарікань випало на складні та незрозумілі бюрократичні процедури, що супроводжують гуманітарні акції німців в Україні, недостатній рівень поваги до партнерських українських громадських організацій з боку владних структур. Саме ці питання й намагалися підняти німецькі учасники третього Дня України в Бундестазі. Міністр праці та соціальної політики України Людмила Денисова зауважила, що зазвичай її міністерство радиться з громадськими організаціями,

які «знаходяться у відомстві її міністерства», адже, за її словами, «від кого, якщо не від них, можна довідатися правду». Голова парламентського комітету з питань будівництва та ЖКГ, співголова групи з міжпарламентських зв'язків Україна – Німеччина Юрій Сербін говорив про необхідність переймати досвід Німеччини щодо проведення громадських слухань з приводу різноманітних будівництв. А Президент Українського союзу промисловців і підприємців Анатолій Кінах наголошував, що енергетична стратегія України, спрямована на здобуття незалежності від енергоносіїв сусідніх країн, передбачає заходи щодо підвищення енергоефективності та зменшення тиску на клімат, зокрема, шляхом більшого використання атомної енергії.

Усі присутні дружно погодилися з тим, що дуже потрібно переймати німецький досвід енергозбереження в житлово-комунальному секторі, зокрема, при ре-

конструкції чи переобладнанні старих будівель. Складніше зі ставленням до неурядових організацій в Україні. Поки що немає розуміння того, що громадянське суспільство не знаходиться у відомстві жодного з міністерств, і саме незалежність неурядових організацій сприяє розвитку демократичного суспільства.

Що процедури проведення громадських слухань і участі громадськості в процесі прийняття рішень існують, хоча б у рамках Орхуської конвенції, але не дуже відомі неекологічним відомствам. Що аргументи проти державної енергетичної стратегії та альтернативні варіанти розвитку енергетики можна знайти і в Україні.

«Пейзаж озера Ківі в Африці». Фото Едуарда Єфімова (Київ), переможця фотоконкурсу Представництва ООН в Україні «Зміна клімату: подбай про свою планету» за результатами інтернет-голосування

Попередження Орхуської конвенції

У столиці Латвії в червні пройшла Третя зустріч Сторін Орхуської конвенції. На ній підписано Ризьку декларацію, узгоджено стратегічний план, який, зокрема, передбачає краще фінансування доступу громадськості до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища. Створено спеціальну групу експертів із питань громадської участі в процесі прийняття рішень. Відсвяткували 10-річчя цієї, за словами колишнього Генерального секретаря ООН Кофі Аннана, найбільш амбіційної конвенції в історії ООН. Пан'європейський екофорум (www.eco-forum.org) – коаліція з понад 200 неурядових організацій, які виступають разом у процесі «Довкілля для Європи», що об'єднує міністрів довкілля, міжнародні організації та НПО задля здійснення екологічної політики в регіоні Європейської екологічної комісії ООН, – вважає цю зустріч досить успішною, але все-таки, деякими рішеннями незадоволений. Скажімо, тим, що пропозиція Норвегії щодо поліп-

«Люди і пінгвіни» – озонова дірка в Антарктиці – один з головних факторів глобального потепління. Фото Гліба Таврова (Київ), дипломанта фотоконкурсу Представництва ООН в Україні «Зміна клімату: подбай про свою планету»

шення доступу громадськості до екологічної інформації, якою володіють приватні компанії, наразилася на вето від Євросоюзу.

У ході зустрічі обговорювалося недотримання Україною вимог Орхуської конвенції. Міжнародний експертний комітет з дотримання конвенції піддав сумніву інформацію про те, що представлений Міністерством екології документ буде затверджений і підтриманий Кабміном як офіційний стратегічний план виправлення недоліків. З роки тому друга зустріч Сторін вже ухвалювала рішення про недотри-

мання Україною Орхуської конвенції. Оскільки відтоді становище не змінилося, Україні цього разу ще й надали попередження із конкретними термінами проведення «роботи над помилками» до 1 січня 2009 р. Наступна санкція, у разі невиконання дійсних рішень, – призупинення членства в Конвенції, позбавлення прав та привілеїв. Нещодавно зустріч Сторін іншої конвенції, Еспо, також вирішила, що Україна не дотримується її вимог.

Наступна зустріч Сторін відбудеться в 2011 році в Молдові.

“Велика сімка” Карпатської конвенції

Першим правовим документом до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат (Карпатська конвенція) став протокол про збереження та стале використання біологічного та ландшафтного різноманіття. Його урочистим підписанням закінчилася в Бухаресті друга зустріч Конференції Сторін Карпатської конвенції. «Великою сімкою» назвав це зібрання український Міністр охорони навколишнього природного середовища пан Георгій Філіпчук, адже в конвенції беруть участь сім карпатських країн, а Карпати є дуже важливим регіоном для всієї Європи. Протокол вступить в силу після ратифікації парламентами чотирьох країн. Приємно, що цей протокол був ініційований і розроблений українським міністерством довкілля. Протягом кількарічного обговорення проекту протоколу до нього було внесено чимало доповнень та коментарів, зокрема, громадськими організаціями Карпатського регіону. Конференція Сторін не дійшла згоди щодо місця розміщення постійного секретаріату конвенції і відклала рішення з цього приводу до наступної зустрічі Сторін, яка відбудеться в 2011 році в Словаччині. Чинними залишаються дві пропозиції – від України й Румунії. Треба зауважити, що в Укра-

їні немає секретаріатів жодної з міжнародних конвенцій, до яких наша країна залучена.

Карпатська конвенція мала б привернути до себе увагу тим, що розвивається дуже успішно й послідовно. Втім, журналістів цікавили виключно питання відносин між Україною та Румунією, найбільше – з приводу будівництва каналу Дунай – Чорне море. Українському міністру пригадали недавній його візит до Бухаресту на конференцію Сторін Еспо конвенції (щодо впливу на довкілля у транскордонному контексті), яка визнала нашу країну такою, що не дотримується вимог конвенції. Пан Філіпчук запевнив «румунську пресу та громадськість»: «Приймаючи критичні зауваження, українська Сторона підготувала доповідь – звіт до секретаріату конвенції про діяльність і наміри. Проблема транскордонних впливів, зокрема в гірлі Бистре, вирішуватиметься в рамках діяльності українсько-румунської урядової комісії. Ми домовилися про реалізацію спільної програми моніторингу в дельті Дунаю. В Одесі створюється інформаційно-аналітичний центр відповідно до принципів Орхуської конвенції та Еспо. Це складний клубок проблем, але я певен, що через діалог ми зможемо їх вирішити. Ми виконаємо зобов'язання й рішення, які були прийняті на конференції Сторін Еспо конвенції. Щодо продовження робіт по каналу, то оскільки проект загальнодержавний, безперечно, що тільки наукова експертиза за участю двох сторін та європейських експертів дасть остаточний висновок, який буде базовим для прийняття рішень. Це питання є одним із найбільш важливих у стосунках України й Румунії. Ми достатньо відповідально ставимося до цього. Але – не повинні робити спішних і помилкових рішень. Пріоритет – екологія, наука, спільний діалог».

Повертаючись до карпатської тематики, інформуємо, що 7 липня Генеральний директор ЮНЕСКО К.Мацуура вручив Міністрові закордонних справ України В.Огризку Сертифікат про включення українського природного об'єкта «Букові праліси Карпат» до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Повертаючись до карпатської тематики, інформуємо, що 7 липня Генеральний директор ЮНЕСКО К.Мацуура вручив Міністрові закордонних справ України В.Огризку Сертифікат про включення українського природного об'єкта «Букові праліси Карпат» до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

«Карпатський ліс». Фото Бориса Дворного (Запоріжжя), дипломанта фотоконкурсу Представництва ООН в Україні «Зміна клімату: подбай про свою планету»